



ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI
GECEKONDULAŞMA OLGUSUNA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Fatih AKTAŞ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğrt. Üyesi Seçil Mine TÜRK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

EKİM - 2019



ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI
GECEKONDULAŞMA OLGUSUNA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Fatih AKTAŞ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğrt. Üyesi Seçil Mine TÜRK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

EKİM 2019



**TÜRKİYE'DE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI
GECEKONDULAŞMA OLGUSUNA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Fatih AKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

Fatih AKTAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kentleşmenin Ortaya Çıkardığı Gecekondulaşma Olgusuna Yönelik Çözüm Önerileri.” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Kentleşme Ve Çevre Sorunları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

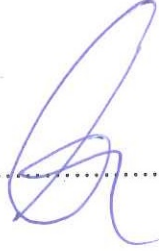
Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Seçil Mine TÜRK
Kamu Yönetimi , Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Başkan :Dr. Öğretim Üyesi Belma Tokuroğlu
Kamu Yönetimi , Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Üye : Dr. Öğretim Üyesi İbrahim İRDEM
Güvenlik Bilimleri Polis Akademisi Başkanlığı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Tez Savunma Tarihi: 10/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.



Fatih AKTAŞ

10/10/2019

TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN ORTAYA ÇIKARDIĞI GECEKONDULAŞMA OLGUSUNA
YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Fatih AKTAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Sanayi Devrimi'nin ardından kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte insanların; siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapısında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Sanayi kentleri kurulmuş ve buralara insan seli akmaya başlamıştır. Bu yoğun göç hareketlerinin bir sonucu olarak da barınma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kentlerin bu insan yığına hazırlıksız yakalanması konut yetersizliği gibi mühim bir sorunu ortaya çıkarmıştır. Konut sorununa bir çözüm olarak, gelir düzeyi düşük insan kitleleri gecekondular denilen derme çatma yapılar üretmişlerdir. Bu şekilde barınma ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Türkiye’de ilk örnekleri Ankara’da görülmeye başlanan gecekondular, zaman içinde ülkenin diğer kentlerinde yaygınlaşmıştır. Gecekondular Türkiye’de başlarda sadece bir konut yetersizliği olarak algılanmış ancak daha sonradan toplumsal bir problem haline aldığı anlaşılmıştır. 1940’lı yıllardan itibaren gecekondulaşmanın önüne geçmek isteyen devlet bu mesele için kanunlar çıkarmış ve uygulamaya geçmiştir. Bu kanunların en önemlisi 775 sayılı Gecekondular Kanunu olmuştur. Kanun ; yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış gecekondulara af getirmiş olup; yürürlüğe girdiği tarihten itibaren gecekondulaşmanın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Kalkınma planlarında da yer bulan gecekondular meselesiyle devlet uzun soluklu bir şekilde mücadele etmiştir. İlerleyen süreçte özellikle 1980’li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm projeleriyle gecekondular probleminin önüne geçmeyi amaçlayan siyasal iktidarlar, insanların daha sağlık ve güvenli konutlarda yaşaması için çabalamıştır. Çeşitli kentsel dönüşüm projeleriyle hayata geçirilen sağlıklı ve güvenli konut inşaları günümüzde de devam etmektedir. Bu çalışmamızda mevcut gecekondular probleminin çözümüne ilave olarak alternatif çözümler sunmaya çalışacağız.

Bilim Kodu : 114505
Anahtar Kelimeler : Kentleşme, Gecekondular, Kentsel Dönüşüm, Toplumsal Problemler
Sayfa Numarası : 95
Tez Danışman : Dr. Öğrt. Üyesi Seçil Mine TÜRK

SOLUTION SUGGESTIONS FOR SQUATTING PHENOMENON RESULTING FROM
URBANIZATION IN TURKEY

(Master's Thesis)

Fatih AKTAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

October 2019

ABSTRACT

Following the Industrial Revolution, a number of changes occurred in the political, economic, social and cultural structure of people with the acceleration of urbanization. Industrial cities were established and flood of people began to come these places. The shelter need aroused as a result of this intense movements of migration. The unprepared capture of cities to this flood of people has created a significant issue such as housing shortage. They produced the unsound structure called squatter for low-income mass of people as a solution to housing problem. In this way, they met the need for shelter. The first examples of the squatter structure in Turkey have begun to be seen in Ankara, and in due course they began to be common in large cities of the country. In the beginning, squatter phenomenon in Turkey has been perceived as only housing shortage, however later it has been understood that it became a social problem. As of 1940's, the government, which wants to prevent the squatting, made laws and carried them into effect for this issue. The most important one of these laws is Anti-Squatting Law numbered 775. The Law brings amnesty to the squatter made before the date of the entry into force of the Law and aimed to prevent squatting from the date of its entry into force. The government has struggled for a long time with the squatter issue, which is also included in the development plans. Officials who aim to prevent the squatter issue with urban transformation project as of especially 1980's in progressive process have strived for people to live in healthier and safer houses. The healthy and safe housing constructions, which has been actualized through various urban transformation projects have also been continuing today. In this study, we will try to offer alternative solutions in addition to the solution of the present squatter problem.

Science Code : 114505

Key Words : Urbanization, Slum, Urban Transformation, Social Problems

Page Number : 95

Supervisor : Lecturer Dr. Seçil Mine TÜRK

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca manevi desteklerini ve pozitif enerjilerini benden esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere aileme, değerli arkadaşım Oğuz Şükrü Ener'e;

Tez çalışmamda bana yol gösteren, metodunu belirlememde yardımcı olan, desteğini benden esirgemeyen kıymetli hocam Sn. Dr. Öğr. Üyesi Seçil Mine Türk'e, yine tez çalışmamın başında tezime yön veren kaynakları temin ettiğim, beni cesaretlendiren kıymetli hocam Sn. Prof. Dr. Kemal Görmez'e teşekkürlerimi sunarım.



İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Kent Kavramı	3
2.2. Kentleşme Kavramı.....	4
2.3. Kentleşmenin Temel Özellikleri	7
2.4. Kentleşmenin Sebepleri	8
2.4.1. Kentleşmenin Siyasi Sebepleri	8
2.4.2. Kentleşmenin Ekonomik Sebepleri	9
2.4.3. Kentleşmenin Sosyo-Psikolojik Sebepleri	11
2.4.4. Kentleşmenin Teknolojik Sebepleri	12
2.5. Türkiye’de İç Göç	13
2.5.1. İtici Etmenler	14
2.5.2. Çekici Etmenler	15
2.5.3. İletici Etmenler	16
2.6. Kentleşme Kavramı	16
2.7. Sahte ve Aşırı Kentleşme	18
2.8. Anomik Kentleşme.....	19
2.9. Metropol.....	19
2.10. Metropolitan Alan	20
2.11. Çevre Kent	20
3. TÜRKİYE’DE GECEKONDULAŞMA SÜRECİ	21
3.1. Gecekondu Tanımı	21
3.2. Türkiye’de Gecekondulaşmanın Tarihsel Süreci	23
3.3. Gecekondulaşmayı Doğuran Nedenler.....	28
3.3.1. Tarımda Makineleşme	28
3.3.2. Sanayileşme	28
3.3.3. Konut Yetersizliği	29

	Sayfa
3.3.4. Yüksek Kiralar.....	29
3.4. Gecekonduların Siyasi Yapısı	30
3.5. Gecekonduların Ekonomik Yapısı	31
3.6. Gecekonduların Toplumsal ve Kültürel Yapısı.....	32
3.7. Göçler ve Gecekondulaşma Arasındaki İlişki	35
3.8. Türkiye’de Gecekondu Politikasının Gelişimi.....	37
3.8.1. Plansız Bir Dönemde Gerçekleşen Gecekondulaşma Politikaları.....	38
3.8.2. Planlı Bir Şekilde Gerçekleşen Gecekondulaşma Politikaları.....	39
3.8.2.1. Birinci beş yıllık kalkınma planı.....	40
3.8.2.2. İkinci beş yıllık kalkınma planı	41
3.8.2.3. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı	42
3.8.2.4. Dördüncü beş yıllık kalkınma planı.....	44
3.8.2.5. Beşinci beş yıllık kalkınma planı.....	45
3.8.2.6. Altıncı beş yıllık kalkınma planı.....	45
3.8.2.7. Yedinci beş yıllık kalkınma planı	46
3.8.2.8. Sekizinci beş yıllık kalkınma planı	47
3.8.2.9. Dokuzuncu kalkınma planı	48
3.8.2.10. Onuncu kalkınma planı	48
3.8.2.11. On birinci kalkınma planı	49
3.9. Gecekondulaşmanın Yasal Olguları.....	49
3.9.1. Gecekondu Kanunu Öncesinde Gecekondulaşmayı Önlemeye Yönelik Yasalar.....	50
3.9.2. Gecekondu Kanunu Döneminde Gecekondulaşmayı Önleme Girişimleri.....	52
3.9.3. Gecekondu Kanunu Sonrası Gecekondularla İlgili Atılan Adımlar.....	55
4. TÜRKİYE’DE GECEKONDULAŞMAYI ÖNLEMELİK İÇİN ATILAN ADIMLAR	59
4.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı	59
4.1.1. Kentsel Dönüşümün Hedefleri	61
4.1.2. Dünyada Kentsel Dönüşümün Tarihsel Süreci	62
4.1.3. Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Gelişim Süreci.....	64
4.1.4. Kanunlar Çerçevesinde: Aflar ve Kentsel Dönüşüm.....	67
4.2. Ekonomik Problemlerin Ortaya Çıkardığı Durumlara Alternatif Çözümler.....	76
4.3. Kent Planlanmasıyla İlgili Alternatif Çözüm Önerileri	78
4.3.1. Konut Problemiyle Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri	79

	Sayfa
4.3.2. Gecekondu Problemiyle Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri.....	80
4.3.3. Fiziki Planlamayla Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri.....	82
4.4. Kültürel Yapıyla Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri	83
5. SONUÇ.....	85
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ	95



KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
Akt	Aktaran
AÜ	Ankara Üniversitesi
DEÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DOPO	Düzenleme Ortaklık Payı Oranı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
HABİTAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SDÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Vd	ve diğerleri
yay	Yayınevi
yy	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Günümüzde kentleşme ve göç, gelişmekte olan ülkelerin en mühim sosyo-ekonomik problemlerinin başında gelmektedir. Kente, göç eden bireylerin uyum sağlayamamaları farklı sorunları da beraberinde getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin en mühim problemlerinden biri, kırsal alanda yaşayan insanların göç ederek kentlere gelmesiyle ortaya çıkan hızlı kentleşme sürecidir. Bu süreçte birtakım kentsel hizmetler gecikmekte, yetersiz kalmakta ve insanların talep ve ihtiyaçlarına yeterli ölçüde karşılık verememektedir. Gereksinimlerine tam olarak cevap verilemeyen göçmen gruplar kendilerine özgü çözüm yöntemleri üretmektedir.

Kente göç eden gruplar incelendiğinde, ilk olarak iş sorununa alternatif çözümler üretmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Büyük kentlerdeki sanayi kuruluşlarında uzman olmadıkları için kırsal alandan göç eden bireyler farklı iş kollarına yönelmektedirler.

Yine kente göç eden insanların ikinci olarak karşımıza çıkan sorunları barınmadır. Bu sorunun çözümünde ise; köyden kente göç eden insanlar, kentlerde düşük gelir düzeyine sahip iş kollarında çalışmasından ötürü barınma ihtiyaçlarını giderebilmek için kentin içinde yasal izin olmadan barınaklar inşa etmişlerdir. Bu durumun bir neticesi olarak da gecekondulaşma ortaya çıkmıştır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan gecekondulaşma, yalnızca mekânsal yönüyle değil; ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel yönleriyle de ele alınması gereken mühim bir meseledir.

Sanayi Devrimi'yle birlikte sanayileşmiş ve ticaret merkezlerine dönüşmüş olan kentlerin cazip kentler haline gelmesi bu kentlere doğru göçlere sebep olmuştur. Büyük kentlerde eğitim, sağlık, iş, ulaşım ve sosyalleşme gibi çeşitli hizmetleri bir arada ve hızlı bir şekilde elde etme imkanı bulan kırsal alandaki kitle kentlere doğru yoğun göç hareketleri içine girmiştir. Denetimsiz yapılan bu göçler kentlerin belirli yerlerinde gecekondulaşma olgusunun doğmasına sebep olmuştur.

Son zamanlarda gecekonduyla mücadele yoluna gidilmiş ve planlanmış modern şehirler kurmak için birtakım projeler geliştirilmiştir. Bu çalışmamızda kırdan kente doğru göçe

İten etmenleri tek tek ele alıp gecekondulaşmanın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını inceleyip gecekondulaşmanın önüne geçmek için yapılabilecek alternatif çözümleri ele alacağız.



2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kent Kavramı

Kent kelimesinin etimolojisine baktığımız zaman, Latince kentli ya da yurttaş manasına karşılık gelen civitas kelimesinden türetildiği görülmektedir. Arapçada ise; kent sözcüğü Medine kelime kökünden gelerek medeniyetle benzer bir manada kullanılmıştır (Topal, 2004: 277). Ayrıca kent kavramı, yönetim örgütleri manasında da kullanılmıştır. İngilizcede kent manasında dile getirilen City kelimesi, Fransızcada kent anlamında kullanılan La Cite-La Ville kelimeleri kentin yönetim ve siyasi yönünü kapsamıştır. Latince ise urbs sözcüğü kentin yönetim birimi manasında kullanılırken, urbanus sözcüğü ise kentin yerleşim yeri manasında kullanılmıştır (Keleş, 1997: 75).

Kent kavramının tanımlanması konusunda belli bir ortak paydada bulunulmamış birden çok kent tanımı ortaya atılmıştır. Bu tanımları ayrı ayrı incelemekte fayda vardır. Ruşen Keleş'e göre kent ; “Sürekli olarak toplumsal, gelişim ve değişim içinde bulunan ve toplumun mesken tutma, barınma, çalışma, gidiş-geliş, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, toplumun çok az bir kesiminin tarımsal faaliyetlerde uğraştığı, kırsal kesimlere nazaran nüfus bakımından daha yoğun ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşim birimlerinin genel ismidir” (Keleş, 1998:75). İlhan Tekeli ise kenti; “Belli sınırlar dâhilinde tarım dışı üretim, heterojen, genişlik, yoğunluk ve bütünleşme seviyesine ulaşmış ya da bu seviyeyi aşmış toplumların yerleşim birimidir” (Tekeli, 2011: 18) ifadelerine yer vererek açıklamıştır. Jean Louis Huot ise, tanımında “Esas kent, hiyerarşik, örgütlü, siyasal ve sosyal bir yapı içerisinde olmalıdır. Böyle bir kent, belli bir oranda ekonomik ve sosyal gelişime ulaşmış; içinde barınan insanlarla çevresinde barınan insanlar arasında yeni bir tür iletişimin kurulduğunu göstermesidir” (Huot, 2000:34). ifadesine yer vermiştir. David Harvey'e göre kent; “ Toplumların fazla üretimleri sonucu coğrafi olarak belli bir yoğunlaşmadan meydana gelmektedir. Ekonomik bütünleşme tarzı da fazla üretim ve yoğunlaştırma kabiliyetine sahip olmalıdır” (Harvey, 2016: 198). Eyüp İspir'e göre ise; kentin tanımı “İnsan ilişkileri bakımından belli bir nüfusa sahip toplumlarda karşılanması mümkün olan ekonomik, sosyal, kültürel ve fizyolojik, gereksinimlerin belirli oranlarda giderildiği; her ülkenin kendi özelliklerine göre tanımlanmış ölçütlerin belirlediği fiziki yerleşkelendir” (İspir, 1991: 8). Park'a göre ise kentler, belirli bir tasarım ya da planlama sonucunda değil doğal bir süreç içinde ortaya çıkmaktadır. Kentsel mekânlarda kurulan lüks konut ve sanayi bölgeleri gibi yerleşim yerlerini doğal alanlar olarak tanımlamaktadır.

Kentler doğal ve değişmeyen güçlerin etkisiyle oluşmaktadır. Kentleri ortaya çıkaran insanın doğasıdır. Kent içindeki çöküntü alanları ve gettoları kaldırmak insanın içgüdülerini kaldırmakla, yok etmekle aynı anlamı taşımaktadır (Park, 2005, akt. Güllüpinar, 2012: 8). Park ve Burgess'e göre, kentler yalnızca fiziksel bir mekanizma veya yapay bir yapı değil, insanların yaşamsal süreçlerinden biri olan doğanın bir ürünü ve insan doğasının özelliklerinden birisidir. Kentler, medeni insanların doğal yaşam alanıdır. Bu sebeple kültürel faaliyetler özgün bir biçimde gelişmektedir. Kent hayatı ve kültürü türlü ve girift bir yapıdadır. Kentler insanların ihtiyaçlarına göre değişen ve gelişen bir süreç olarak fiziksel bir organizasyonda bulunan kültürel yapılanmalara sahiptir (Park- Burgess, 1925, akt. Ersavaş, 2009: 18). Bu tanımlardan yola çıkarak her tanımda dikkati çeken bazı kelimelere yer verilmiştir. Üzerinde anlaşılan ortak kanı; belli ifadesinin kullanılması olmuştur. Bu manada kent, tanımlanmış sınırlar dâhilinde belli bir ekonomik doygunluğa ulaşmış ve yoğun nüfusun bulunduğu yerleşim alanları olarak adlandırılmıştır.

Bir yerleşim alanının kent olabilmesi için, sosyolojik bakımdan birtakım özellikler barındırması gerekmektedir. Bunlar;

- Belirli bir nüfus büyüklüğüne ve nüfus yoğunluğuna ulaşmasıdır.
- Tarımsal üretimden daha üst bir seviye olan sanayi üretimine geçmesi ve bunun yanı sıra hizmet sektörünün de gelişmiş olması gerekmektedir.
- Yerleşim biriminin fiziksel alt yapısının belirli bir seviyeye ulaşması sağlanmalıdır.
- Klasik geniş aile yapısından, çekirdek aile yapısına geçmek zorunludur.
- Nüfusun geniş çapta örgütlenmesi, iş bölümü ve bulunduğu sektörde uzmanlaşmış kişilerin olması gereklidir.
- Yerel değerler yerine, evrensel düşünen ve ulusal değerlerini ön planda tutan gruplar kurmak elzemdir.
- Ortak çıkarlar yerine, bireysel çıkarların ön planda tutulması daha uygun olacaktır.
- Eğitim seviyesinin kırsal kesimlere nazaran daha yüksek olması gereklidir.
- Bireylerin kendi başlarına kazanımlarda bulunmasının önü açılmalıdır (Erkan, 2004: 22).

2.2. Kentleşme Kavramı

Sanayi Devrimi'yle birlikte toplumsal değişimler meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin başlangıcında kentlerin iktisadi yapısında burjuva sınıfının üretici olan zanaatkarlarla bütünleşmiş olması modern kentin doğmasında etkili olmuştur (Keleş, 1997: 20).

Kentleşme fikri, özel bir kentsel yaşam tarzı, özellikle kırsal kesimden farklı bir yaşam tarzı düşüncesi ilk kez ABD’li Sosyolog Louis Wirth tarafından 1920’li yıllarda Şikago’da geliştirilmiştir. Ekolojistler adını alan bu topluluk içinde bulunan Louis Wirth kentlerin yalnızca bir yaşam alanı değil aynı zamanda bir hayat şekli olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle, ilk kez kentsel mekânla, sosyo-kültürel zaman arasında ilişki kurarak, kent mekânının toplumsal yapıyı ne şekilde etkilediğini düşünmüşlerdir. “Şikago Okulu kuramcılarında, Louis Wirth’in “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlilik” adlı makalesinde ele aldığı kent ve kentlileşme kuramı, kentsel nüfusun hususiyetine bağlı olarak ayrışması ve bu nüfusun kentsel alandaki dağılımını dile getirmiştir (Güllüpnar, 2012: 10).

Castells’e göre, kent ortaklaşa tüketimin ve insan gücünün yeniden üretiminin sağladığı mekânsal birimdir. Kentler, insan gücünün yeniden üretimi için gerekli olan sağlık, eğitim ve konut gibi ortaklaşa tüketim gereksinimlerin sağlandığı birimlerdir. Kentsel olarak tanımlanan esas sorunun toplu tüketim süreçleriyle veya insan gücüyle yeniden üretim zamanıyla alakalı olduğunu düşünmektedir (Castells, 1977, akt. Güllüpnar, 2012: 15).

Castells, toplumun mekânsal şekli, gelişimi ve değişimi gibi konular üzerinde durmaktadır. Kentleri anlamının yolu mekânsal şekillerin nasıl oluştuklarını ve dönüştüklerini anlamaktan geçmektedir. Kentin mimari özellikleri ve planları, çeşitli sosyal gruplar arasındaki çatışmaları göstermektedir. Örneğin; gökdelenler, para kazanmak amaçlı inşa edilmesinin yanı sıra teknoloji ve güven aracılığıyla kent üzerinde paranın gücünü sembolize etmektedir. Dahası bu dev binalar, kapitalizmin yükselme döneminin katedralleridir (Castells, 1977, akt. Güllüpnar, 2012: 17).

Tüm bilim dallarının kendine özgü çeşitli ölçütleri bulunmaktadır. Tüm farklı görüşler kentleşme olgusunu farklı ilkelerle açıklamaktadır. Tolan: kentleşme olgusunun teknik açıklamalarla bütünlük içerisinde çözülemeyeceğini dile getirmiştir. “Kentleşme, hem kırsal alanda yaşayan insanların kentte yaşayan insanlara evrimleşme süreci, hem de kentsel alanlarda ve toplumsal pratiğin değişme ve dönüşme sürecini içermektedir.” (Tolan, 1991, akt. Özcan, 2006: 8). demiştir.

İhsan Sezal ise kentleşmeyi; cemaat ve cemiyet kelimeleriyle ele almıştır. “Kentleşmeyi dar mekânlı cemaat hayatından geniş mekânlı bir cemiyet (toplum) hayatına geçiş ve bu yeni hayat tarzına göre yeni sosyal çevre ve bunun bir sonucu olarak yeni örgütlenmelere esas teşkil etmesidir.” (Sezal, 1997: 22; akt. Özcan, 2006: 8) diyerek açıklamaktadır.

Ruşen Keleş'e göre kentleşme "Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşul olarak kent sayısının artması ve kentlerin genişlemesi sonucunu ortaya çıkaran, toplumda artan oranda uzmanlaşmaya, örgütlenmeye ve insanlar arasındaki ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere ortam hazırlayan nüfus birikimi sürecidir." olarak tanımlamıştır (Keleş, 1998: 80). Eyüp İsbir'e göre; "Üretimin, ticaretlerin ve hizmetlerin ivedi bir şekilde ilerlemesinin sağlanmasıyla birlikte sanayileşmenin etkisiyle artan nüfus oranının çok fazla büyümesi ve bu artan nüfusu kentin dışında bir yerleşim yerine iskân edilmeleri suretiyle nüfusun kentlerde birikmesine ve kent sayısının artmasına neden olur. Ayrıca bu yerleşim birimlerinde yaşayan özel yaşantılarında, siyasal, sosyal ve ekonomik davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli bir takım faaliyetlerini gerektiren değişikliklerin tümünü kapsamaktadır" (İsbir, 1991: 8-9). Kentleşme sosyoloji bilimini de kapsamaktadır. Bu yüzden kentleşmenin tanımını yaparken sosyoloji biliminden de yararlanmak gerekmektedir. Jean Louis Huot'a göre kentleşme; "İnsanların kendi arasında alışveriş yaptıkları ve fikirlerini birbirlerine yaydıkları, ilişkiler ve karar merkezidir" (Huot, 2000: 14). İlhan Tekeli ise duruma şöyle açıklık getirmiştir. Kentleşmeyi, toplumsal kurumlardaki dört mühim sacayağı üzerine oturtmuştur. İlk olarak, insanların herhangi bir yerleşke birimine iskân etmesi, ikincisi Sanayi Devrimi öncesinde kentin ortaya çıkması, üçüncüsü Sanayi Devrimi'yle birlikte sanayi kentlerinin ortaya çıkması ve son olarak sanayi kentinin de üzerine çıkılarak anakent kentin doğmasına yol açması gerekir demiş ve köy ile kent arasındaki farkı ve kentleşme sürecini bu dört mühim mesele üzerinde oturtturarak kavranması gerektiğini ifade etmiştir (Tekeli, 2014: 29). Kısaca kentleşme; kent sayısının ve kent nüfusunun artmasıdır. Kentleşme hareketi zaman içinde bir değişimi ifade etmiştir. Herhangi bir bölgenin değişme seviyesi, bulunduğu yerde belli bir zaman diliminde belirlenmiş olan tanıma göre kent sayılan yerleşkelerde yaşayan insanların oranını ifade etmiştir. Yani yerleşim bölgesindeki demografik değişimlerin genel adını almıştır (Keleş, 1997: 20).

Kentleşme sadece nüfus birikimi olayı değildir. Belli bir yerleşim alanında nüfusun yığılması olarak kalmamaktadır. Bir ülkenin ekonomik, sosyal ve teknolojik yapısında ortaya çıkan değişimlerin koşul olarak ve tüm bunların neticesi olarak meydana gelmektedir. Belli bir hız kazandıktan sonra toplumun siyasal, ekonomik ve sosyal yapısının değişim sürecini etkilemektedir (Kartal, 1982: 125).

Başka bir anlatımda ise; kentleşme, iki özellikli bir olgudan meydana gelmektedir. Bu özellikleri sıralayacak olursak;

- Birtakım siyasal, ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerin neticesinde meydana gelen bir olgudur.
- Toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında insan davranışlarında değişime yol açan bir olgudur.

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, kentleşme birinci maddede bağımlı değişken iken ikinci maddede tüm ilkelerle beraber bağımsız bir değişkendir. Her iki durumda da eş zamanlı bir durum söz konusu değildir. Bu durumda ülkenin özel şartları ve kentleşme hızı mühim bir rol oynamaktadır (Kartal, 1982: 125).

2.3. Kentleşmenin Temel Özellikleri

Günümüzdeki kentleşme sürecinin gelişmesiyle, geçmiş dönem kentleşme birbirinden ayrılmaktadır. İlk olarak; XIX. yüzyılda gelişmekte olan ülkelerde büyük kentlerin çoğu ham maddeye yakın yerlerde kurulmuştur. Bu yerlerden çıkarılan ham maddeler Avrupa ve ABD’de düşük fiyatla ithal edilmiş bunun karşılığında bu ülkelere üretimden geçmiş sanayi malları ihraç etmişlerdir. Rio De Janerio, Calcutta Bombay, Buenos Aires, ve Şangay gibi kentler sömürgeci bir oluşumun sonucu olarak yerli ve yabancı iş insanlarının toplandığı sömürgeci anlayışın ve bu siyasal düzenin içinde kendi menfaatlerine yarayan şekilde daha büyük kentleri meydana getirmiştir. Bu kentler bağımlı kentleşme adını almıştır. Söz konusu kentlerin ekonomik gücü ile içinde bulunduğu ülkenin ekonomik gücü arasındaki çelişkiyi gören bazı kent bilimcileri bu kentleşmeye “bağımlı kentleşme” adını vermiştir. Aynı dönemde Avrupa’daki ve ABD’deki kentlerde nüfus birikimi Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı büyük sanayi kuruluşlarının kurulduğu kentlerin etrafında görülmüştür (Keleş, 1997: 21).

Az gelişmiş olan ülkelerde ortaya çıkan kentleşme şekli, ABD ve Avrupa kentlerinin sanayiye dayalı kentleşmesinden çok, sömürgecilik döneminin kentleşme şekline benzemektedir. XIX. yy’da çalışan nüfusun %22 ile %45’i üretim alanında istihdam olurken, XX. yy’da Fas, Cezayir, Tunus ve Pakistan gibi ülkelerde üretim alanında çalışan nüfus %5,6 ile %6,9 arasında değişmiştir.(Keleş, 1984: 4).

Kentleşmenin geçmiş dönemlere göre günümüzden farklı olmasının bir başka özelliği de nüfus artışıdır. Teknolojinin gelişimi, sağlığı olumsuz anlamda etkilediği için salgın hastalıklara çareler bulunmuş ve toplu ölümlerin bir nebze önüne geçilmiştir. Yaşanan bu durum da nüfus artış hızını etkilemiştir (Keleş, 1997: 22).

Tarım alanlarının yapısında, verim artışında ve gıda maddeleri üretiminde, karın tokluğu seviyesini aşan bir artık ürünün, ABD, Avrupa ve Uzak Doğu kentlerinin sanayileşmesinden önce gerçekleşmesine rağmen, gelişen ülkeler kentleşmeyi hızlandıran teknolojik gelişmelere tanıklık etmişlerdir. Diğer bir yandan sanayileşmiş ülkelerde kentleşme, ekonomik kalkınmayla gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kentleşme, sanayileşmeyi çok yavaş bir hızda takip etmiştir (Keleş, 1984: 4).

Teknolojik gelişmeler ve klasik savaş yönteminin değişmesi ölüm oranlarında azalmalara sebep olmuştur. Günümüzde kentleşmeye neden olan en önemli etkenlerden biri kentin teknolojik açıdan donanımlı olması ve bilişim- teknoloji ile ilgili her türlü cihaz ve yeniliğe rahatlıkla ulaşabilmesidir. Bu durum kentlerdeki nüfus oranının artmasına sebep olmuştur.

2.4. Kentleşmenin Sebepleri

Kentleşme hareketleri siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik etmenlerin birleşimiyle ortaya çıkmaktadır. Birbirleriyle etkileşim halinde bulunan bu dinamikler bağımsız olarak düşünülmemelidir (Keleş, 1997: 22).

2.4.1. Kentleşmenin Siyasi Sebepleri

Kentleşmeyi etkileyen faktörler arasında siyasi ve hukuki düzenlemeler etkili olmuştur. Özel mülkiyeti düzenleyen yasalar, hukuki olarak kentleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Gelişmiş ülkeler planlı bir şekilde kentleşmeyi yönlendirmek için birtakım yasal düzenlemeler yapmıştır. İngiltere 1945, 1965 ve 1968 yıllarında yayınlamış olduğu Yeni Şehirler Yasası'yla kentleşmeyi kontrol altında tutmuştur. Bu yasalarla İngiltere, Galler, K. İrlanda ve İskoçya kentleşmeyi düzenli halde yürütmek için çeşitli bakanlıklar kurmuşlardır (İsbir, 1991: 29).

Özel mülkiyetle alakalı benzer olgular Osmanlı İmparatorluğu'nda da görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşturmuş olduğu idari yapı bazı bölgelerin kentsel kimlik kazanmasını sağlamıştır. XIV. ve XV. yy'da klasik dönem Osmanlı Devleti'nde oluşturulan pazar ve çarşı alanları kentleri doğurmuştur. Medrese ve külliyeler de kentlerin genişleyip büyümesine katkı sağlamıştır (Erkan, 2004: 85).

Çeşitli seviyelerde alınan siyasi kararlar, hukuk kurumlarının bazıları ve uluslararası ilişkiler kentleşmeyi tetikleyebilmektedir. Seyahat, yerleşme ve ticaret hürriyetlerini kısıtlayan kanunların kaldırılması da kentleşme üzerinde etkili olmuştur. Toprak

mülkiyetini yöneten hukuk kurallarının durumu ve bunların içerisinde yer alan değişmeler de, kentleşme hareketleri üzerinde etkili olur (Keleş, 1997: 26). Ülke içinde stratejik bir konuma sahip olan herhangi bir kentin başkent yapılması ya da gelişmeye elverişli olan yerleşim yerlerinde yeni kentlerin kurulması bu kentlerin kısa sürede gelişerek metropol kent halini almasını sağlayabilmektedir (Erkan, 2004: 85).

Savaşlar ve siyasi mücadeleler de kentleşmeyi etkilemiştir. II. Dünya Savaşı sırasında İngiltere’de çalışan nüfus savaş ekonomisinin giderlerini karşılamak adına kırsal alanlardan kentlere göç etmiştir. 1947 yılında Pakistan’ın Hindistan’dan ayrılmasından sonra Pakistanlı göçerler Hindistan’daki kentlere göç etmişlerdir. Bu durum neticesinde Hindistan’da kentleşme oranları artış göstermiştir (Keleş, 1984: 8).

Tarım alanlarında kiracı olarak çalışan toprak işçisinin bulunduğu ülkelerde kente doğru göçler yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Toprağın mirasçılar arasında yalnızca biri tarafından sahiplenilmesinden ötürü, kapalı veraset sisteminde olduğu gibi, diğer mirasçıların geçimlerini sağlamak için alternatif olarak ya zengin toprak sahibi kişilerin kızlarıyla evlenmek ya da başkasının toprağında işçi olarak çalışmaktan başka çaresi kalmamıştır. Eğer bu iki olay gerçekleşmezse, kente doğru göç etme mecburiyetinde kalmaktadırlar. Kapalı veraset sistemindeki gibi, feodal düzenin feodal beylere bağlı bulunan serfler, toprağı bırakıp göç edemediğinden kentleşmeyi geciktirmiştir. Feodalitenin yıkılmasından sonra kırsal alanlardan kentlere göç hareketleri başlamıştır. Günümüzde de buna benzer durumlar yaşanmış ve feodalizme benzeyen ilkel sistemler kentleşmeyi yavaşlatmıştır. Fakat sanayinin gelişmesiyle birlikte kentleşme hızı artmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere veraset sistemleri de kentleşmenin önemli bir parçasını teşkil etmiştir (Keleş, 1984: 8-9).

2.4.2. Kentleşmenin Ekonomik Sebepleri

Kentleşmenin ekonomik sebepleri arasında; kırsal kesimlerin; iş, ulaşım, sağlık ve eğitim gibi eksikliklerin olması başı çekmektedir. Bu kimselerin belli donanımlara sahip kentlere göç etmesi, kentlerde büyümeye yol açmıştır. Olumsuz koşullardan dolayı bulunduğu yeri terk eden kırsal kesimde yaşayan kimseler, toplum ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabilmek için gelişmiş kentlere gitmektedirler. Teknolojik gelişmeyle birlikte tarım sektöründe makineleşmeye gidilmesi insandan sağlanan iş gücünün düşmesine sebep olmuştur. Tarım sektöründe makine kullanımı artış göstermekte ve yaygınlaşmaktadır. Makine kullanımının yaygınlaşması üretimde insan gücünü bir hayli azaltmaktadır. Ayrıca

toprak mülkiyetinin eşit bir şekilde dağılımının gerçekleşmemesi, miras edinimi yoluyla toprağın bölünerek küçük birimlere ayrılması ve buradan sağlanan gelirin toprağa dayalı üreticiyi geçindiremez duruma gelmesi kırsal kesimin itici sebepleri arasında gösterilebilir (Kavruk, 1999: 37). Ruşen Keleş teknolojinin gelişmesiyle birlikte tarım sektöründe makine kullanımının artmasının insana duyulan ihtiyacın azaldığını destekler bir ifade de bulunmuştur. “Tarım alanlarında makine kullanımı tarımda üretim faaliyetlerinin tüm basamaklarında klasik yöntemlerin ve üretim araç ve gereçlerinin kullanımı terk edilerek, üretimde etkili olan yeni yöntemlerin geniş bir şekilde kullanılmaya başlanması, tarım sektöründe ihtiyaç duyulan insan gücünü azaltmaktadır” (Keleş, 1997: 23). demıştır. Tarım teknolojilerindeki ilerlemeden önce, topraktan üretim sağlayan ve insan işgücüne ihtiyaç duyan çiftçiler teknolojik gelişmelere bağlı olarak hem boş zamanları artmış hem de topraktan kazanç sağlayan bu kimselerin çeşitli sektörlerle doğru kaymasına neden olmuştur. Tarım araç ve gereçlerinde meydana gelen teknolojik ilerleme ile sanayi kentlerine doğru göçler başlamış ve kentleşme artmıştır. Kentleşmeyi etkileyen faktörler arasında yalnızca tarım sektöründeki teknolojik aletlerin kullanılması değil, kentlerdeki hizmet sunumunun çekici etkisi ve kırsal alanlardaki sosyal ve iktisadi yapının olumsuz taraflarının bulunması da etkili olmuştur (İsbir, 1991: 27-28). Kapitalist düzende, modern tarım faaliyetlerinde üretimin artmasıyla doğru orantılı olarak insan gücüne duyulan gereksinim azalmış bu durum da kentlere göç ve kentleşme sonucunu doğurmuştur (Erkan, 2004: 82). Teknolojinin ilerlemesi ve kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte tarım alanlarında işsizlik meydana gelmiştir.

B.Goodall’a göre; kentleşmenin ekonomik çekiciliği beş alanda toplanmıştır. İlk olarak karşımıza çıkan kavram uzmanlaşmadır. Uzmanlaşma, üretimde düşük maliyete, gelirden ise artışa yol açmaktadır. Uzmanlaşma, yüksek oranda üretimi kolaylaştırarak, üretim sürecinin bölünmesine olanak sağlamaktadır. Bunların gerçekleşmesi için çok sayıda uzmana ihtiyaç vardır. İkinci çekici yöntem ise; dışsal biriktirim yani tasarruftur. Dışsal biriktirimler; birbirini tamamlayan ve ürettikleri mal ve hizmetlere ihtiyaç duyan üretim alanlarını aynı yerleşim yerine uygun olmaları durumunda sağladıkları iktisadi faydalardır. Üreticilerin elde etmiş oldukları bu faydalar, kentin büyüklüğüne göre artmaktadır. Üçüncü olarak karşımıza kentleşme birikimleri çıkmaktadır. Uygun fiyata ve kullanışlı olan bir ulaşım sistemi, İşyeri kurmak için uygun arsa ve arazi, türlü yardımcı hizmetler, araştırma ve eğitim olanaklarının kolay yapılabilmesi, yedek ham madde stokları üretme olanağı bu avantajlardan bazılarıdır. Dördüncü unsur ise; üretim etkenlerine kolay ulaşılmasıdır. İnsan

gücü ve girişim erkinde olduğu gibi, iktisadi üretim faktörlerinin, kentlerde daha uygun fiyata ve kolay bir şekilde bulunması imkânıdır. Kentler, yüksek miktarda, maharetli ve nitelikli insan gücüne ulaşmanın kolay bir şekilde sağlandığı yerleşim birimleridir. Kentlerdeki kişi başına düşen gelir, tarım kesimindeki gelire kıyasla daha yüksektir. Kentlerde kurulmuş olan sendikalar gibi kentsel örgütler kentteki iş gücünün ücretini, kırsal kesimde çalışanlarla mukayese edildiği zaman yükselttiği görülmektedir. Son olarak da kırsal kesimde yaşayan insanların kırsal bölgelerde bulunamayan mal ve hizmetlere kentlerde kolay bir şekilde ulaşmasıdır (Goodall, akt, Keleş, 1997: 24).

Kentleşmeye neden olan bir başka ekonomik faktör ise gelişmiş sanayi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ticaret ve hizmet sektörünün doğması farklı iş kollarını meydana getirmiştir. Böylelikle de kırsal kesimden kente göç çekici olmuştur. Farklı iş kollarının doğması örneğin hamallık, işportacılık gibi kurumsal olmayan iş kollarında kırsal alandan gelen ve uzman olmayan kişilerin bu meslek gruplarında istihdam edilmesine yol açmıştır. Bu iş kollarında istihdam edilen kişiler yaşamlarını idame ettirebilmek adına düşük ücretlere çalışmış; bu durum da işverenin işine gelmiştir. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan bu kişilerin de tüketim furyasına katılımı gerçekleştirilerek kapitalist düzenin devamı sağlanmıştır (Erkan, 2004: 83).

2.4.3. Kentleşmenin Sosyo-Psikolojik Sebepleri

Sosyo-psikolojik faktörler, kırsal alanlar ve kentlerin hayat tarzları arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar genellikle, kentlerin çekici özelliği arasındadır. Kentlerde bulunan birçok toplumsal ve kültürel olanak ve hizmetler insanlara çekici gelmektedir. Kentlerdeki hürriyet havası daha büyük insan topluluklarının üyesi olma duygusu, kentli olmanın sağladığı mağrurluk, bu faktörlerin başında gelmektedir. Kimi durumlarda ise kırsal kesimlerden kentlere göç etmeye, toplum içinde varlık gösteren aşağılık duygusunu yok eden bir yükseliş gözüyle bakılmaktadır (Keleş, 1997: 27).

Kentlerdeki çekici özellikler; sağlık, ulaşım, eğitim ve sosyal yaşantı kente olan cazibeyi arttırmıştır. Bu etkenler sosyo-psikolojik sebepler olarak adlandırılmıştır. Kentlerin büyük göç hareketlerine maruz kalmasında bu sosyo-psikolojik faktörler etkili olmuştur. Kentlerdeki bu cazip olgular insanların kırsal alandan kente doğru göçünü sürekli hale getirmiştir (Erkan, 2004: 87).

2.4.4. Kentleşmenin Teknolojik Sebepleri

Sanayi devrimin getirmiş olduğu tarıma egemen olan faktörler, kentleşmenin hızlanmasını, teknolojik gelişmeler ile birlikte sağlamıştır. Artan üretimin kentleşmede rol oynaması, ürünün uygun fiyata ve kolay bir şekilde bulunmasına yardımcı olan teknolojik araçların gelişmesini mümkün kılmıştır (Keleş, 1997: 23). Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bir sanayi kolunda kullanılan üretim modellerinin, kullanılan araç-gereçlerin ve tüm bunların üretiminden kullanımına kadar olan aşamalarında, insanların elindeki maddi dünyayı değiştirmek, dönüştürmek ve denetlemek amacıyla geliştirdiği araç-gereçlerde meydana gelen değişimler sonucu kentleşmenin artmış olmasına işaret edilmiştir (Şahin, 2010: 51).

XVII. yüzyılın sonunda buhar makinasının bulunmasına kadar kent nüfusu yüz bini zor aşmıştır. Buhar gücü bir yandan çeşitli üretim etkinliklerinin, bir yandan da yönetim hizmetinin ve dağıtım etkinliklerinin fabrikalar çevresinde kurulmasına yol açmıştır. Buhar gücünün nüfusu yoğunlaştırıcı etkisine koşut olarak, elektrik enerjisi de kentleşmeyi bir başka açıdan etkilemiştir. Köylerden kentlere hücum eden nüfusu kent çevresine doğru dağıtıcı bir rol oynamıştır. Diğer bir yandan elektrik enerjisinin sanayi kuruluşlarında artan oranda kullanılması nüfusun ve sanayinin belli bir yerde toplanmasına yardımcı olmuştur. Kara, deniz ve hava ulaşım araçlarındaki gelişmeler, yayalar çağının gereksinimlerine kurulmuş, kentlerin işlevlerini yerine getiremez kılmıştır. Metropol kentlerde ulaşım çok fazla gelişmiştir, bu durum da nüfus artışında hızlandırıcı rol oynamıştır (Keleş, 1997: 25).

Ulaşım alanındaki gelişmeler kentleşmeyi olumlu yönde etkilemiştir. Teknolojik ilerlemelerden önce yetersiz olan ulaşım, yalnızca yakın çevresine üretim gerçekleştiren küçük sanayi işletmeleri, ulaşımdaki teknik gelişmelerle büyük sanayi kuruluşlarına dönüşmüş ve ticaret merkezlerinin kurulmasına yol açmıştır. Ulaşımın kolaylaşması da, insanların rahat seyahat etmesinde etkili olmuştur. Büyük sanayi kuruluşlarının etki alanları genişleyince, üretimi arttırmak adına hammadde temini ve pazar alanı oluşturmak için; ulaşım, büyük sanayi kuruluşları için vazgeçilmez olmuştur (İsbir, 1991: 28). Yani kentleşmenin ortaya çıkmasında ulaşım önemli bir faktör olmuştur.

İletişimin gelişmesi de kentleşmeyi mümkün kılmış ve kentleşme sürecinin hızlanmasında çekici bir güç haline gelmiştir. İletişim arttıkça tecrübeler ve bilgiler yayılmış hizmet sektörünün temelini teşkil etmiştir. Kentler bu bilgi ve tecrübelerin yayıldığı cazip merkezler haline almıştır. Bilişim teknolojisinin gelişmesi insanların kente göç etmesinde etkili olmuştur (Erkan, 2004: 84).

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ulaşımda, insanlar arasındaki ilişkilerde iletişim artmış ve bu durum da kentlere doğru göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

2.5. Türkiye’de İç Göç

Türk Dil Kurumuna göre göç: “Siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına hareket etmesi, taşınması, hicret etmesi ya da muhaceret etmesidir.” olarak adlandırılmıştır (TDK, 2019).

İnan Özer’e göre göç; “Coğrafi mekân değiştirme sürecinin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel yönleriyle toplum yapısında değişikliğe yol açan nüfus hareketidir.” Göçler iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göçler ülke içinde yerleşim alanları arasında mütemadiyen yerleşmek gayesiyle gerçekleşen yer değiştirmeleri olarak açıklanmaktadır. Farklı bir ifadeyle iç göç belli dönemlerde belli yerleşim bölgelerinde hayatlarını idame ettiren kimselerin kendi kararları doğrultusunda başka yerleşim bölgelerine göç etmesidir. Dış göçler ise uzun vadede çalışmak ve iskân etmek için bir ülkeden başka ülkeye gitmektir. Göç yönü Türkiye’de genellikle kırdan kente doğru yaşanmaktadır (Özer, 2004: 11).

Kırsal alanlardan kentlere olan göç hemen gerçekleşen bir olay değil bir olgunun ürünüdür. Göç birbirini takip eden üç basamaktan meydana gelmektedir. İlk basamak iş bulabilmek için kente ilk gidişi oluşturmaktadır. Kişinin içinde bulunduğu tüm şartlar onun kente gidişine yol açmaktadır. İkinci basamak ise; kente gidiş-geliş dönemini kapsamaktadır. Belirli bir süre kır ile kent arasında gidiş-geliş yaparak kentte çalışmaktadır. Bu süreçte kırsal alanda ve kentte yeni varlıklar edinmektedir. Üçüncü basamakta ise; karşımıza kente temelli yerleşme kararının alındığı dönem çıkmaktadır. Bu dönem kır ile kent arasındaki farkların düşünüldüğü ve göç kararının alındığı dönem olarak adlandırılabilir (Kartal, 1983: 52).

Esasında bireylerin ya da toplulukların göç kararları almalarında, göçün sebeplerini kapsayan, itici ve çekici etkenler vardır. Bireylerin doğduğu yerleri ve alışık oldukları hayat tarzlarını terk ederek göç kararı almasına sebep olan faktörlere itici etkenler adı verilmiştir. Göç etmek için karar verilen bölgenin cazibelerine ise çekici etkenler adı verilmiştir. Bireylerin yahut toplulukların itici ve çekici etkenler arasında yaptıkları değerlendirme çekici faktörler lehine neticelendiğinde yaşadıkları bölgelerden ayrılmaktadırlar. Bu etkenler iç ve dış göçe göre farklılık göstermektedir. Alınan göç

kararında itici ve çekici etkenlerin homojen olma durumu söz konusudur. Bu göç hareketlerine karşılaşılabilecek zorluklar da eklenmektedir. Birey, göç etmeden önce gideceği yerle ilgili önceden bilgi sahibi olduğu için itici etkenleri çekici etkenlere göre daha iyi saptamaktadır (Üçdoğruk, 2002: 159).

Sanayi Devrimi'nin ardından teknolojik gelişmelerle birlikte kentlere olan talep artmıştır. Kentlere doğru yoğun göç hareketleri başlamıştır. Bu durum üzerine kentlerde konut yetersizliği baş göstermiş ve çözüm olarak göç eden kimseler gecekondu inşa etmişlerdir. Gecekondulaşmayı hızlandıran göç, kırdan kente doğru yapılan yoğun insan hareketi olarak kendini göstermiştir. Bu insanların yerlerinden hareket etmesinin farklı yönleri bulunmaktadır. Öncelikle iş bulma umudu ve kaliteli bir yaşam sürmek olmuştur. Bunun yanında sağlık, eğitim, güvenlik ve ulaşım gibi faktörler de etkili olmuştur (Tutan, 1995: 49).

Türkiye'de iç göçün başlamasında etkili olan en temel etmen nüfus artışı, tarım teknolojilerinin ilerlemesi, parçalanmış tarım alanları, tabii afetler, kamulaştırılan araziler kalkınma projeleri, üretim sektörünün ilerlemesi, ulaşımın gelişmesi ve terör olayları olarak adlandırılabilir. Bu bağlamda göçler bölgeler ve dönemler arası çeşitlilikler göstermekle birlikte, kentleşme sürecini başlatan etmenler genel olarak kırsal alanların itici, göçü kolaylaştırıcı bir araç olarak iletici ve kentin çekici güçleriyle açıklanabilir (Kartal, 1978: 8).

2.5.1. İtici Etmenler

Kırsal bölgelerde, tarıma yeni teknolojik aletlerin girmesi, dengesiz toprak dağılımı ve miras yoluyla parçalanmış tarım arazileri sebebiyle artan işsizlik ve eğitim, sağlık, eğlence gibi sosyal gereksinimlerin karşılanamaması yahut yetersiz kalması gibi sebepler, göçün itici güçleri olarak ortaya çıkmıştır (Kartal, 1978: 8).

Türkiye'de Sanayi Devrimi'nin etkisiyle birlikte, tarımsal üretim alanları azalmaya başlamış ; bu durum tarımsal yollardan geçimini sağlayan kimselerin kırsal alanlardan kent merkezlerine doğru göç etmesine neden olmuştur. Başka bir deyişle tarımsal faaliyetlerin düşük ekonomik verimliliği, kırsal alanlardan büyük kente doğru göçü meydana getirdiği gerçeklerden biri olmuştur. Tarım sektöründeki gelirin azlığı ve toprağın adaletsiz dağılımı; tarım işçilerini bölgelerini terk etmeye zorlamıştır (Kongar, 2012: 550).

İtici etmenlerin başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Tarımda makine kullanımı oldukça fazla insanı işsiz bırakmıştır. Öncelikle tarım işçisi kente göç edip kendine iş aramaya başlamıştır. Ardından da ailesini yanına alıp kentte kalıcı yerleşim sağlamıştır. Düşük gelirlerle çalıştıkları için barınma ihtiyacını karşılamak adına da kentlerde gecekondular inşa etmişlerdir. Barınma ihtiyacına bu şekilde cevap veren kır insanı gecekonduların başlamasına yol açmıştır (Keleş, 1997: 49).

2.5.2. Çekici Etmenler

Türkiye'deki kentleşme sürecinin ardındaki en temel etkenler kırsal alanların elverişsiz hayat şartları olarak karşımıza çıksa da kentlerin sunduğu imkanlara bağlı çekiciliğinin de mühim bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz (Erkan, 2004: 127).

Kırsal alan nüfusunu, yaşadıkları yerden koparan faktörler kentleşme için gerekli olmakla birlikte yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden göç hareketinin gerçekleşmesi için, çekici etmenlerin de işin içine girmesi gereklidir (Özer, 2004: 57).

Kentteki gelirin kırdan yüksek olması kır-kent farkının kent lehine gelişme göstermesi ve kırsal kente göre biraz daha geri kalması kenti cazip bir hale getirmiştir. Kırsal alanların sosyal yönden yetersiz olmasına karşın kentin sosyal olanaklarının fazla olması, istediği şeylere kolay bir şekilde ulaşması, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi meseleler kenti daha cazip hale getirmiştir (Doğan, 1990: 42).

Türkiye'de kentlerin cazip hale gelmesine vesile olan bazı etkenler şöyle sıralanabilir:

- Büyük kentlerde iş imkânları, emek artış hızının çok altında kalmasına rağmen, üretim sektöründeki yüksek ücretler insanlara çekici gelmektedir.
- Kentlerde ortaya çıkan ve marjinal sektör olarak isimlendirilen sektörün, iş olanaklarına kolay şekilde ulaşılmasına ve göç eden kimselerin günlük kazancını çıkarmasına yardımcı olduğundan çekici etmenler arasında sayılmaktadır.
- Kentlerde üretim ve hizmet sektöründe çalışan kimselerin sigortalı olarak çalışması insanların geleceğini garanti alması bakımından çekici bir unsurdur.
- Kırsal alanlara göre kentlerdeki eğitim ve sağlık imkânlarının gelişmiş olması yine bir çekici etmendir.
- Kentlerde sosyal faaliyetlerin bulunması çekici etmenler arasındadır.
- Güvenlik sorunu Türkiye'de büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan terör olayları o bölgelerde yaşayanlar için

güvenlik riski oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak daha güvenli kentlere göç eden kimseler için güvenlik meselesi çekici bir güç olarak değerlendirilmektedir (Erkan, 2004: 127-128, Kongar, 2012: 553).

Sanayileşmeyle birlikte kentte daha iyi bir iş bulmak için gelip yerleşen kimselerin göç ettikleri bölgelerde barınma ihtiyaçları da açığa çıkmıştır. Bu yeni yerleştikleri alanlarda yoğun nüfus hareketlerinin de yaşanmasından ötürü konut yetersizliği meydana gelmiştir. Göçmenler bu duruma çözüm olarak gecekondu inşa etmeye başlamıştır.

2.5.3. İletici Etmenler

İletici güçler olarak karşımıza haberleşme ve ulaşım alanındaki gelişmeler çıkmaktadır. Türkiye’de son dönemlerde ulaşım ve haberleşme imkânlarında kentleşmeyi hızlandırıcı değişimler meydana gelmiştir. Taşıma araçlarıyla birlikte gelişen karayolları kırsal alanlarda yaşayan kimselerin kentlere göç etmesinde kolaylıklar sağlamıştır. Bu kolaylıklar esasında toplumsal ve ekonomik gelişmenin bir göstergesi niteliğini taşımaktadır (Özer, 2004: 59).

Ulaşım alanında meydana gelen gelişmeler kentleşmeyi iki yönden etkilemiştir. İlki; karayollarındaki gelişmelerle taşımının kolaylaşması, ikinci ise; ulaşımındaki gelişmelerle birlikte uluslararası ticaret sayesinde iş olanaklarının artması olmuştur. Bu sayede göçü tetikleyen bir neden olması bakımından önem arz etmektedir (Özer, 2004: 59).

İletici etmenlerin göçü etkilemesinde bir diğer üstlendiği rol ise haberleşme ağının gelişmiş olmasıyla ilgilidir. Televizyon, radyo ve internet gibi kitle iletişim araçlarının kullanımının artması ve yaygınlaşması insanların başka hayatlardan da haberdar olmasına yol açmıştır. Bu durum da göçe kaynak teşkil eden durumlar arasında sayılmaktadır (Erkan, 2004: 126).

2.6. Kentleşme Kavramı

Genellikle kentleşme kavramıyla karıştırılan ancak kentleşme kavramından ayrı olan kentleşme, toplumsal değişimin insan davranışları üzerindeki etkileri, insani değerleri, tinsel ve özdeksel hayat tarzlarında değişikliğin ortaya çıkmasıdır (Keleş, 1998: 80).

Sosyolojik manada kentleşme, dar alanda bulunan bir topluluk yaşamından, geniş alanda bulunan bir toplum yaşamına geçiş ve bu yeni hayat tarzına göre şekillenen sosyal hayat ve bu durumun doğurduğu yeni teşkilatlanma içine girilmesidir (Erkan, 2004: 25).

Kentleşme genel hatlarıyla kente doğru yaşanan göçlerin öncesi ve sonrası olarak iki aşamadan meydana gelmiştir. Nüfus hareketlerinin mütemadiyen kente yerleşmesine kadar olan, kent ile kırsal arasında gidiş-geliş yapması ve göç gibi aşamalardan geçen bir kentleşme öncesi evresini, kente göçle ortaya çıkan çok evreli bir aşama takip etmektedir. Bir başka ifadeyle göçten önce olduğu gibi göçten sonra da, nüfusun kentte yer edinmeye kadar geçirdiği türlü evrelerden meydana gelen aşamaların tümüdür. Kente doğru göçle ortaya çıkan nüfus etkisinin kentin belirli bir yerinde kararlılık göstermesine kadar devam eden evre kentlileşme olarak isimlendirilmektedir. Bu süreçte kente yeni göç etmiş olan insanlar farklı aşamalardan geçerek kentin yerlisi durumunu almaktadırlar (Erkan, 2004: 25).

Kente özgü olan hayat tarzının, kent kültürünün vatandaşlar ve toplum tarafından benimsenmesi sürecini ifade etmektedir. Kentlileşme, kentte hayatlarını idame ettiren kent kültürünü ve kentli insan davranışlarını temsil etmektedir. Tüm bu ifadeler kent bilincinin yansımaları olmaktadır (Bal, 2003: 8).

Kemal Kartal'a göre kentlileşme; "kırsal çözülme ve kentte yoğunlaşma sebebiyle kırsal alanlardan kentlere doğru göç eden nüfusun iktisadi ve sosyal bakımdan kırsal alan kültüründen kendini kurtararak kentsel kültürü benimsemesidir." (Kartal, 1983: 23).

Kentlileşmenin iktisadi ve sosyal yönü bakımdan ayrıma gidildiğinde iktisadi yönden kentlileşme; şahsın geçimini tam anlamıyla kentle veya kente özgü uğraşlarla sağlayacak duruma gelmesiyle gerçekleşir. Sosyal bakımdan kentlileşme ise; kırsal alanda yaşayan insanın çeşitli alanlarda kentlere özgü davranış şekilleri içinde sosyal ve tinsel değerleri kavramasıyla oluşmaktadır (Kartal, 1983: 50).

Kentlileşme, kentleşmenin sosyolojik değişimini ifade etmektedir. Bu hususiyetiyle, kentlileşme, kentleşmeden daha dar anlamlı bir kelimedir. Bazı durumlarda ülke içinde, demografik manada kentleşme olgusu olduğu halde, kentlileşmeden söz etmek mümkün olmayabilir. Bu durumlarda kentlere göç eden gruplar, köylü olmakla kentli olmak arasında kalmış ve farklı kültürleriyle ikili bir toplum yapısının oluşmasına ortam hazırlamışlardır (Keleş, 2014: 20).

Kentlileşme kısaca sosyolojik bir değişim, uyum ve bütünleşme süreci, kente göç eden nüfusun yeni durumlara ayak uydurarak kentin bir parçası olmasıdır. Diğer yandan vatandaşların yapmış oldukları uğraş, gelmiş bulunduğu yerle kopmayan iletişimi de kentlileşme sürecini etkilemektedir. Kentlileşme süreci arttıkça, bütünleşme de artış göstermektedir. Ancak kentlere doğru yaşanan yoğun göçler kentlileşmekteki

bütünleşmeyi güç kılmaktadır. Kentleşme, ilk göç edenlerde değil, kendilerinden sonra gelen kuşaklarda gerçekleşmektedir (Erkan, 2004: 27-28).

Kentleşme, ilk olarak vatandaşların kent hayatı içinde birbirini etkilemesiyle meydana gelen kültür değişimidir. Kentleşme için gerekli olan etkileşim kentten, kentte hayat sürdürenlerin fiziksel ve davranışsal bir bütün içinde bulunması, ekonomik, fiziksel ve toplumsal öğelerin bir araya gelmesiyle, toplumun teşkilatlı ve bilinçli olmasıyla ilgilidir. Bilinçlenme ve teşkilatlanma kentleşmenin bağımsız değişkenlerindedir (Erkan, 2004: 28).

2.7. Sahte ve Aşırı Kentleşme

Gelişmekte olan ülkelerin kentleşmesi söz konusu olduğunda; sahte, aşırı ve dengesiz gibi kavramlar kentleşme alanında sıklıkla kullanılmaktadır. Tüm bu kavramlarla kentleşmenin belli hususiyetlerine dikkat çekmek istenmektedir. Aşırı yahut sahte kentleşme kavramlarıyla tanımlanan kentleşmenin özellikleri şunlardır;

1. Büyük kentlerin kendinden küçük kentlere nazaran daha hızlı büyümesinin bir sonucudur.
2. Kentleşmenin, demografik bir süreç olarak sanayileşmiş ülkelere nispetle hızla artan bir ivme izlemesi gereklidir.
3. Kentleşme hareketlerinin bazı coğrafi bölgelerdeki kentlere doğru yönelmiş olmasından ötürü, bazı coğrafi bölgelerin kentleşme seviyesinin düşük olmasıdır.
4. Kentleşen nüfusun kamu hizmetlerinin karşılanmasında yetersizlikler oluşmasıdır.
5. Kentleşen nüfusun faal durumda olan insan gücünün sanayi yatırımlarının az olmasından ötürü farklı meslek dallarına yönelmesidir (Keleş, 1984: 11).

Buradan anlaşılacağı gibi sahte, aşırı ve hızlı kentleşme kavramlarıyla gelişmiş ülkelerdeki farka dikkat çekilmiştir. Bu terimler geliştirilirken model olarak kullanılan doğal kentleşme terimleriyle adlandırılan gelişmiş ülkelerdeki kentleşme şekline uymayan kentleşme şekilleri: aşırı, sahte ve hızlı kentleşmeyle dile getirilen doğal kentleşme açıklamasına esas alınabilecek bazı koşullar barındırmaktadır (Erkan, 2004: 28-29). Bu koşullar şöyledir:

1. Demografik Etken: Gelişmiş olan ülkelerde nüfus artışının kırsal alan ve kent doğurganlık ayrımı, kentleşmede önemli bir etken olarak karşımıza çıkar. II. Dünya Savaşı sonrasında bebek nüfus oranının artışı ile birlikte, kentlerdeki doğurganlık seviyesinin kırsal alanlardan daha az olmaması ve ölüm oranlarının kırsal alanlara

nazaran az olması kentsel doğal nüfus artışının, kırsal alandaki doğal nüfus artışına nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir.

2. İktisadi Etken: Batı'da sanayiden elde edilen randıman, tarımsal işgücünü kentlerde sanayide istihdam edilmek üzere harekete geçirmiştir. İktisadi gelişmelerin ardından çalışan nüfus hizmet sektöründe yayılma göstermiştir. Kentleşmenin ortaya çıkmasının nedeni sanayiye olan istektir.
3. Toplumsal Etken: Toplumsal değişimi başlatan ve hızlandıran kentin, önemli bir değişim rolü üstlendiği kabul edilmiştir. Bu ülkelerde klasik tabuları yok eden, yeni tabular oluşturan toplumsal değişimlerin bütünüdür. Gelişmekte olan ülkelerde ise klasik yapı ile medeni yapı bir arada bulunmaktadır (Keleş, 1984, 12-13).

Tüm ülkelerin tarihsel, iktisadi ve sosyolojik koşullarının farklı olması sebebiyle, belirli bir ülkede kentleşme modelini örnek olarak ele alıp, bu durumu doğal kentleşme olarak değerlendirip bu modelden türlü yanlarıyla farklılık gösteren kentleri de sahte, aşırı ve hızlı kentleşme gibi terimlerle anlatmak sosyolojik açıdan çok da doğru değildir. Kentleşmenin bütün ülkeler için tarihsel kıstasları içinde mevcut toplum yapısı olarak değerlendirip kavramlaştırmak daha doğru olacaktır (Erkan, 2004: 30).

2.8. Anomik Kentleşme

Sözcük anlamı normsuz ya da kuralsız olan anomi terimini, sosyoloji alanında ilk kez ortaya çıkaran kişi Durkheimdir. Durkheim'e göre anomi bir toplumda ortaya çıkan nispi kuralsızlıktır. (Kongar, 1985: 162). Merton'a göre ise anomi terimi kültürel norm ve amaçlar ile kitlelerin belirlenen norm ve amaçlara uygun davranışlar sergileyen toplumsal yapı tarafından belirlenen kapasitesi arasında kopma meydana gelmesi durumunda kültürel yapının çökmesidir (Kongar, 1985: 162). Merton'a göre sosyal yapıyla kültürel yapı arasında uyumsuzluk ve mücadele sonucunda ortaya çıkan anominin en tipik görünümü kentlerde görülmektedir. Kırsal alanlardan kentlere göç eden kitleler daha iyi bir sosyal yaşantı, iş ve ev sahibi olmak için birtakım umutlarla kentlere göç ederler. Ancak bu göçler kontrolsüz bir şekilde gerçekleştiği için kentlerin alt yapısı bu ihtiyaçları karşılamak için yeterli değildir (Erkan, 2004: 31).

2.9. Metropol (Anakent)

Metropolün tanımına baktığımızda nüfusun yoğun olduğu, idari, iktisadi ve sosyal açıdan bölgenin merkezi konumunda olan kentlerdir. İlk kent sosyologları Park, Mckenzie ve

Burgess 1930 senelerinde Şikago ile çevresindeki kentler arasındaki etkileşimleri inceleyip ilk kez farklı bir olgudan bahsetmişlerdir. XX. yy başlarında Şikago bölgesinde haberleşme ve ulaşım düzeyinde kentler arasındaki etkileşimin birtakım yönleriyle değiştiğini ve kentler arasında büyüklük ve faaliyetleri yönünden farklılaşmanın meydana geldiğini belirtmişlerdir. McKenzie'e göre farklı fonksiyonların, özellikle imalatın büyük kentlerden orta büyüklükteki kentlere kayması iş ve ev arasındaki mesafeyi uzaklaştırarak altkentler oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum çok geniş bir alanda farklı büyüklükteki yerleşme birimleri arasında çok hareketli bir ilişki düzenleri kurulduğunu, bundan dolayı bu ilişkilerin yayıldığı birimin merkezindeki metropolitan kentin yoğun idari, iktisadi ve sosyal ilişkilerde her alanda etkin olduğunu ve kontrol ettiğini göstermiştir (Erkan 2004: 32).

2.10. Metropolitan Alan

Metropolitan alan idari, nüfus, iktisadi ve sosyal yönden belirli bir büyüklüğe erişmiş anakent çevrelerinde yer alan kentler ve çevre kentlerin oluşturmuş oldukları birimlerdir. Metropolitan alan o bölgenin iktisadi ve sosyal yönden gelişme göstermiş birimidir. Çevre kentler de bu merkeze bağlı olarak gelişme gösterir. Büyük sanayi kentlerinin oluşması kendisine yakın bulunan ve ulaşım ağı gelişmiş küçük kentleri de etkileyerek gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu merkezlerde eğitim, sağlık, iletişim, ulaşım ve sosyalleşme gibi olanakların fazla olması kırsal alanda yaşayan insanların daimi olarak göç etmenlerine sebebiyet vermektedir (Erkan, 2004: 33).

2.11. Çevre Kent

Çevre kentler, büyük kentlerin çevresinde kümelenmiş bir bütün alan meydana getiren birimler olarak adlandırılır. Bu birimler kendi aralarında bir bütün olmakla birlikte anakente bağımlı bir konumdadır. Bu çevre kentlerin hizmetlerini tam anlamıyla anakent karşılamaktadır. Çevre kentler, anakentlerin sorunlarını çözmek için ortaya çıkmıştır. Anakente doğru yapılan göçlerin yoğunluğunu bu çevre kentlere yayarak anakentteki nüfusu azaltmak çözümüne gidilmiştir. Bu projeye hedeflenen anakentin yükünü hafifletmektir. Çevre kentlere nüfus yayılırken kontrollü bir şekilde sağlanmaktadır. Böylelikle kentin görüntüsü güzelleştirilerek gecekondulaşmanın önüne geçilmektedir (Erkan, 2004: 34).

3. TÜRKİYE’DE GECEKONDULAŞMA SÜRECİ

3.1. Gecekondu Tanımı

Gecekondu kavramı, yapılmış olanın hemen hemen bir gece içinde yapılıp bitirildiğini anlatmak üzere kullanılan bir ifadedir. Gecekondu kimseler gecekonduya ya başka birinin arazisi üzerine ya da kamu arazileri üzerine izin almadan yaptığı alelacele ve çoğu zaman bir gecede tamamlamış kimselerdir (Yörükan T-Yörükan A, 1966: 14).

Büyük kentlerdeki gecekondu, bir gecede genellikle seçimlerden evvel ve toplumsal denetimin zayıf olduğu siyasi karışıklıklar esnasında yapılan gecekondulardır. 1964 senesinde Ankara’nın Çankaya ilçesinde yıkımı kararlaştırılan 678 adet gecekondu üzerinde yapılan incelemelerde gecekondu sakinleri arasında, gecekondu inşasına engel olmakla vazifeli belediye çalışanları ve kolluk kuvvetleri gibi insanların bulunması, yıkılma kararının uygulanamayıp, birikmesine sebep olmuştur. Gecekondu kimselerin yıkıma engel olmak için bölgeye akraba ve hemşehri çekmesi olayın başka bir boyutudur (Yörükan T-Yörükan A, 1966: 15).

Günümüzde gelişmekte olan tüm ülkelerde gecekondu türü yerleşim alanları karşımıza çıkmaktadır. Kalkınmakta olan ülkelerin kentleşme seviyeleri, çeşitli sebeplerden dolayı göç yoluyla kente hücum eden nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Nüfusun, büyük oranlarda artış göstermesi, kentin imkânlarının aşılmış olması , göçlerle kente gelen nüfusun barınma ihtiyaçlarının çeşitli sebeplerden ötürü meşru yöntemlerle karşılanamaması gecekondulaşmanın kentsel mekânda yerini almasına neden olmuştur (Mutlu, 2007: 1).

Gecekondu kelimesinin, kavram olarak dilimize girişi, 1940-1950 seneleri arasında gerçekleşmiştir. Kelime Türk Dil Kurumu yahut özel bir kurum tarafından dilimize kazandırılmamıştır. Tamamen halkın kendisinden türemiştir. Halk ağzıdır. Yapma eyleminden ötürü ortaya çıktığı sanılmaktadır (Çakır, 2007: 21).

Gecekonduyunun da üzerinde birçok tanımlama yapılmıştır. Bunlara bakacak olursak Ruşen Keleş’e göre; gecekondu: “Bayındırlık ve yapı kurallarına uymayan, gerçek ya da tüzel kişilere ait topraklar üzerinde sahibinin izni ve bilgisi dışında, inşa edilen barınma ihtiyaçları merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından karşılanmayan yoksul vatandaşların yaşadığı barınak türü meskenlerdir” (Keleş, 1998: 53). İlhan Tekeli’ye göre ise; “Dışardan alınan teknoloji ile gelişmeye çabalayan bir ülkenin modern teknoloji

kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kentlerde doğurduğu bir yerleşme ve yaşam tarzıdır” (Tekeli, 1982: 74). Mübeccel Kıray’a göre ise “Gecekondular, tarım alanında pazara yönelik üretime geçişin ve kentlerde nüfus yoğunluğunun artmasına rağmen, sanayileşmesini oldukça düşük bir hızda gerçekleştiren toplumlarda ortaya çıkmıştır” (Kıray, 1982: 561). Birleşmiş Milletlerin tanımı ise “Yasal olmayan yer işgali ya da dar gelirli insanların yapmış oldukları barınaktır” (Karpat, 1976, akt. Çakır, 2007: 21) demiştir. Orhan Türkdoğan ise; “Gecekondu, kırsal alandan kente göç eden insanları barındıran ve genellikle, kerpiç, tuğla gibi araçlardan yapılan, özel mülkiyet hakkını ihlal eden bir yerleşim ve hayat şeklidir” (Türkdoğan, 2006: 49). demiştir. 20 Temmuz 1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanununa göre: “Gecekondu ifadesiyle imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmadan, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, mülk sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir” (Resmi Gazete, Gecekondu Kanunu, 30 Temmuz 1966 tarihli ve 775 sayılı). Genel manada yasalara uygun olmayan şekilde mülk sahibinden izin alınmadan yapılan köhne yapılarıdır. Gecekondulaşmanın yaygın olduğu yerleşim yerlerinde eğitim ve ekonomik düzey düşüktür.

Gecekondular, farklı bölgelerden gelen insan toplulukları vasıtasıyla kozmopolit bir kültür yapısı meydana getirmektedir. Sadece tek bir bölgeden göç eden insanların oluşturduğu gecekondu mahalleleri de kurulmaktadır. Hemşehriler birbirini aynı bölgeye taşımaktadır. Gecekonduya yaşayan insanların gelir seviyesi net bir şekilde bilinmemekle birlikte, kırsal alanlarda yaşayanlara göre yüksek ancak kentte yaşayan insanların gelir seviyesine oranla düşük olduğu görülmektedir.

Gecekondulaşmanın kurulması ve artmasıyla birlikte birtakım toplumsal sorunlar da medyana gelmektedir. Bu sorunlar; iktisadi ve sosyal olarak ikiye ayrılmaktadır. Gecekondulaşmanın iktisadi manada ortaya çıkardığı sorunları iki ana başlıkta ele almak gerekmektedir. Bunlardan; ilki, kırsal kesimden kentlere göç eden insanların, kentlerde iş bulma konusunda güçlükler yaşamaları; ikincisi ise bu gecekonduların yıkılmasından doğan iktisadi kayıplardır. Kırsal alandan kente doğru göçün en büyük sebebi iki kesim arasındaki gelir dağılımının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Göç eden insanların kentleri tercih etmelerindeki en büyük etken çalışma imkânının çeşitli olmasından ötürü gelmektedir. Gelir düzeyi düşük olan kişiler kente gelip, barınma ihtiyaçlarını karşılamak için öncelikle gecekondu bölgelerine gitmektedirler. Düşük statüye sahip olduklarından gelir düzeyi yüksek işlerin yanı sıra daha küçük mesleklerde iş bulabilmektedirler.

Gecekondulaşmanın ortaya çıkardığı bir başka sorun da gecekonduların yıkılması sonucu milli servetin uğradığı kayıptır. Bunun yanı sıra sosyal birtakım sorunlara da sebep olmaktadır. Gecekonduların planlanmadan yapılması kent görünümünü olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Kentin çevresinde yeşil alandan çok, bu barınaklar yer almaktadır.

Toplumunu bir arada tutan ortak birtakım değerler vardır. Fakat bu ortak değerlerin yanında ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanların buldukları bölgenin kültürü gelenek ve görenekleri farklılık göstermektedir. Kırsal alanda hayat süren bir kişinin değerleriyle, kentte hayat süren bir kişinin değerleri farklılıklar göstermektedir. Kırsal alandan göç eden insanlar kente geldiklerinde yanlarında kültürlerini ve değer yargılarını da taşımaktadır. Bu değer yargıları farklı olduğundan insan ilişkilerini de etkilemektedir. İki farklı kültürün çatışmasından ötürü kültür yozlaşması yaşanmaktadır. Bunun sonucunda da hem kırsal alanda hem de kent yaşamında kendi öz değerlerini yok sayan kimliksiz kültür insan grupları ortaya çıkabilmektedir.

Gecekondu problemi bir başka deyişle kentleşme problemiyle alakalı önlemler alınırken bu sorunun, sosyal ve kültürel boyutu hep arka planda kalmıştır. Bu probleme fiziki bir sorun olarak yaklaşılmış kent problemi ve barınma problemi olarak görülmüştür. Sosyal-kültürel ve iktisadi sorunlar mevcut siyasal konjonktürle birleşince 1980 öncesinde gecekondu bölgelerinin kurtarılmış bölgeler olmasına neden olmuştur. Günümüzde de aynı gelişmeler tekrar etmektedir. Geçmişte ve günümüzde gecekondu gençliğinin yasadışı örgütlerce anarşik olaylarda kullanılan önemli bir insan potansiyeli haline gelmesinde bu kimliksiz ve kendi değer yargılarından yoksun kültürün de rolü olduğu aşikârdır (Es-Ateş, 2000: 221-222).

3.2. Türkiye’de Gecekondulaşmanın Tarihsel Süreci

Türkiye’de gecekondulaşma olgusunun tarihsel sürecine geçmeden önce gecekonduyunun dünyada nasıl ve ne şekilde geliştiğini açıklamakta fayda vardır.

Geri kalmış ve gelişmekte olan birçok ülkede gecekondu, slam ve bidonev gibi yerleşim bölgeleri, kentlerin değişen ekonomik, toplumsal ve fiziki yapılarında en mühim ve en değişken öğeleri oluşturmuştur. Zaman içinde sayıları artan insan yığınları sefalet bölgelerinde ağır hayat koşulları altında hayatlarını idame ettirmişlerdir. 1960’lı yıllarda geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde yıllık nüfus artışı %2 oranındayken bu ülkelerin gelişmiş kentlerindeki nüfus artış oranı %6’ları bulmuştur. Sadece denetim altında olmayan ve giderek genişleyen gecekondu bölgelerinde yıllık nüfus artış oranı %12’lere

ulaşmıştır. Genellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan göçler iki şekilde yerleşme imkânı bulmuştur. Bunlardan biri merkezde bulunan ve gelir düzeyleri düşük olan kimselerin oturduğu bölgelerden oluşmuştur. Diğeri ise; kentlerde, devlete veya özel mülke ait olan kişilerin arazisi üzerine gelip yerleşilen bölgelerden oluşmuştur (Karaboran, 1988: 111).

Gelişmekte olan ülkelerde gecekondu olgusu benzer şekilde gelişme göstermiştir (Keleş, 1997: 375). Asya ve Afrika kıtalarındaki gelişmekte olan birçok ülkede gecekondulaşma, 1940'lı yıllardan itibaren ivedi bir şekilde gerçekleşmiştir. Gecekondu bölgelerinde araştırmalar neticesinde politik tercihlere bağlı olarak gecekondulaşmaya yaklaşım zaman içinde değişmiştir. 1960'lı yıllarda yok edilmesi gereken bölgeler olarak düşünülürken, 1970'li yıllara gelindiğinde siyasal rantlardan ötürü devletler gecekondu lehine tutumlar sergilemişlerdir (Tutan, 1995: 17).

Gecekondular birçok ülkede farklı adlarla anılmıştır. Arjantin'de favela, Brezilya'da macambo, Cezayir'de casbah, Fas'ta bidonville, Hindistan'da bustee, Meksika'da jakale, Panama'da rancho, Tunus'ta gourbeville gibi çeşitli isimler alan gecekondu, bu ülkelerin kentlerinde %20 ile %70 arasında bir nüfusu içinde barındırmaktadır. Kent nüfusunun Carasta %35'i, Lima'da %36'sı gecekonduya yaşamaktadır. 1960'lı yıllarda Ankara'da gecekondu oranı %70 seviyesindedir (Keleş, 1997: 375).

Gecekondular, kırsal alanlardan kentlere göç eden insan yığınlarının ve ülkelerin ekonomik ve toplumsal gelişme seviyelerinin dolaysız ürünü olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme, kırdan kente doğru olan göçü hızlandırdığı ve kırsal bölgelerdeki işsizliğin temel sebebini oluşturduğu saptanmıştır. Geldikleri bölgelerde konut yetersizliğiyle karşılaştıklarından gecekondu yapmaya mecbur kalmışlardır. Ayrıca gecekondu bölgelerinde yapılan incelemelerde burada yaşayan kimselerin düşük gelire sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Keleş, 1997: 375).

Tüm dünyada gecekondulaşma olgusu farklı biçimlerde meydana gelse de, ortak paydaları bulunmaktadır. Bu ortak paydalar:

- Gecekondunun inşa edildiği mülk kendine ait değildir.
- Sağlıksız ve derme çatma konutlardır.
- Kentin dışında ve kent merkezinde kurulabilirler.
- Genellikle altyapı hizmetlerinin zayıf olduğu yerlerdir.
- Gecekondu sakinlerinin çoğunun düzenli bir işleri yoktur.

- En çok çalışma fırsatı buldukları alan hizmet sektörüdür (Kerem, 1998: 134).

Türkiye’de gecekonduların ortaya çıkışı 1945’li yıllara kadar uzanmaktadır. Çok uzun senelerdir Türkiye’nin gelişmiş kentlerinde hem gecekondulara hem de orada barınanlara geçici gözüyle bakılmıştır. Fakat zaman geçtikçe burada yaşayanların kalıcı oldukları anlaşılmıştır. Genellikle gecekondular kentlerin, tarım dışı üretimin yapıldığı ve buralarda istihdam edilen işgücünün yerleştiği yerlerdir. Ancak çalışma programı içerisinde uzmanlaşmanın ve iş bölümünün artması iş alanlarında üretim, yönetim ve dağıtımın farklı alanlara yayılmasına neden olmuştur. Böylelikle kent yerleşim alanları, sanayileşmenin gelişmişliğine göre iş yapısı kadar tabakaları ve sınıfsal yapılarını da göstermektedir (Kıray, 1972: 562).

Türkiye’de II. Dünya Savaşı’ndan itibaren başlayan ; değişim yahut gelişme olarak ele alınmayan ve daima bir problem olarak anılan gecekondular oluşumunun esasını göç hareketlerinin neticesi olarak görebiliriz. Türkiye’nin biraz daha geri kalmış olan; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Karadeniz bölgesinin kırsal mekânlarında ve İç Anadolu bölgesinde yaşayan bireyler Türkiye’nin daha gelişmiş sanayi ve ticari kent olma özelliğine sahip kentlerine doğru göç ederek gecekonduların inşasını arttırmıştır. Bu artış, toplumsal değişim süreciyle alakalıdır. Bu değişim sürecinin bilinmeyen yönlerini meydana getiren siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebepler, gecekonduların ülke içinde yaygınlaşmasına yol açmış ve bundan ötürü mesele günümüze kadar gelmiştir. Gecekondular problemini ortaya çıkaran nedenlere bakacak olursak:

1. Hızlı bir şekilde gerçekleşen nüfus artışıdır.
2. Tarım alanlarında teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte makine kullanımının artması, var olan insan gücünün kırsal alanlardan büyük kentlere doğru hareket etmesidir.
3. Düzensiz sanayileşmedir.
4. Doğal afetler ve bu afetleri önleyici tedbirlerin alınmamasıdır.
5. İş imkânlarının yalnızca kentlerde kurulmuş olan sanayilerde ve devlet tarafından sağlanmasıdır.
6. Toprağın paylaşılması ve elde edilen randımanın azalmasıdır.
7. Hazine arazilerinden uygun bir şekilde yararlanılamamasıdır.
8. Konut yetersizliğine herhangi bir çözüm yöntemi bulunamaması ve konut kiralılarının devlet denetiminde olmamasıdır.
9. Kent planlanmasının yetersiz kalmasıdır.
10. Toprak reformunun gerçekleştirilememesidir.

11. Kırsal bölgelerde eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi olanakların yetersizliğidir.
12. Bireylerin sosyalleşmesine ve kendini geliştirmesine yardımcı olacak kurum ve kuruluşların kırsal mekânlarda yetersiz kalmasıdır.
13. Doğu ve Güneydoğu bölgesinde yaşanan terör olaylarıdır. Bu gibi durumlar göçün sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çakır, 2011: 214).

Bu gibi problemler neticesinde köyden kente doğru göç hareketleri bir umut yolculuğu şeklinde başlamıştır. Kırsal alanların iticiliği ile kent hayatının çekiciliği insanları umutlu yolculuğa doğru itmiştir. Yaşanan göç neticesinde gelir düzeyi düşük olan bu insanlar öncelikle barınma problemi yaşamış ve kent içinde düzensiz barınaklar inşa etmişlerdir. Kentlerde hayat mücadelesinin çetin olması ve yoğun göçten dolayı yaşanan işsizlik sorununa ek olarak konutların da pahalı olması, doğal olarak insanları gecekondular yapmaya itmiştir. Bundan ötürü, kent merkezine yakın alanlardaki araziler üstüne gecekondular inşa etmişlerdir. Sahipli araziler üzerine; ya özel bir şahsa ya da hazine arazisi olan alanlara bu gecekondular inşa etmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere; gecekonduların kurulmasının temelinde, barınma ihtiyacı esas neden olmuştur (Çakır, 2007: 34).

Türkiye’de gecekonduların yazılı bir belgeye dayanmadan, mühim bir problem olarak II. Dünya Savaşı’ndan sonra meydana geldiği ve savaşın bitmesiyle hızlı bir şekilde ilerlediği görülmüştür. 1928-1930 seneleri arasında Ankara’da gecekondular yapılarından söz edilmektedir. Ancak yeterli bir bilgiye ulaşılamamıştır (Çakır, 2007: 28). 1947 senesinde İstanbul Zeytinburnu’nda hiçbir şekilde gecekondularla karşılaşmadığı kaydedilmiştir. Ancak 1953 yılına gelindiğinde tüm alanların gecekondularla donatıldığı kayıtlara geçmiştir. 1950 senesinde Ankara’da gecekondular sayısı 12,000 İstanbul’da ise gecekondular sayısı 8,236 sayılarına ulaşmıştır (Doğan, 1990: 55). Gecekondularla ilgili ilk resmi çalışma 1948 yılında yapılmıştır. Bu yıllara kadar gelişmiş olan kentlerde 25-30 bin sayıları arasında gecekondularla bahsedilmektedir (Keleş, 2014: 372). 1953 yılında ikinci resmi çalışmayla Türkiye’deki gecekondular sayısı 80,000’e ulaşmıştır. Belirtilen gecekonduların zaman içinde artmıştır. Bu gecekonduların sayılarına bakacak olursak; 1955 senesinde 120,000, 1960 senesinde 240,000, 1970 senesinde 500,000 ve 1972 senesinde 700,000 civarına ulaşmıştır (Kongar, 1985: 413).

Türkiye’de gecekonduların yıllara göre seyrine bakacak olursak; 1940-1950 seneleri arasında kentte gecekonduların hızı oldukça yavaştır. 1950-1960 seneleri arasında kentsel nüfus artışında patlama yaşanmıştır. Buna bağlı olarak da gecekonduların hızı bir hayli

artmıştır. 1960-1970 seneleri arasında tekrar kent nüfusunun artış hızında yavaşlamalar meydana gelmiştir (Çakır, 2007: 30).

Türkiye’de, 1950 yıllarından sonra hızlı bir artış gösteren gecekondulaşma alanları 1953 yılına gelindiğinde çok afaki sayılara ulaşmıştır. Elde edilen verilere göre 80,000 civarına ulaşmıştır. Toplumsal dönüşüm sürecine bağlı iş olanaklarının artması, teknolojik gelişmeler, kırsal alandan kentlere doğru yoğun işgücünün göçünü arttırmıştır. Bundan ötürü konut yetersizliği ve barınma problemi mühim bir hal almıştır. Bu barınma sorununa insanlar gecekondu inşa ederek çözüm üretmişlerdir (Çakır, 2007: 28). Kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan göçler ekonomik ve sosyal gelişme seviyesinin doğrudan bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde konut yetersizliği insanları gecekondu inşa etmeye itmektir (Keleş, 1984: 351).

1950 senelerinden itibaren geri kalmış olan ülkelerde aşırı ve dengesiz kentleşme süreci, Türkiye’de de etkilerini göstermiştir. 1940-1950 seneleri arasında kent nüfusunda çok fazla bir artış olmamasına rağmen, 1950-1960 seneleri arasında kentte yaşayan nüfus oranı çok fazla artmıştır. Bu dönemde kırsal alanda yaşayan nüfus oranı düşük bir oranda yükselme seyrederken, kentsel nüfusun oranı hızlı bir şekilde artış göstermiştir (Çakır, 2007: 28). Tarım sektöründe teknolojinin yaygınlaşmasıyla, büyük kentlerde sanayinin gelişmesi, ulaşım ağının geliştirilmesiyle köyden kente doğru yoğun bir göç dalgasını tetiklemiştir. Yoğun göçün denetim dışı olması, konut ihtiyacının yetersiz kalması kentlerde yeni sorunların meydana gelmesine ve barınma ihtiyacından kaynaklanan gecekondu olgusunun oluşmasına zemin hazırlamıştır (Yılmaz-Bulut, 2009: 5). Türkiye’de köyden kentlere doğru olan göçler, kentleşme ve gecekondulaşma alanında yeterli düzeyde bir planlamanın olmayışı, gecekondulaşmaya karşı izlenen istikrarsız çözümlerden ötürü gecekondulaşma alanındaki problemleri daha da arttırmıştır (Arslanoğlu, 2011: 32).

Kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleştirilen göçlerin en yoğun olduğu dönem 1950-1960 yılları arasında olmuştur. 1960 senesinde kent nüfusunun, %13,5’ini gecekondularda yaşayan insanlar oluşturmuştur. Gecekondulaşmanın önüne geçmekte yetersiz kalan devlet, denetim olmadan yapılan göçler yüzünden, gecekondulaşmaya önlem olarak 1966 senesinde ilk defa yalnızca gecekondularla alakalı olan 775 Sayılı Gecekondu Yasası’nı çıkarmıştır (Çakır, 2007: 28).

1983 ve 1984 senelerinde çıkarılan iki kanunla, gecekondular meşru bir hale getirilmiştir. Ayrıca bu kanunlarla, 1981 tarihinden itibaren yapılmış olan gecekonduların yıkımı hakkında karar alınmıştır. Daha sonra 1986 senesinde İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının

kıyı çizgisi boyunca uzanan gecekonduların kalmasına karar kılınmıştır. Bu kanunlar sonucunda daha önce çıkarılmış olan tüm kanunlar yok sayılarak gecekonduların meşruluğu kabul edilmiş ve hepsine tapu verilmiştir (Kongar, 2012: 567). Türkiye’de, gecekondulaşmayı önleme çabasına yönelik çıkan kanunlar ülke içinde gecekondulaşmayı tamamen önleyemese de gecekondulaşmanın hızını yavaşlattığı gözlemlenmiştir.

3.3. Gecekondulaşmayı Doğuran Nedenler

3.3.1. Tarımda Makineleşme

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte tarım sektöründe makine kullanımının artması ve yaygınlaşması neticesinde tarım işçileri işsiz kalmıştır. Geçimlerini bu bölgede sağlayamayınca çareyi göç etmekte aramışlardır. Göç ettikleri bölgelerde düşük ücretlere çalışma imkânı bulmuş ve aldıkları ücretler barınma ihtiyaçlarına yetmeyince alternatif bir çözüm olarak gecekondular yapmışlardır. Yapmış oldukları bu gecekondular ya hazine arazisinin üzerine ya da şahsa ait özel mülklere izinsiz bir şekilde inşa etmişlerdir.

1950’li yıllarda tarım sektöründe çalışanların nüfusa oranı %83,7 iken, bu oran 1955 yılına gelindiğinde %71’e gerilemiştir. Bu duruma bağlı olarak nüfusu 10.000’den çok olan kentlerde, kentleşme oranı %2,6 artmıştır (Gençay, 1962: 6).

Türkiye’de tarım alanında makineleşme çok hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir. Buna örnek olarak ; 1940 yılında traktör sayısı 1,066, 1950 yılında 16,585 ve 1960 yılına gelindiğinde 42,136 sayılarını bulduğu görülmüştür (Kongar, 1978: 389). Bu sayılardan da anlaşılacağı üzere; tarım alanlarında çalışan işçilerin neden işsiz kalıp geçimlerini sağlamak için göç ettikleri daha anlaşılır olmuştur.

Tarım sektöründe iş bulamayan tarım işçileri, kırsal bölgelerin hayat koşullarının da zor olması sebebiyle bu bölgelerden uzaklaşmışlardır. Bu durum da karşımıza itici bir güç olarak çıkmıştır. Ayrıca kentlerdeki iş olanaklarının çeşitli oluşu ve ücretlerin tarım sektöründen biraz daha fazla olması göçün temel sebepleri arasına girmiştir (Doğan, 1986: 7).

3.3.2. Sanayileşme

Kırsal alanlardaki nüfusun kentlere göç etme nedenlerinden biri de sanayileşmedir. Tüm dünyada sanayi yatırımları, kentlerin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Bu durumun bir sonucu olarak kentte yaşamaya olan talep artmıştır (Doğan, 1986: 8).

Sanayileşme hareketlerinin plansız bir şekilde gelişmesi neticesinde büyük kentler sanayi merkezi halini almıştır. Bundan ötürü bu kentlere kırsal alanlardan büyük işçi göçleri yaşanmıştır. Bu duruma paralel olarak kentlerde konut darlığı ortaya çıkmıştır. Sanayi kentlerindeki nüfus, 1950-55 yılları arasında 25,000 ila 100,000 arasındaki nüfuslu kentlerde %4,6 ; nüfusu 100,000 den fazla olan kentlerde %6,2 artmıştır (Gençay, 1962: 6-7).

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kalkınma ve sanayileşme büyük oranda artış göstermiştir. Fakat sanayileşme merkezlerinin belli başlı kentlerde toplanmış olması bölgesel refah seviyelerinin farklı olmasına yol açmıştır. Bu durumunun önemli bir sonucu olarak bölgeler arası göçler yaşanmıştır. Sanayi kentlerinde meydana gelen yoğun nüfus konut sorununu ortaya çıkarmıştır (Doğan, 1986: 9).

3.3.3. Konut Yetersizliği

Gecekondu yapımında en bağlayıcı neden konut yetersizliği olmuştur. Daha önce bahsettiğimiz üzere tarımda makineleşme ve sanayileşme hareketlerinin artmasına bağlı kente olan yoğun göçten ötürü konut yetersizliği doğmuştur. Kentler, yoğun göçten ve olağan nüfus artışından ötürü konut ihtiyacını karşılayamaz olmuştur (Gençay, 1962: 7).

1950’li yıllardan itibaren kentleşmenin hızlanması arsa spekülasyonunu da beraberinde getirmiştir. Arsa fiyatlarının yüksek olması da konut yetersizliğinin nedenleri arasına girmiştir. Bu yüksek meblağları ödeyemeyen kesimleri, gecekondu yapımına iten bir başka etmendir (Tekeli, 1982: 69).

Kentlerde yoğun nüfus artışının yaşanması, doğal olarak barınma ihtiyacını bir hayli artırmıştır. Yeterli oranda konut bulunmadığı için göçle gelen kimseler, gelir durumlarının da düşük olmasından dolayı gecekondu kurmaya başlamışlardır. 1970 yılına kadar sağlıklı konutlar inşa edilmiş ve büyük ölçüde ek kaynağa gerek duyulmamıştır. Bu dönemde ekonomik sıkıntılar nedeniyle, insanların alım gücünün düşmesi ve konut maliyetinin artması insanları zor durumda bırakmıştır. Ayrıca tasarrufların da bankalara yönelmesi, konut sektörünün dar boğaza girmesine neden olmuştur (Doğan, 1986: 14).

3.3.4. Yüksek Kiralar

Büyük kentlerde, büyük sermayeyle yapılan konutların kiralari da oldukça yüksek olmuştur. Dar gelirli kimseler bu yüksek kiralari ödemekte güçlük çekmiştir. Kentlerde de

böyle konutların artması düşük gelire çalışan insanları ya kent dışına ya da kenar mahallelerde yaşamaya itmiştir. Bu yerleşim alanlarında barınma ihtiyaçlarını karşılamak için gecekondular yapmışlardır. Devlet yüksek kiralar konusunda çalışmalar yapmış olsa da pek de başarı sağlayamamıştır (Gençay, 1962: 7).

3.4. Gecekonduların Siyasi Yapısı

Gecekondu bölgelerinin ilk kurulduğu dönemlerde gecekondu sakinlerinin siyasi faaliyetlere çok fazla duyarlı olmadıkları, daha sonradan ise politikaya ilgilerinin arttığı görülmüştür. Kırsal alandan kente göç edip gecekonduda yaşayan kimselerin, siyasi katılımında göstermiş oldukları en yaygın davranış şekli ise siyasi seçimlerde rey kullanmaya özen göstermeleri olmuştur. Politika bilgileri ve siyasi partilere üye olma konusunda çok fazla katılım göstermedikleri saptanmıştır (Sağ vd. 1997: 421)

Gecekondu bölgeleri politikacılar için büyük oy potansiyeline sahip yerleşkelerdir. Bu durumu avantaj bilen siyasi hareketler, gecekondu bölgelerine birtakım vaatlerde bulunarak kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Kendi lehlerine oy toplamak isteyen siyasi partiler bu gecekondulara tapular dağıtmışlardır. Gecekondu alanları daima seçim dönemlerinde hatırlanmış diğer kentli kesimle aralarında olan sosyal eşitsizlikler seçimler döneminde oy alabilmek için giderilmeye çalışılmıştır (Sağ vd. 1997: 422).

Tansı Şenyapılı, gecekondu sakinlerinin oylarının iktidar değişikliğinde belirleyici olduğunu iddia etmiştir. 1950-60 yılları arasında Demokrat Parti, iktidarda kalmak için gecekondu bölgelerine tapu dağıttığı iddialarını da dile getirmiştir (Şenyapılı, 1978: 41).

Kırdan kente yeni göç eden kimselerin kentte karşılaştıkları güçlükler ve hayat stilineki çeşitlilikler, özellikle gecekondularda akraba ve hemşeri ilişkilerinin daha yoğun yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum bir destek olarak algılanmıştır. Hemşerilik bağının en çok bilinen tarafı ekonomik yönünün ağır basması olmuştur. Çünkü kente göç eden kimselerin en mühim ihtiyaçlarından biri iş, diğeri ise barınma gereksinimleridir. Bu yönden gecekondu alanlarına bakıldığında hemşeri tekellerine benzer durumların meydana geldiği görülmüştür (Önen, 1997: 451). Hemşerilerin bir araya toplanması ve sayısal olarak üstünlüğü ele geçirmeleri seçim döneminde seçmen olarak siyasi bir gücün ortaya konmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, politik meselelerde etkili ve söz sahibi olma hakkını elde etmişlerdir (Bal, 1997: 431). Zaman içinde politik meselelerde bilinçlenen gecekondulu kimseler çıkarları doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır (Doğan, 1990: 19).

Kırsal alanlardan kentlere gelip yerleşen gecekonduların sakinleri yeniliğe ve değişime açık ve istekli olmalarından dolayı kentin tüm olanaklarından yararlanmak istemişlerdir. Bundan ötürü aktif siyasette yerlerini almışlardır. Sayısal üstünlüklerinin farkında olan gecekondular mensupları çeşitli meselelerde örgütlenmişlerdir (Doğan, 1990: 20). Örneğin; 1980’li yıllarda İstanbul Gültepe’de yapılan bir incelemede devletin gecekondulara vermiş olduğu zararlara karşı aile reislerinin %65’i karşılık vermeyeceklerini dile getirmişken, azımsanmayacak bir orana sahip %19’luk bir kesim aile reisi ise karşılık vereceklerini belirtmişlerdir (Heper, 1983: 107).

Gecekondular alanlarında birtakım dernekler kurulduğu da bilinen bir gerçektir. Bu dernekler bazı kimselerin şahsi menfaatlerine hizmet ederken bazı dönemlerde ortak ihtiyaçları karşılamak adına kullanılan yerler olma özelliğine sahiptir (Doğan, 1990: 19). Metin Heper, derneklerin kurulma gayelerini farklılaşan topluma ve politik açıdan yarışmacı sistemin meydana gelmesine bağlamıştır (Heper, 1983: 133).

3.5. Gecekonduların Ekonomik Yapısı

Gecekondular, genellikle ekonomik yapıları düşük olan kimselerin barınma gereksinimini karşılama maksadıyla inşa ettikleri konutların bulunduğu, kendine özgün sosyal özellikler taşıyan yerleşim bölgeleridir.

Kırsal alanlardan kentlere göç eden kimseler, kentleşmenin ve sanayileşmenin gerektirdiği uzmanlık niteliklerini barındırmıyorsa, türlü hizmet sektörlerinde düşük gelirle, niteliksiz işçiler olarak istihdam edilmektedirler (Altınkaya, 2009: 79). Bu işlerden kazandıkları ücretler kırsal alanda çalışan kimselerden daha fazladır. Ayrıca kırsal alanda yaşayan kimselere göre yaşam standartları oldukça yüksektir (Yörük T, 2006: 36).

1980’li yıllarda yapılan bir incelemeye göre Türkiye’de gecekondularda yaşayan nitelikli işçi %25-%30 aralığında belirlenmiştir. Aynı dönemde Ankara’da bulunan gecekondular bölgelerinde yapılan bir incelemeye göre ise; aile reislerinin %10’u memur, %12’si hizmetli, %7’sinin de kapıcı gibi meslek gruplarında istihdam ettikleri saptanmıştır (Yavuz, Keleş ve Geray, 1973: 653).

Yine bu dönemde İbrahim Yasa’nın Ankara’da, gecekondular bölgelerinde yapmış olduğu incelemelerde nitelikli iş oranı %27, düz işçi oranı %11,5, memur ve hizmetli oranı ise %29,5 olarak saptanmıştır (Yasa, 1966: 130).

Orhan Türkdoğan ise; gecekondularında 1978 yılında yapılan bir incelemede yoksulluğun giderek tırmandığına dikkat çekmiştir. İncelemeye tabi olan insanların %58,2'sinin geçimlerini sağlayamadığı saptanmıştır (Türkdoğan, 1996: 123).

Gecekondularında bir başka inceleme tabi olan konu ise; çalışma oranlarıdır. Bu incelemede gecekondularında yaşayan nüfusun, çalışan oranı, çalışmayanlardan düşük çıkmıştır. 1970'li yıllarda Orhan Tuna'nın yapmış olduğu incelemelerde Türkiye'de gecekondularında yaşayan ailelerde; bir aileden 2 kişiden daha az çalışan kimselerin oranı %64,92'yi, bir aileden 2-4 kişi arasında çalışan oran ise %32,70 civarlarında olduğu saptanmıştır (Tuna, 1977: akt. Doğan, 1986: 62). Ancak şu da bir gerçektir ki; gecekondularında yaşayan aile bireylerinin çoğu çeşitli hizmet sektörlerinde iş bularak aile bütçesine katkıda sağlamaktadır. Bundan ötürü devam eden süreçte kimi gecekonduların refah düzeylerinin iyiye gittiğini belirtmek gerekir. Ayrıca, gecekondularının kentlerle birleşmesi ve ulaşım olanaklarının artması gecekondulara verilen tapularla birlikte arazisinin değerinin artması gecekonduların sakininin ekonomik seviyesini yükseltmektedir (Altınkaya, 2009: 79-80).

Gecekondularında yaşayan kimselerin büyük çoğunluğu geçimlerini günlük kazançlarla sağlarken, ekonomik düzeyi yüksek kimselerin olduğu da görülmüştür. Ziyaettin Alturan, gecekondularında milletvekili ve üst düzey bürokratların yaşadığını iddia etmiştir (Alturan, 1977: akt. Doğan, 1986: 62).

3.6. Gecekonduların Toplumsal ve Kültürel Yapısı

Göç yoluyla kırsal alanlardan kentlere gelmeye çalışan kimseler öncelikli olarak barınma ve iş problemini çözmek için hemşehri ve akrabalarıyla bağlantıya geçmektedir. Birbirleriyle yardımlaşarak barınma meselesini çözmek adına imece usulü gecekondular inşa etmektedirler. Ardından da işsizlik sorununa çözüm bulmak için marjinal iş kollarına yönlendirmektedirler.

Marjinal kavramının manası Fransızca yahut İngilizce margin adı verilen sınır anlamı taşıyan bir kelimedir. Birçok alanda farklı anlamlarda kullanılmıştır. Nüfus grupları bakımından kelimenin asıl manası, bir örnek grubun sınırında yer alması, sosyal olarak birçok kez kullanılmaktadır. Marjinal bireyler, toplumun genellikle ekonomik, sosyal ve ahlaki yapısıyla bütünleşmemiş kimseleri kapsamaktadır. Bu bağlamda gecekondular olgusuna eğilen bilim adamlarının bir kısmı gecekondularında hayatlarını sürdüren gruplar için, kentli nüfus bakımından marjinal nitelik taşıdığına dikkat çekmişlerdir. Marjinal

gruplar kent hayatı içinde modern gruplar tarafından emilemeyen düzensiz, örgütlenmemiş iş imkânlarına sahip gruplardır (Kongar,1982: 32).

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren, gecekondulara farklı bölgelerden; daha çok Doğu, Güneydoğu Anadolu ve diğer bölgelerin kırsal yerleşmelerinden farklı etnik ve dini grupların geldiği görülmektedir. Bu anlamda göç yoluyla farklı bölgelerden farklı etnik köken ve dine mensup insanların aynı bölgeye gelip yerleşmesinden dolayı gecekondulaşma olgusu pek de homojen değildir (Altuntaş, 2001: 12)

Akraba ve hemşehri arasındaki dayanışma ilişkisi birbirleriyle iç içe geçmiştir. Birbirlerinin arasında olan bu dayanışma güvenliklerinin sağlanmasına, kendilerini belli bir süre kalkındırmalarına vesile olması açısından , kente uyum sağlayana kadar çok mühim bir yer tutmaktadır. Kendi kültürlerini korumaları ve kent kültürünün içinde erimekten korunmada bir güvence sayılmaktadır. Kırsal alanlardan kent alanlarına yerleşme, kente uyum sağlama sürecinde en mühim desteklerden olan akrabalık ve hemşehricilik dayanışmasına bu süreç içinde komşuluk kavramı da eklenmektedir. Aynı bölgede yaşayan çok sayıda insanın kısa vadede göç etmesi (kitle göçü), akrabaların birbirinden etkilenecek birbirlerini takip etmesi (zincirleme göç), göç ve bir arada bulunma arasındaki ilişkiyi meydana getirmektedir. Yerleşim alanında yaşayan insanların akrabalık, komşuluk ve hemşehricilik ilişkilerini daha sıkı bir hal aldığı gibi yeni bir sosyo-ekonomik örtüşmeyi de beraberinde getirdiği saptanmaktadır. Bunun yanı sıra kentlerde düşük gelirle çalışan insanların akrabalarıyla daha fazla dayanışma içinde oldukları görülmektedir (Kongar, 1972: 80-81).

Kente yeni göç eden insanların kendi kültürlerini koruyarak devam ettirmesi, geleneksel köy kültürünün kent hayatını kontrol eden başlıca öğelerden biri olarak varlığını devam ettirmesi manasını taşımaktadır. Bu bağlamda bir etken olarak güvence ve duygusal bağlılık konusu dikkat çekmektedir (Yasa, 1966: 35). Kente yeni göç eden insanlar köyle olan bağlantılarını koparmadan ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Örf, adet ve ananelerini de sekteye uğratmadan kent hayatı içinde devam ettirmişlerdir. Ayrıca kentte olmayan yahut pahalı olduğundan ötürü elde edilemeyen bazı yiyecekleri köyden karşılamışlardır. Göç ettikleri yerlerle bağlantılarını koparmamaları iki nedene dayandırılmaktadır. Bunlardan birincisi, çıkar gözetip köyden birtakım ihtiyaçlarını karşılamak örneğin: hububat, sebze ve meyve vb. gibidir. İkincisi ise, kentteki yaşam mücadelesini kaybederse tekrar geldiği yere gittiğinde çalacak kapısının olmasıdır. İşte bu durumda gecekonduların hayatı köy kültürü ile

kent kültürü arasında bir geçiş basamağı teşkil etmiştir (Keleş, 1997: 391-392). Bu bağlamda, gecekondulaştırma kültürü arafta kalmış olan bir kültürü temsil etmektedir.

İbrahim Yasa'nın tür bilinci olarak adlandırdığı (Yasa, 1983: 168, akt. Mutlu, 2007: 38), gecekonduda yaşayan insanların kendilerini dış dünyadan soyutlaması, dış dünyaya karşı geliştirilen bir savunma mekanizması olarak birlikteliği ifade etmektedir. Bundan ötürü bir arada olmaktan dolayı bir takım ortak menfaatler ve birlikte hareket etme duygusu gelişmektedir (Şenyapılı, 1978: 140). Bu sıkı ilişkiler üzerine bir de mahalle kavramı eklenince dış dünyaya karşı örgütlü bir şekilde hareket etme eylemi gerçekleşmektedir. Bu birliktelik zamanla geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bundan ötürü kentte siyasi bir güç olarak ön plana çıkmaktadır. Seçim dönemlerinde adaylar büyük oy potansiyeline sahip olan bu bölgelerin, ileri gelenlerine, birtakım siyasi hak ve güvenceler vererek kendi tarafına geçmelerini sağlamışlardır. Bu durumu kendi lehlerine kullanan gecekondulaştırma eşrafı buldukları statüyü güçlendirerek çıkarları doğrultusunda kullanmıştır (Keleş, 1997: 393).

Kentlere gelip gecekonduda yaşayan insanlar, geldikleri köy hayatına geri dönmek istememektedirler. Kentin cazibesine kapılmış olan bu insanlar sürekli bir umut içinde yaşamaktadırlar. Kentin çeşitli olanaklarını kullanarak, çocuklarının iyi bir eğitim alıp yüksek yerlere gelmelerini planlamışlardır. Yapılan incelemeler sonucunda kentte hayatını idame ettiren gecekondulaştırma insanların kendilerinden sonra gelen kuşakların daha yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kentin, çetin ve sağlıksız koşulları altında gecekondularda yaşayan bu gruplar, iş hayatında da düşük bir gelirle ağır koşullar altında çalışmaktadırlar. Hayatlarını sürdürebilmek adına iş hayatının tüm olumsuz yanlarına katlanmaktadırlar (Geray, Keleş ve Yavuz, 1973: 665). Fakat kente ilk yerleştiklerinde düşük ücretlerle marjinal işlerde çalışan (işporta, garsonluk vb.) bu grup daha sonraları elde etmiş oldukları çevre ve çalıştıkları iş kolundaki uzmanlaşma hasebiyle geliri daha yüksek iş dallarına kaydıkları gözlenmiştir. Gecekonduda yaşayan insanlar ekonomik seviyelerini yükselttiklerinde ilk olarak ev sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Ardından bir iş yeri açarak ekonomik seviyelerini daha da yükseltmeyi ve daha rahat iş koşulları altında çalışmayı tercih etmektedirler (Mutlu, 2007: 39). Buradan da anlaşılacağı üzere öncelikle kentin çekici cazibelerine kapılıp iyi bir hayat ve düzenli bir iş hesabı güden insanlar barınma problemiyle karşılaşmış ve yine burada hemşehri ve akrabalarından yardımlar görmüşlerdir. Kendi geleneksel kültürleriyle kent kültürü arasında kalıp toplumsal değişim süreci içine girmişlerdir. Ekonomik düzeylerini de geliştirerek kentte kalıcılığını sağlamışlardır.

3.7. Göçler ve Gecekdulaşma Arasındaki İlişki

Hızlı nüfus artışının nedenlerinden biri de kırsal kesimlerden kentlere doğru yaşanan göç hareketleridir. Sanayi Devrimi'nin yaşanmasının ardından köyden kentlere doğru hızlı göç dalgaları yaşanmaya başlamıştır. Tarımda makineleşmeye gidilmesi insan gücüne duyulan ihtiyacın düşmesinden ötürü küçük çiftçi grubunun işsiz kalmasına yol açmıştır. Ekonomik düzeyi düşük olan bu kesim büyük kentlere göç etmiş ve bu kentlere yerleşmişlerdir. Bu durum yerleşim yerlerinde gecekdulaşmaya sebep olmuştur. Tarım sektöründen başka, Türkiye'de başlıca göç sebepleri ise hızlı nüfus artışı, doğal afetler, tarım arazilerin kamulaştırılması, ulaşımın gelişmesi ve terör olarak sıralanabilir (Kartal, 1978: 7-8).

Kente doğru gerçekleşen göçlerin yoğun olmadığı dönemlerde kentsel mekanizmalar bu nüfusu emebilmeyi başarmaktadır. Lakin gelişmekte olan ülkelerde, genellikle tam tersi bir şekilde kısa sürede ve yoğun göçler meydana gelmektedir. Göçen insanlar, kentin yapısını ve işleyiş kurallarını hem etkilemekte hem de değiştirmektedir (Erder, 1995: 106). Bu etkileşim ve değişim sürecinde doğal olarak gecekdou oluşumları ortaya çıkmaktadır (Onat, 1993: 11).

Ortaya çıkan göçlere bakıldığında genellikle itici ve çekici güçler ortaya çıkmaktadır. Tarım sektöründe uygulanan yanlış politikalar, kırsal kesimde toprakların parçalanması, tarımda hızlı makineleşme sonucu genç işsizliğin artmasının yanı sıra köylünün elde ettiği gelirin ve yaşam düzeyinin düşmesi ve kırsal alanların sağlık ulaşım, eğitim gibi birtakım hizmetlerde yetersizliği köylerin itici sebepleri arasında kabul edilir (Oktik, 1997: 81-82). Kırsal kesimlerdeki itici olan özelliklere karşılık, kentlerin çekici özellikleri bulunmaktadır. Kentlerin eğitim ve sağlık alanlarındaki hizmetleri, iş imkânları ve yüksek ücretler, kültürel değerleri ve sağladığı nice imkânlar kırsal alanda yaşayan kitleleri kente çekmede rol oynayan en önemli etmenler arasındadır. Kentsel mekândaki bu kurum ve hizmetlerin niteliği her ne kadar çoğu zaman sorunlu ve yetersiz de kalsa kırsal alanlardaki yaşam koşullarından daha elverişli bir yaşam kalitesi sunmaktadır. İşte bu çekici sebeplerden ötürü kente göç tüm hızıyla devam etmektedir (Kongar, 2012: 553). Kırsal alanda yaşayan kitlelerin göç yoluyla kente gelmesi hem kırsal alanlarda hem de kentlerde birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Kırsal alanda istihdam edilen, nitelikli ve dinamik işgücünü kaybettiği için tarımsal faaliyetlerde ve üründen elde edilen verimde azalmalar meydana gelmektedir. Bununla birlikte, üst seviye yaşam koşullarına kavuşma idealine bağlı insanların kentlere göç etmesi, kentlerin sağladığı olanakların yetersizliğine sebep

olmaktadır. Ayrıca kentlerdeki doğal gelişimi de engellemektedir (Özdemir, akt, Mutlu, 2007: 103). Köyden, kente doğru yapılan yoğun göç hareketleri, kentlerde de iş imkânlarının daralmasına sebep olmaktadır. Kırsal kesimlerden göç ederek kente gelen gruplar gelişmiş kent ekonomisine dâhil olamayınca, geçimlerini sağlayabilmek adına geçici işler yapmaya doğru yönelmektedirler. Bu sektörlerle örnek verecek olursak garsonluk, anketörlük, muavinlik ve kasiyerlik vb. gibi sıralanabilir. Bu insanlar çeşitli iş kolları arasında düşük bir ücrete çalışmakta ve bu durum insanların geçim sıkıntısı çekmesine neden olmaktadır. Bunun sebebini incelediğimizde; kentleşme hızıyla iktisadi gelişmenin aynı oranda büyüdüğü görülmektedir. Kentleşme hızına oranla, iktisadi gelişimin ve sanayileşmenin sağlıklı ve dengeli bir şekilde birbirini takip etmemesinden ötürü kentlerde istihdam sorununun doğmasına yol açmıştır (Yavuz, Keleş, Geray 1973: 39). Gelir düzeyi düşük olan kesimle kentte yaşayan gelir düzeyi orta ya da yüksek olan kesimle karşılaştırıldığında yoksul kesimin, barınma ihtiyaçları gelir seviyelerini zorlamaktadır. Bundan ötürü kentlerde gecekondulaşmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece toplumun farklı sınıfları, gelir düzeylerine göre, barınma ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmektedirler. Yaşanan bu durum da kentin farklı yerlerinde yeni yerleşkelerin kurulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kentsel yerleşme birimleri aynı zamanda burada oturan insanların toplum içinde oluşan sınıf yapısını da göstermektedir (Tekeli, 1982: 331). Kırsal kesimden, kente göç eden insanları kente doğru çeken etmenlerden biri de kendinden önce kente yerleşen akraba ya da hemşehrilerin kente yerleşmesidir. Kente tanıdıkları gelen kimseler arasında bir dayanışma süreci başlamaktadır. Göç etmeye karar veren insanlar kente taşındıklarında; yaşam biçimlerini ve geleneklerini yanlarında kentlere taşımaktadırlar. Kente taşındıklarında kendi yaşam biçimlerini hemen terk etmemekte ve problemlere karşı geleneksel yöntemler kullanarak zorlukları aşmaya çalışmaktadırlar (Çakır, 2007: 100).

Başlarda yasal olmayan şekilde gelişen ve problemlerin çözüm modellerini ortaya koyan ilişki ağları, zaman içinde yasallaşarak süreli bir hal almaya ve sosyal hayatta etkisini arttırarak geliştirmeye devam etmektedir (Yılmaz, 2008: 2). Başlangıçta aile ve akrabalık ilişkileri üzerine kurulan dayanışma ağları, zamanla kentlileşme sürecindeki yoksunluk veya yoksulluk nedenleriyle ilişkilerin zayıflamasına sebep olabilmektedir. Böylece kente geldikten sonra kurulan ilişki bağları bu nedenlerden ötürü yerini tekrar hemşeri ilişkisine bırakmıştır. Artık hemşehri olanların kurdukları ilişkiler önemsenmekte ve öncelik kazanmaktadır (Yılmaz-Bulut, 2009: 2).

Hemşehricilik, kente doğru yaşanan göçlerde ilk başlarda, hayatını idame edebilme stratejisi olarak benimsenmektedir. İş bulma, barınma ihtiyacını karşılama ve birçok maddi kazançlar sağlamak adına araç olarak ortaya çıkan hemşehri kuruluşları, zaman içinde herkesin yararlanabileceği, insanların sosyalleşmesi ve dayanışmalarını geliştirebileceği, memleket kültürünü kendinden sonraki kuşaklara aktarabileceği kuruluşlar haline gelmektedir (Yılmaz-Bulut, 2009: 2).

3.8. Türkiye’de Gecekondu Politikasının Gelişimi

“Devlet, tüm vatandaşlarının beden ve ruh sağlığı içinde hayatını sürdürebilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla görevlidir. Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık koşullarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri almakla yükümlüdür.” 09 Temmuz 1961 tarihli ve 334 Sayılı Anayasanın yayınlanan 49. Maddesinde (Resmi Gazete, 20 Temmuz 1961) devletin, konut problemi karşısında ne yapması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Anayasanın bu maddesiyle devlet gecekondu probleminin önüne geçmeyi hedeflemiş sorunun temelini inerek sağlık koşullarına uygun konutların inşa edilmesini amaçlamıştır (Çakır, 2007: 35).

Türkiye’de konut yetersizliği, yalnızca plansız bir şekilde sanayileşme, aşırı kentleşme, kontrolsüz nüfus artışı ve işsizlik problemi gibi sebeplerin meydana getirdiği köylerden kente göç eden grupların gecekondu sorunuyla bir tutulmuştur. Ancak konut yetersizliği sadece gecekondu problemi değil, bu problemin alan içindeki görüntüsüdür (Çakır, 2007: 35-36).

Konut yetersizliği bir bakıma kalkınma ve yaşam problemidir. Kalkınma planları çerçevesinde hayat şartlarını ve yaşadıkları bölgeyi değiştirecek olan bireylere planlı bir şekilde konut inşa etmeleri gecekondu yapımı için bir çözüm değil tamamen sosyolojik bir çözümü temsil etmek olacaktır. Ancak uygulanmakta olan politikalar bu sosyolojik problemleri göz ardı edip gecekondu teriminin üzerinde durmuştur. Konut problemine eğilim gösteren devlet gecekondu kavramına odaklandığı için problemin çözümünde yetersiz kalmıştır. Konut problemiyle ilgili önlemler almaya çalışan devlet bir takım kanunlar çıkararak gecekondu sorununu çözmeye yönelik adımlar atsa da çok yeterli olmamıştır. Gecekondu olgusu da gün geçtikçe ilerlemiş ve toplumsal bir sorun haline almıştır (Çakır, 2007: 36).

Türkiye’deki nüfus artışı bölgesel eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Türkiye’de nüfus hareketleri Doğu’dan Batı’ya doğru gerçekleşmektedir. Kırsal alanların yetersizliğinden

ötürü insanlar fazla olanakları bulunan kentlerde yaşamak istemektedir. Kentlere doğru göçler devam ettikçe, kent kültürü yerine kırsal alanın geleneksel kültürünün egemen olacağı gecekondulu olgusuna yönelik planlı bir şekilde önleme çalışmaları yapılmadıkça problemin çözüme ulaşması beklenmemelidir (Çakır, 2007: 36).

3.8.1. Plansız Bir Dönemde Gerçekleşen Gecekondulaşma Politikaları

Daha önce de bahsetmiş olduğumuz gecekondulaşmayı, devletin önleme çalışmaları ilk kez 1948 yılında çıkarılan bir kanunla gerçekleştirmiştir. 14 Haziran 1948 tarihli ve 5218 sayılı “Ankara Belediyesine, Arsa ve Arazisinden Belli Bir Kısımına Mesken Yapacaklara 2490 Sayılı Kanun Hükümlerine Bağlı Olmaksızın ve Muayyen Şartlarla Tahsis ve Temlik Yetkisi Verilmesine Dair Kanun.” (Resmi Gazete, 22 Haziran 1948) mecliste kabul edilmiştir. Gecekondulaşmayla ilgili ilk kanun olması hasebiyle önem arz etmektedir. Bu kanunun hemen ardından 28 Haziran 1948 tarihli ve 5228 sayılı “Bina Yapımına Teşvik Kanunu” (Resmi Gazete, 6 Temmuz 1948) mecliste kabul edilmiştir. Çıkarılan bu kanunla, devletin tasarrufunda olan arazilerin yerel yönetimlerin emrine verilerek bu araziler üzerine bina yapımına izin verilmiştir. Bir yıl aradan sonra 6 Haziran 1949 tarihli ve 5431 sayılı “Ruhsatsız Yapıların Yıkıtılmasına ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 14. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun” (Resmi Gazete, 11 Haziran 1949) çıkarılan bu kanunla imar faaliyetleri ülke içine yayılmıştır. Belirlenecek kararlarla uygun görülen yerlerin kentsel alanlara açılacağı kanunlaşmıştır.

1950 senesine gelindiğinde 1940’lı yıllardan farklı bir çalışma olmamış 4 Ocak 1950 tarihli ve 5503 sayılı “Bina Yapımına Teşvik Kanununun 10. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun” (Resmi Gazete, 10 Ocak 1950) mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunla arsa üzerine bina yapacaklara bina için kullanılacak malzemelerden vergi alınmayacağı açıkça belirtilmiştir. Bu kanunun ardından 22 Temmuz 1953 tarihli ve 6188 sayılı “Bina Yapımını Teşvik ve İzin Yapılan Binalar Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 29 Temmuz 1953) mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunla yapı izni olmadan inşa edilen ve yoğun gecekondulaşmayı önlemek için belediyelere başvurarak ruhsat çıkartılması ve bu yerleşkelere bina yapacaklara arsa tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde yine 9 Temmuz 1956 tarihli ve 6785 sayılı “İmar Kanunu” (Resmi Gazete, 16 Temmuz 1956) meclisten geçirilmiştir. Bu kanunun ikinci maddesinde yerel yönetimlerin sınırları içinde yapılacak olan her konut için yerel yönetim idarelerinden ruhsat alınması mecburi tutulmuştur. Altıncı maddede de, izin alınmadan yapımına başlanan konutların

durdurulması açıkça belirtilmiştir. Bu kanunla devlet, izinsiz bir şekilde yapılacak olan konutların önüne geçmeyi hedeflemiştir. İmar işlerini düzenlemek ve denetlemek için 9 Mayıs 1958 tarihli ve 7116 sayılı “İmar ve İskân Vekâleti” (Resmi Gazete, 14 Mayıs 1958) kurulmuştur. Bu kanunla tüm yurttaki, kent ve kasabalarda imar işlerinin denetimli bir şekilde düzenlenmesi ve imar planlarının hazırlanarak tedbir alınması kararlaştırılmıştır. 21 Temmuz 1959 tarihli ve 7367 sayılı “Hazineden Belediyelere Devredilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 29 Temmuz 1959) mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunla amme hizmeti için tahsis edilmiş olan arsalar hariç tüm hazine arazilerinin belediyenin tasarrufu altına girmesi kararlaştırılmıştır. Fakat gecekondulaşmanın önlenmesi için pek de faydalı olmamıştır.

Türkiye’de plansız bir şekilde gelişen gecekondulaşma yapımının gerçekleşmesi sonucu uygulanan politikalar üç mühim özellik taşımaktadır. Bunların ilki; hazineye ait olan arsaların, belediyelere devredilerek ev sahibi olamayan vatandaşlara tahsis edilmesiyle gecekondulaşmanın önüne geçmek, ikinci olarak kanunen gecekonduların inşasını önlemek, üçüncüsü ise; kanunların çıkarılan tarihten evvel yapılmış olan gecekonduların durumunu korumasını sağlamak ve yasal hale getirmektir. Bu özellikler gecekonduların politikalarının esasını teşkil etmiştir (Keleş, 1984: 366).

Genel itibariyle bakıldığında 1948-1959 seneleri arasında çıkarılan kanunlarla imar planlanmasında bir takım siyasi düzenlemeler getirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönemler yoğun göçlerin yaşandığı bir dönem olmasından ötürü denetimden geçmeden izinsiz konutlar yapılmıştır.

3.8.2. Planlı Bir Şekilde Gerçekleşen Gecekondulaşma Politikaları

1960 hükümet darbesiyle belli bir süre devleti cunta rejimi yönetmiştir. Bu dönemde anayasa değişikliğine gidilerek anayasada sosyal devlet anlayışı benimsenmiştir. Literatürümüze 1961 Anayasası olarak geçen bu yeni anayasanın kabulüyle sosyal hayatta planlı kalkınma ilkesi doğrultusunda anayasal bir düzenin sonucu olarak Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. (Milliyet Gazetesi, 1 Ekim 1960). Bundan sonra Türkiye’de daha planlı bir karma ekonomi politikası uygulanmaya konulmuştur (Tekeli, 2009: 121).

Ekonomik buhran ve dünya ekonomisinin gidişatı gibi faktörlerle, dar boğazın kapsamı genişledikçe, yani halk dilinde orta direk adı verilen ailelerin güç geçinme koşullarıyla karşılaşmalarından dolayı, devletin bu alandaki vazifesi de genişlemiştir (Keleş, 1984: 333).

Bu dönem incelendiğinde, devletin, sosyal devlet anlayışı ilkesi vazifesini yerine getirmekte yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde gecekondulara tapu verilmesi ve gecekonduların güvence altına alınması, seçim vaatlerinin yanı sıra, devlet politikası haline gelmiştir. Sosyal devlet anlayışını hayatın içinde uygulamaya koyulan devlet, hazine arazilerinin üzerine izinsiz inşa edilen gecekondular için sıkı tedbirler almamış ve birtakım vergilerden muaf tutarak gecekonduların gelişmesine göz yummuştur (Mutlu, 2007: 41).

3.8.2.1. Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla devlet, konut problemlerine ilk defa bir bütün olarak yaklaşmıştır. Konut sorununun aşılması kalkınma ile ilişkilendirmiştir. Bu plan; konut alanındaki yatırımların, müsrifliğe sebep olduğu ve verimsiz olması varsayımından yola çıkmaktadır. Bütçeden fazla harcama yapılmadan en üst düzeyde konutlar inşa etmek hedeflenmiştir. Bu durumda sosyal konut anlayışı benimsenmiştir. Yani halka maliyeti düşük ve küçük konutlar inşa etmenin projeleri tasarlanmıştır (Keleş, 1984: 334).

Bu plan dâhilinde kabul edilen ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Eldeki kaynaklar değerlendirilerek fazla konut üretmek,
- Sağlıklı ve maliyeti düşük konutlar üreterek daha çok kimsenin faydalanmasını sağlamak,
- Düşük maliyetli kiralık konut inşa etmek,
- Düşük ücretli arsa temin etmek,
- Arsa spekülasyonunun önüne geçmek olarak belirlenmiştir (Peynircioğlu, 1998: 39).

Türkiye'de bu dönemde saptanan gecekonduların sayısı 240.000'e ulaşmıştır. Ankara'da nüfusun % 45'inin, İstanbul'da ise nüfusun % 21'inin, gecekondularda hayatlarını sürdürdükleri görülmüş olup ; bu planlı dönem sürecinde her sene 13.000 gecekondunun yıkılmasıyla yeni konut ihtiyacının meydana geleceğine değinilmiştir.

Bu kalkınma planı dâhilinde gecekondularla ilgili yapılacaklar şöyle açıklanmıştır:

- İnşa edilmiş olan gecekondular iyileştirilerek daha iyi bir konuma getirilecektir.
- Gecekondular alanlarının haritaları çıkarılarak, üzerine inşa edilmiş olan arsaların hangi mahiyette olduğuna bakılıp oturulacak durumda olup olmayan gecekondular tespit edilecektir.

- Yerel yönetim idareleri bir an evvel iskân işlemlerini yapıp gecekonduların bölgeye gerekli olan kamu hizmetini götürecektir.
- Oturum koşullarına uymayan gecekonduların, sahiplerinin barınma ihtiyaçları karşılandıktan sonra gecekondular yıkılacaktır.
- İyileştirilmesine karar verilen gecekonduların sahiplerine gerekli mali destek yapılacaktır.
- Bundan sonraki süreçte gecekonduların yapılmasına meydan verilmeyecektir.
- Kentlere yönelik göçlerle, yeterli iş olanaklarının oluşturulması ve mali yatırımların sağlanması birbiriyle denk olacaktır.
- Gecekondulaşmayı önlemek için göç eden vatandaşlara düşük maliyetli arsalar temin edilecektir.
- Gelir düzeyi düşük olan vatandaşlara konut yapımında malzeme yardımında bulunulacaktır.
- Kanun yoluyla konut yapımı kolaylaştırılacaktır (DPT, 1963: 434-435).

Bu kalkınma planında konut meselesine bir bütün olarak değinilmiştir. Bu meselelerin çözülmesi için çeşitli tedbirler alınmıştır. Fakat konut politikası kapsamında bir bütünü teşekkül eden bu önlemler kısmen uygulanmıştır. Eksik uygulanan bu önlemlerin başında konut konusunda yapılması gereken incelemeler, gecekonduların bölgeye yenileme, tasfiye, önleme politikası ve gecekonduların bölgeye kendi evini yapana yardım yöntemi getirilmiştir (İsbir,1991: 61).

Bu kalkınma planı kapsamında daha önce yapılmış olan gecekonduların sağlıklı koşullarda iyileştirilmesi sağlanıp, bundan sonra gecekonduların yapımının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

3.8.2.2. İkinci beş yıllık kalkınma planı (1968-1972)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yenileme ve tasfiye politikasından ibaret olduğundan karşılaşılan problemlerle pek de yeterli düzeyde mücadele edilememiştir. Kontrolsüz bir şekilde genişleme ve büyüme gösteren gecekonduların yapıları bir zamandan sonra gelir sağlama ve kar amacı gütmeye yolunda ilerleme kaydetmiştir. Gecekonduları kiraya vererek bu kiralardan gelir elde etmişlerdir. Kiraya verilen gecekonduların oranı %30 ile %60 arasında değişmektedir. Gecekondulaşmayı önlemek için 1966 yılında çıkarılan Gecekondular Kanunu'yla ulaşılmak istenen gerçekleştirilmemiştir.

Gecekondulaşmanın önüne geçmek için birtakım projeler devreye sokulmuştur. Bu yöntemlerden biri olan; gecekondu bölgelerinde ve köylerde yaşamakta olan bireylere “Kendi evini yapana, yardım yapılmaktadır.” projesi hayata geçirilmiş ancak istenilen sonuç elde edilememiştir. Ayrıca bu durumun devlete çok külfetli olacağı anlaşılmıştır. 1960-65 yılları arasında gecekondu sayısının 430.000’e ulaştığı, kentli nüfusun % 22’sinin gecekondualarda yaşadığı ve 1967 yılının sonlarında gecekondu sayısının 450.000’e yükseldiği, her sene 7.500 gecekonduyun yıkıldığı varsayılırsa yıkılan gecekonduların yerine, toplamda 37.000 yeni konut yapılması gerektiği hesaplanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planına uygun olarak Gecekondu Kanunu ile Konut Kanunu Tasarısı arasındaki çelişkiler ortadan kaldırılmak istenmiştir. Bu bağlamda gecekondu önleme bölgeleri araştırılarak, gerekli incelemelerde bulunup fizibilite çalışması yapıldıktan sonra halkın gücünden yararlanılarak her bireyin kendi evini inşa etmesine yardımcı olunacağı öngörülmüştür. Düşük maliyetli arsalar temin edilerek, inşaatta kullanılacak malzemelerin bir kısmında devlet desteği sağlanacağı açıkça belirtilmiştir (DTP, 1968: 281-282).

Bu kalkınma planında konut konusunda uygulanan politikaları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kent projeleri yerleşme politikasına uygun olarak büyük kentlere öncelik tanınacaktır.
- Alt yapı tesisleri uzun dönem olarak projelendirilecek ve kentlerin gelişimine imkân sağlanacaktır.
- Konut kredisi sağlayan kurumlar kaynakların tek elden kullanımına olanak sağlayacak biçimde teşekkül edecektir.
- Konut kredileri düşük faizlerle verilerek toplu konut yapımına yönlendirilecektir.
- Konut yapımında kullanılan malzemelerin standartlara uygunluğunun tespit edilmesi gerçekleştirilecektir (İsbir,1991: 64).

3.8.2.3. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1977)

Bu plan çerçevesinde gecekondu probleminin çözümünde planlanmış bir hareket yer almamış, ekonomik ve sosyal birtakım düzenlemelerle ortaya çıkacak olan büyümeyle birlikte bu problemin çözüme kavuşacağı tahmininde bulunulmuştur.

Bu plan dâhilinde ileride meydana gelmesi muhtemel konut gereksiniminin kamulaştırma, demografik değişiklikler ve kullanım gayesinin değiştirilmesinden kaynaklanacağı ön görülmüştür. Bundan ötürü meydana gelebilecek konut gereksinimine cevap verilmesi için

arsa tahsisi, malzeme yardımı ve teknik yardımın 480.000 aileye yapılması kararlaştırılmıştır. Meseleyi daha farklı ele alırsak kent ve kırsal alanda ek konut gereksinimine cevap vermek için üretilmesi gereken toplam konut adedi 2.664.680 ve bu konutların finansını sağlamak için gerekli olan yatırım miktarı 44.007.9 milyon lira olarak hesaplanmıştır (İsbir,1991: 65).

1970 yılında toplam gecekondulu sayısının 430.000'lere ulaştığı ve bu sayının % 72,3'ünün Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana gibi büyük kentlerde bulunduğu bilgisi yer almıştır. 1968-1972 yılları arasında gecekondulu sayısındaki artış, göçe bağlı konut yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Bu sorunun önüne geçebilmek için sanayileşme ve kentleşmenin bir gereği olarak hâlihazırda bulunan gecekonduların sağlık koşullarına kavuşturulması, yerel yönetimlerin yeterli düzeyde alt yapı sorununu çözmesi ve ihtiyaç duyulan hizmeti gecekondulu bölgesine götürmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca kentlerin gelecekte, genişlemesinde sorun oluşturmayacak biçimde barınma, ruh ve beden sağlığı koşullarını sağlayabilecek standartta yapıların denetim altına alınmasını açıkça belirtilmiştir (DPT, 1973: 830-833).

Bu prensiplerin benimsenmesi maksadıyla farklı kurumların konut kredisi fonlarıyla bireylerin konuta ayırabilecekleri tasarrufların Emlak ve Kredi Bankası'nda toplanması tedbir olarak tasarlanmıştır. Bu tedbirin uygulama aracı olması bakımından kredi kullanılması meselesinin tekrar tanzim edilmesi kararlaştırılmıştır. Konut politikasının hukuk yönünden yeniden tanzim edilmesini gerçekleştirmek için Konut Kanunu Tasarısı'nı ele alarak yasama organına gönderilmesi tasarlanan bir başka önlemdir. Bununla birlikte kent yerleşme planında iskân bölgelerinin belirlenmesi ve toplu konutların inşa edilmesi için bölgelere ayrılması da kararlaştırılan başka önlemler arasındadır.

Bu plan gecekondulu önleme ve tasfiye meselelerinde bir araç olarak nüve konut kavramını gündeme getirmiştir. Bahsedilen tarife göre nüve konut, başlarda otuz metre kareden oluşan bir oda ve müştemilatını içine alan ve süreç içinde projenin belirlendiği başka odaların eklenmesine müsait olan yapılardır (İsbir,1991: 66).

3.8.2.4. Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde gecekondulaşmayı önlemek için;

- Gerekli olan bu ihtiyacı karşılamak için, kitlelerin maliyeti düşük, yenilenmiş ve sağlık koşullarına uygun konutlara kavuşturulmaları için yasal düzenlemelerin gerçekleştirileceği saptanmıştır.
- Konut üretiminde öncelikli olarak düşük gelirli ailelerin gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik devlet desteği sağlanması kararlaştırılmıştır.
- Devlet kontrolüyle, bu kitlelerin ekonomik ve toplumsal durumlarına uygun olarak konut ihtiyaçlarının karşılanması kanaatine varılmıştır.
- Kamu lojman politikasının değerlendirilmesi, sosyal konut inşası, kira kontrolünün sağlanması ve belediyelerin kooperatifleşmeye ön ayak olması hedeflenmiştir.
- Belediyelerin ve kamu kuruluşlarının destekleri sağlanarak gecekonduların altyapı sorununun çözümü ve gecekonduların inşasının niteliğinin yükseltilmesi öngörülmüştür.
- Yurt dışında çalışan işçilerin tasarrufları gözden geçirilerek konut ihtiyacını karşılamak amacıyla gecekondulaşmanın önüne geçilmek istenen alanlarda konut yapımına teşvik edilmesi hedeflenmiştir.
- İmar ve gecekondular kanunlarında yeni düzenlemelere gidilerek sadece yerel yönetim idareleri sınırları içinde değil tüm yurttaki hazine arazileri üzerinde izinsiz yapılan gecekondularla etkin bir şekilde mücadele için yasal düzenlemeler gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (DPT, 1979: 476-477)

1960'lı yıllarda konut alanında iktisadi gelişmeyi duraksatacağı ve kente doğru gerçekleşen göçlerle kentsel alandaki problemleri arttıracak fikriyle devletin bu alandaki manevraları kısıtlanmıştır. Bundan ötürü devletin, konut yatırım yüzdesi Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda %20 iken Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda %14,6'ya gerilemiştir (Şenyapılı-Türel, 1996: 10)

Bu plan döneminde Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerinde başlayacak olan ve daha sonra diğer kentlere de sirayet etmesi planlanan yeni yerleşme alanları projesi uygulamaya konulmuş ancak önemli bir gelişme olmamıştır (Peynircioğlu, 1998: 42).

3.8.2.5. Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde nüfusu 20.000'i aşan yerleşim merkezlerinde demografik gelişmelerin ve ıslah etme gereksiniminin ortaya çıkardığı toplam yeni, konut ihtiyacının her sene ortalama yüzde 3,17 oranında artarak, 1989 yılında 318.000 birim seviyesine çıkacağı varsayılmıştır. İncelemeler sonucunda düşük düzeylerde kalan yeni konut inşaatlarının ise, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi içinde yıllık ortalama yüzde 12,0 oranında bir gelişmeyle dönem sonunda yılda 292.000 birime ulaşabileceği üzerine vurgu yapılmıştır.

Gecekonduların yasalarla meşrulaştırılmaya çalışıldığı bu dönemde, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı gecekonduya ilişkin amaçlardan bahsetmemiştir. Yalnızca gecekonduların bölge altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve mevcut hallerinin iyileştirilmesine ön ayak olunacağına yer verilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlık aşamasında gecekondunun ortaya çıkış nedenine değinilmiştir. Kentleşmenin hızlı bir şekilde gelişme gösterdiği dönemde, konut yetersizliğinden dolayı ; kontrolsüz bir şekilde kentlere göç eden grupların yönlendirilmesinin yapılmamasından ötürü barınma ihtiyaçları için kendi çözüm yollarıyla hareket etmesi toplumsal bir sorun olarak baş göstermiştir.

Hedeflenen planda toplu konut faaliyetlerini gerçekleştirerek devletin altyapının hazırlanmasına katkıda bulunacağı, arsa üretimini hızlandırarak, konut üretiminin süratle tamamlanması şeklinde teşvik tedbirleri getirileceğinden söz edilmiştir (DPT, 1984: 166-167).

3.8.2.6. Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)

1961 senesinden itibaren nüfus oranında hızlı bir artışın yaşanması kentlerde göçün meydana getirdiği toplumsal politikaların önemini ön plana çıkarmıştır. Bundan ötürü merkezi hükümetler, konut yetersizliğini gidermek için ve var olan konutların inşaat malzemesi ve tekniği bakımından rehabilite edebilmesi için türlü önlemler almıştır. Konut meselesindeki en büyük dar boğazlardan biri de finansın sağlanmasıdır. Bundan ötürü 1984 senesinde toplu konut fonu kurulmuştur (İsbir,1991: 71).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı ile hedeflenen durumların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Konut yapımında gerekli bütçeyi karşılamak için konut kredileri ve sermaye piyasası gibi çeşitli finans ağlarının denetimi sağlanacaktır.

- Yerel yönetimlerin, öncelikle düşük gelir düzeyine sahip kitleler için konut üretimini sağlayacak gerekli düzenlemelere öncelik vermesi gerektiği savunulmuştur.
- Konutların yapılmasında, konutların inşa edileceği bölgenin mevsim şartlarına uygun yapı malzemelerin kullanımının sağlanması ve bütçe israfının önlenmesi hedeflenmiştir.
- Türkiye koşullarına uygun konut yapımında kullanılacak teknolojinin belirlenmesi için incelemelerin yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.
- Deprem bölgeleri dikkate alınarak, depreme dayanıklı binalar inşa ederek gerekli teknolojinin kullanılmasının sağlanması hedeflenmiştir (DPT, 1994. 316-317).

3.8.2.7. Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dâhilinde 1990'lı yıllarda yaşanan gecekonduproblemini birtakım verilerle açıklamışlardır. Kentsel arsa spekülasyonunun en yoğun şeklinin gecekondulaşma yöntemiyle devlete ait olan arsa ve arazilerin yağmalanması biçiminde yapıldığı özellikle dile getirilmiştir. Arsa kullanımında plansız ve düzensiz hareket edildiği için kişisel çıkarlar doğrultusunda kazanım sağlanması yasal olmayan yollarla yaygınlaştırılmıştır. Gecekondulanın genişlemesiyle birlikte altyapı ve ulaşım problemlerinin çok üst seviyelere ulaştığı ifade edilmiştir. Konut yetersizliğinden ötürü kaçak yapılaşma giderek artmıştır. Yasal olmayan yollarla ruhsatsız şekilde yapılan gecekonduların sayısının büyük kentlerde artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Kısal alanlardan kentlere göç ederek gecekondulara yerleşen grupların yeterli düzeyde kentlileşemediği için kent kültürüne uyum sağlayamayarak kendi kültürlerini devam ettirme çabasına girmiş olduklarının altı çizilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde uygulamaya konulmuş olan politikalarda ulusal kaynakların en yüksek ekonomik ve toplumsal yararı sağlayacak biçimde iletilmesi, bölgesel gelişmeleri ele alarak bölgesel kalkınma projelerinin hazırlanması, kalkınmada öncelikli bölgelerde göçün önlenmesinde tarımsal faaliyetlere öncelik verilmesiyle bu hedefe ulaşılacağı kayda geçmiştir. Bunun yanı sıra, kentlerde arsa temininin sağlanması, altyapı sorunlarının giderilmesi konularının bir bütün olarak değerlendirilip gecekonduyapımının önüne geçmek için oluşturulan kazanımların kamuya geçişinin sağlanması üzerinde durulmuştur. Göç yoluyla kente gelen grupların kentlileşme problemlerini aşabilmeleri için eğitimin öneminden bahsedilmiş ve eğitim yoluyla bu problemin üstesinden gelinmesi hedeflenmiştir.

Gecekonduların, çok katlı yapılaşmasına meydan verilmesi ve izinsiz inşa edilen konutlara tapu verilmesinin özendirilmesinden kaçınılması, sahibi bulunan arsalarla yasadışı konut inşa edilmesinin kanunlarla teşvik edilmemesi açıkça vurgulanmıştır. Kamu arsalarına gecekondu inşa edenlere tapu belgesi verilmesi yerine belli bir süre kullanım hakkı sağlayan alternatif çözüm yöntemlerine yer verilmesi, hâlihazırda bulunan gecekonduların ıslahı için kamu hizmetlerindeki problemlerin giderilmesi ve bu bölgelerin toplu konutlara dönüştürülmesinin kolaylaştırılması gibi önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Yoksul ailelerin işgücünden faydalanılarak kendi konutlarını inşa etmelerine yardımcı olunması belirtilmiştir. Yapı malzemesi temini gibi (DPT, 1996: 189-191).

3.8.2.8. Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)

Bu planlı dönemde nüfus artışı, göç ve kentleşmenin doğal bir sonucu olarak çarpık kentleşmenin yol açtığı toplumsal ve ekonomik sorunların başı çektiği belirtilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ihtiyaç duyulan 3.540.000 konut sayısı plan dâhilinde 1,3 milyon adet olarak yapılmış ancak ihtiyaca karşılık gelmemiştir. Bu arada oluşan farkın kaçak yapılaşma ve gecekondu yapılar olarak kapatıldığı anlaşılmıştır. Bu plan döneminde gecekondu kavramının yanında bir kaçak yapılaşma kavramı kullanılmıştır (DTP, 2000: 171). Kaçak yapı kavramına bakacak olursak; “Belediyelerde yapı denetim ve bayındırlık kanunlarının saptadığı yapı izni alınmadan ya da izin alınmış olmasına rağmen belirlenmiş olan yapı koşullarına riayet etmeyen tamamlanmış yapıdır” (Keleş, 1998: 68).

Sekizinci Beş yıllık Kalkınma planı dâhilinde 27 Ağustos 1999 tarihli ve 4484 sayılı kanunda değişiklik yapılarak 595 KHK sayılı kanunla “Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” yayınlanmıştır (Resmi Gazete, 10 Nisan 2000). Yayınlanan bu kanun hükmünde kararnameyle yapılarda vatandaşın can ve mal kaybı yaşamamasının önüne geçmek, kaynak israfına neden olan plansız, kalitesiz ve sağlıksız yapıların önüne geçmek gibi amaçlardan söz edilmiştir. Bu plan çerçevesinde bu kanun hükmünde kararnamede yer almış ve bu koşullara uyulacağı belirtilmiştir.

Konut yetersizliğinin giderilememesinden ötürü ruhsatsız yapılar giderek artış göstermiştir. 1984 yılından itibaren konut sayımında eksikliklerin olmasından dolayı kaçak yapı hakkında bilgi eksikliğinin olduğu dile getirilmiştir. Kaçak yapıların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte Ankara, İstanbul ve İzmir’de hemen hemen 2 milyon civarında kaçak yapı olduğu tahmin edilmiştir. Kentin görüntüsünü ve kalitesini bozan bu kaçak

yapılaşmanın, denetimden uzak olduğu için doğal afetlerin vereceği zararlar için önlem alma noktasında sıkıntılar yaşadığı belirtilmiştir.

Bu plan döneminde; konut üretimini arttıracak özendirici çalışmalar ve gelir düzeyi düşük kitlelerin konut sorununu azaltmak maksadıyla alternatif finans modellerinin geliştirilmesi kararı alınmıştır. Kentlerde oluşan barınma problemine sağlıklı bir çözüm getirilerek kamu kaynakları altyapısı hazır arsa üretimine yönlendirilmesi dillendirilmiştir. Kaçak yapılaşma ve gecekondular problemiyle mücadele edileceği belirtilmiştir. İnşaatlarda kullanılan malzemenin uygunluğunun ölçülmesi için inşaat halindeyken denetleneceği ve böylelikle daha sağlıklı ve kaliteli binaların yapımının sağlanacağı belirtilmiştir (DPT, 2000: 171-172).

3.8.2.9. Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)

Kaçak yapı ve gecekondular kavramlarına yer verilmeyen Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, daha çok toplumsal sorunlar ve kültürel sorunlara değinilmiştir. Konut sorunlarının yanı sıra bu toplumsal sorunlara eğilim gösterilmiştir. Bu plan çerçevesinde nüfus artışının, yoğun göçün ve çarpık kentleşmenin bir ürünü olarak meydana gelen sosyo-kültürel uyum problemlerini yatıştırıcı önlemler alınacağı dile getirilmiştir.

Toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışmayı artırarak toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak karşılıklı ilişkileri güçlendirici hoşgörü, iletişim ve ortak kültür paydasını geliştirecek politikaların yapılacağı konu edilmiştir.

Yoğun göç nedeniyle baskı altında bulunan kentlerin göç sorunundan kaynaklanan esas sorunlar araştırılarak en çok etkilenen alanlarda uyum sağlama çalışmalarıyla birlikte fiziki ve toplumsal altyapının ıslah edilmesi kararlaştırılmıştır (DPT, 2006: 90).

3.8.2.10. Onuncu kalkınma planı (2014-2018)

Bu planda kentsel dönüşüme yer verilmiştir. Kentsel dönüşümün sağlayacağı yararlılardan ve hedeflerden bahsedilmiştir. Sağlıksız yapılaşma, köhneleşen ve yıpranan yapılar, doğal afet, yoğun nüfus artışı, farklı mekân tercihleriyle işlev ve değer kaybeden alanların meydana gelmesi, üretim ve hizmet alanlarının iç içe geçmesi gibi etkenler kentlerde yapıların ve alanların kentsel dönüşüm ihtiyacını artırmıştır. Kentsel dönüşümün planlanması ve uygulanmasında özellikle merkezi ve yerel yönetimlerin idari, ekonomik ve teknolojik bakımdan hızlı ve yaygın biçimde güçlendirilmesinin altı çizilmiştir.

Kentlerdeki doğal afet riskleri, altyapı sorunu ve yıpranan yapıların ekonomik, sosyal, çevresel ve görüntü koşulları ön planda tutularak kent refahı ve kaliteli bir yaşam hedeflenmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilirken çeşitli gelir gruplarının ev ve iş yeri ile olan mesafelerini azaltıp, kentin tarihi dokusu korunarak toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak şekilde bir planlama yapılacağı belirtilmiştir (DPT, 2013: 147-148).

3.8.2.11. On birinci kalkınma planı (2019-2023)

Bu plan dahilinde ; konut, kentsel dönüşüm, kentsel altyapı ve kırsal kalkınma meseleleri “Yaşanabilir Şehirler, Sürdürülebilir Çevre” başlığı altında ele alınmıştır. Yine bu plan dahilinde şehirleşmede, insan odaklı “yatay mimari” anlayışının esas alınacağı ifade edilmiş olup; kentsel ortak yaşam , kentsel aidiyet ve mahalle kültürünü geliştirecek strateji ve uygulamaların yaygınlaştırılacağı vurgulanmıştır. Konut ihtiyacı kapsamında ; başta dar gelirli olmak üzere ,herkesin yeterli , yaşanabilir, sürdürülebilir, temel alt yapı hizmetlerine sahip konutlara erişiminin sağlanmasının temel amaç olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu plan dahilinde dar gelirli 250 bin sosyal konut üretilmesi planlanmıştır.

12. kalkınma planı kapsamında kentsel dönüşümün ; yatay mimari anlayışı kapsamında , yaşam kalitesini yükseltme ve kentlilik bilincini geliştirme çerçevesinde tarihi merkezlerin de yenilenmesini içerecek şekilde yürütüleceği beyan edilmiştir. Plan dahilinde , kırsal kalkınma başlığı altında ; kırsal alanlarda yaşayan vatandaşlarımızın , kırsal işgücünde istihdam edilebilirliğinin artırılması, göçü önlemeye yönelik olarak kırsal refahın artırılması hedeflenmiştir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, sbb.gov.tr , 2019: 173-180).

3.9. Gecekondulaşmanın Yasal Olguları

Gecekondular, imar yapı ve yasalarına karşı olarak inşa edilen yapı olmaları sebebiyle , gecekondu karşısındaki resmi makamların davranışlarının haklı olarak olumsuz bir nitelik taşımaya neden olmuştur. Merkez ve yerel yönetimler plansız ve yapı izni olmadan inşa edilen bu yapıları özel mülkiyete bir saldırı olarak görmüş ve yıkılması ortak kanısında birleşmiştir. Gecekonduya yaşamayan insanlar da bu konuda resmi makamlardan yana tavır sergilemiş ve gecekondu olgusunun karşısında yer almışlardır (Keleş, 2014: 376).

Devletin resmi gecekondu politikasının kanunlara yansıyan katı kuralcı, keskin ve yasaklayıcı bir tavır almasına rağmen gizli bir el, partizanca hareket ederek yasaların uygulanmasında devletin eylemlerini kısıtlayıcı bir rol üstlenmiştir. Bundan ötürü seçimler

öncesi gecekondular alanlarının oy potansiyelinden faydalanmak için gecekondular yıkımından uzak duran idari merkezler bu olgunun gelişmesine zemin hazırlamışlardır. Bunun doğal bir sonucu olarak da yoğun bir gecekondulaşma meydana gelmiştir (Keleş, 2014: 377).

Devlet gecekondulaşma olgusunun önüne geçmek için yasal yollar denemiştir. Bir takım kanunlar çıkarılarak bu gecekondulaşma olgusunun önüne geçilmek istenmiştir. Çünkü giderek genişleyen gecekondular alanları hem toplumsal hem de ekonomik olarak kentleri olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

3.9.1. Gecekondular Kanunu Öncesinde Gecekondulaşmayı Önlemeye Yönelik Yasalar

16 Nisan 1924 tarihli ve 486 sayılı “Umur-u Belediye’ye Mütteallik Ahkam-ı Cezaiye Hakkındaki Kanun” Bu kanunla ilk konut yasası çıkmıştır (Çakır, 2007: 36). İkinci olarak 3 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediye Kanunu” (Resmi Gazete, 14 Nisan 1930). Bu yasayla “Maliyeti düşük konutlar belediye tarafından inşa edilerek ucuza kiraya verilecektir. Ayrıca beldelerin gelişmesini sağlamak için arsa spekülasyonuna engel olmak adına bu alanlar satın alınıp ihtiyaç sahiplerine satılacaktır” (İsbir, 1991: 56) ibareleri yer almıştır. Daha sonra 24 Mayıs 1930 tarihli ve 1593 sayılı “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” kabul edilmiş ve konutların sağlık koşullarına uygun olması açıkça belirtilmiştir (Resmi Gazete, 6 Mayıs 1930).

Tüm bunların ardından ilk kapsamlı şekilde gecekondularla mücadele için çıkarılan daha önce de belirtmiş olduğumuz 5218 sayılı kanundur. 14 Haziran 1948 tarihli ve 5218 sayılı “Ankara Belediyesine, Arsa ve Arazisinden Belli Bir Kısımına Mesken Yapacaklara 2490 Sayılı Kanun Hükümlerine Bağlı Olmaksızın ve Muayyen Şartlarla Tahsis ve Temlik Yetkisi Verilmesine Dair Kanun” (Resmi Gazete, 22 Haziran 1948). Konut yetersizliği yüzünden problem yaşayan bireylere birtakım koşul ve özellikleri sağladıktan sonra konut yapımını hızlandırma görevi Ankara Belediyesi’ne verilmiştir (İsbir, 1991:56). Bu kanun ilk kez gecekondular affını ele almaktadır. Ankara’ya doğru yaşanan yoğun göç hareketleri neticesinde yüksek oranda gecekondular alanları oluşmuştur. Bu kanunun çıkmasıyla gecekondular meşru sayılmıştır.

28 Haziran 1948 tarihli ve 5228 sayılı “Bina Yapımına Teşvik Kanunu” (Resmi Gazete, 6 Temmuz 1948). Bu kanunla konut inşa edecek olan vatandaşlara arsa temini, vergi muafiyeti ve kredi verme gibi kolaylıklar sağlanması kararı alınmıştır (İsbir, 1991:56). Türkiye Emlak Kredi Bankası’na devlet tarafından, konutların %75’ine kadar %5 faizle kredi sağlama vazifesi verilmiştir. Arsa tahsis edilen vatandaşlara en geç 2 yıl içinde konut

yapma zorunluluğu getirilmiştir. Örneğin: Ankara'nın Yenimahalle ilçesi bu kolaylıkların sağlanması neticesinde kurulmuştur (Keleş, 1997: 395). Çıkarılan bu kanunla ruhsatsız konut inşa edenlerle ilgili uygulamalar tüm yurda yayılmıştır. Bu kanunla hedeflenen, tüm ülkede düşük maliyetli arsalar vatandaşa verilerek bina yapımını özendirmek ve ekonomik desteği sağlamak olmuştur. 5218 sayılı yasa ile 5228 sayılı yasa arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar Binali Tercan'a göre; 5218 sayılı kanun, yerel yönetimlere sınırları belirlenmiş alanlarda arsa üretme vazife tanımlamışken, 5228 sayılı yasada, bu vazifenin imar sınırları içinde bulunan ve kamu yararına kullanılacak arsalar haricinde tüm arazilere yayıldığı belirtilmiştir. İkinci bir fark ise; Üretilen arsaların dağıtılması hususunda konut kooperatiflerinin de bu dağıtıma ikinci dereceden katılması ve taliplisi olmayıp boş kalan arsaların konut kooperatiflerine verilmesi şeklinde tebarüz etmiştir (Tercan, 1996: 6).

6 Haziran 1949 tarihli ve 5431 sayılı "Ruhsatsız Yapıların Yıkıtılmasına ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 14. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun" (Resmi Gazete, 11 Haziran 1949). Bu yasa esasen zengin vatandaşların izinsiz ve kontrolsüz bir biçimde inşa ettiği yapıları kapsamaktadır. Fakat gecekondulara da bu kanunda yer verilmiş ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren gecekondular inşa edilirse yıkılacağı belirtilmiştir. Bu kanun, katı bir şekilde uygulanmamış bu yüzden amacına ulaşamamıştır (Tercan, 1996: 6).

22 Temmuz 1953 tarihli ve 6188 sayılı "Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun" (Resmi Gazete, 29 Temmuz 1953). Bu kanunla yerel yönetimlerin, 5228 sayılı kanunun vermiş olduğu yetkiyle hazine arazilerini alacaklarını belirtmiştir. Ayrıca bu kanun, yerel yönetimlere bu araziler üzerine maliyeti düşük ve kolay konut yapabilme imkânı vermiştir. Ancak yapılan bu konutların öncelikle gecekonduları yıkılan kişilere tahsis edilmesi ,arta kalan konutların ise sağlık koşulları uygun olmayan gecekondularda yaşayan kimselere verilmesi öngörülmüştür. Bu yasada yerel yönetim sınırları içinde asgari 2 yıl yaşamamış olanların faydalanacağı ifadesine yer verilmiştir. Yani kentte 2 yıldan az yaşamış kimselerin bu yasadaki yararlanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Bu yasa, 5218 ve 5228 sayılı yasaları yürürlükten kaldırmıştır (Tercan, 1996: 6). Bu yasanın amacı barınma problemi olan ailelere konut inşa edebilmeleri için temlik ya da tahsis ederek konut sorununu önlemeye çalışmıştır. Yasa, 15 yıl yürürlükte kalmasına rağmen pek te başarılı olmamıştır (Keleş, 1984: 366).

21 Temmuz 1959 tarihli ve 7367 sayılı “Hazineden Belediyelere Devredilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 29 Temmuz 1959). Kamuya ait olan yerel yönetimler içindeki arazilerin yerel yönetim idarelerine devredilmesi öngörülmüştür.(Tercan, 1996: 6). Bu yasayla arsaların imarı olsun ya da olmasın tüm kamu arazilerinin belediyelere geçirilerek gecekondulaşmanın önüne geçmek amaçlanmış ancak bir fayda sağlanamamıştır (Keleş, 1984: 366).

Gecekonduların çıkmasına kadar geçen sürede gecekondularla ilgili çok kapsamlı ve istikrarlı bir şekilde olmasa da yasalarla önüne geçmeye çalışılmıştır. Gecekondular ortadan kaldırmak halkın barınma refahını yükseltmek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak adına birtakım çalışmalar yapılması gecekondularla mücadele için temelini teşkil etmesi anlamında önem arz etmektedir.

3.9.2. Gecekonduların Çıkışında Gecekondulaşmayı Önleme Girişimleri

20 Temmuz 1966 tarihli ve 775 sayılı “Gecekondular Kanunu” (Resmi Gazete, 30 Temmuz 1966). Bu yasa, kalkınma planlarının benimsemiş olduğu kıstaslara, ana hatlarıyla uyum sağlayabilen bir gecekondular politikası getirmiştir. Gecekondular politikası, gecekondular problemlerinin kısa ve uzun vadede çözülmesine imkân tanıyan ve bu politikayla gecekonduların ekonomik, sosyal ve kentleşme gibi sorunların aşılmasını amaçlayan bir politika olarak göze çarpmaktadır (Tercan, 1996: 7).

Gecekondular sorununu uzun ve kısa vadede önleme gibi bir çalışma söz konusudur. Kısa zamanda önlemin olumlu ve olumsuz tarafları vardır. Olumsuz tarafı; bir gecekonduların inşaa sürecinde yahut inşaa bittikten hemen sonra resmi makamlar tarafından yıkılması olumsuz tarafını oluşturmaktadır. Olumlu tarafı ise; çeşitli kamu yardımları sayesinde, konut ihtiyacının giderilmesinin sağlanmasından ötürü ihtiyaç sahibi vatandaşın gecekondular yapımından kurtarılması olmuştur. Bu kamu yardımları; arsa yardımı, vergi muafiyeti, inşaatın yapımında kullanılacak malzemenin kolay ve ucuza temin edilmesi, teknik plan ve proje çizimi gibi yardımlar olarak sıralanabilir (Keleş, 2014: 382-383).

Uzun vadede önlemeyse kentlerdeki gecekondular problemlerinin temelini inme esasına dayanmaktadır. Kentlere yönelik yoğun göçün ve kontrolsüz bir şekilde gelişen kentlerdeki nüfus patlamasının önüne geçilmesidir. Bu önlemler tüm bölgelerin aynı oranda kalkınmasını sağlayarak vatandaşın iş olanakları oluşturmak ve her yere eşit hizmet götürmekle sağlanacağı öngörülmektedir (Keleş, 2014: 383).

Bu yasayla gecekondunun tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre “İmar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, mülk sahibinin izni olmadan inşa edilen yapılardır” (775 sayılı Gecekondu Kanunu, madde 2). denilmiştir. Bu yasayla, resmi makamların gecekondu olgusunu hangi bakış açısıyla değerlendirdikleri açıkça görülmüştür. Gecekondu Kanunu’nun meydana getirdiği gecekondu teriminden şu sonuçlar anlaşılmıştır:

- Yasalara aykırı olmasıdır.
- Başkalarına ait olan araziler üzerine inşa edilmiş olmasıdır.
- Ruhsatsız konutlardan meydana gelmesidir.
- Mülk sahibinden izin alınmadan inşa edilmiş olmasıdır.

Bu problemler giderilirse gecekondu oluşumu da engellenmiş olacaktır algısı hâkim olmuştur. Bunun yanı sıra arsası kendisine ait olan kişilerin denetimsiz ve ruhsatsız bir şekilde inşa ettikleri sağlık koşullarına uygun olmayan konutları da ele almıştır Gecekondu Kanunu (Çakır, 2007: 37).

775 sayılı Gecekondu Kanunu, gecekondular için tasfiye, ıslah ve önleme bölgeleri oluşturmuştur. Tasfiye bölgelerine ayrılan alanlarda yer alan gecekonduların ortadan kaldırılmasının ekonomik külfeti, deprem risk bölgesi gibi sebeplerden ötürü yenileme çalışması yapılamayacağından; gecekondular tasfiye edilerek gecekonduda yaşayan aileleri önleme bölgelerine sevk edilmesi öngörülmüştür. Islah ve önleme bölgeleri ise; altyapı hizmetinin götürülmesi ve konutların onarımının gerçekleştirilmesi suretiyle, yenileme çalışmalarının yapılarak bu alanların ıslah bölgelerine ayrılmasını öngörmüştür. Önleme bölgeleri ise bu kanunun en kapsamlı projesi olma niteliğini taşımaktadır. Altyapısı hazır hale gelmiş, tüm kamu hizmetlerinden yararlanılabilecek bir konuma oturtulmuş, doğal afet risklerinin az olduğu ve gelir düzeyi düşük vatandaşlara yönelik bir proje olması sebebiyle önem arz etmiştir (Eke, 2000:47).

Gecekonduları tasfiye, ıslah ve önleme bölgelerinde gecekondu sahiplerine, ilk olarak yerel yönetimlerde, daha sonra ise İmar ve İskân Bakanlığı’nda oluşturulacak iki ayrı fondan belirlenen kriterler kapsamında kredi verilmesi öngörülmüştür. Yerel yönetimlerin kontrolündeki fonu kullanarak yürütülmek istenen amaçlar;

- Arsa satın almak ve nüve konut ile sosyal konut inşa etmektir.
- Gecekondu alanlarına götürülecek altyapı tesisleri ve giderlerini karşılamaktır.

- Yerel yönetimlerin bütçesinin karşılayamadığı gecekonduların alanlarını saptamak, planlarını yaptırmak ve arsa satın almaktır.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın kontrolündeki fonun kullanılmasıyla yürütülen istenen amaçlar ise;

- Konut yapacak veya ıslah edecek olanlara kredi sağlamaktır.
- Gecekondularına resmi makamlar tarafından yapılacak birtakım kamu hizmetleri için araç-gereç ve teknik yardımda bulunmaktır.
- ıslah ve önleme bölgelerinin kamu hizmet ve tesislerini tamamlanmasını sağlamaktır.

Gecekondular Kanunu uygulamalarının yürütülmesi için yerel yönetimlere yardımda bulunulması hedeflenmiştir (Mutlu, 2007: 54)

Gecekondular Kanunu'yla yerel yönetimler, "Gecekondular önleme bölgeleri oluşturma, bu bölgelerde vakıflara ait malların idare adına tescilini yapmakla vazifelenmiştir. Gecekondular ıslah ve tasfiye alanları içinde bulunan veya bu kanun hükümleri dairesinde yeniden düzenlenecek önleme bölgelerini içine alan özel mülkiyetteki arazi ve arsaları ve bunlar içerisinde yapı veya sair herhangi bir tesis bulunduğu takdirde bu yapı ve tesisleri kanunun amacına uygun olarak kullanılmak şartıyla, İmar ve İskân Bakanlığı'nın izni ile sahipleriyle anlaşarak satın alınmasına veya kamulaştırılmasına değinilmiştir." Yerel yönetimler bu hakkı elde etmişlerdir. Bu madde, TOKİ Başkanlığı ile müşterek yürütülerek düşük gelirli ve yoksul vatandaşların konut gereksiniminin giderilmesi olarak düşünüldüğünde güçlü bir sosyal devlet anlayışının hâkim olacağı anlaşılmıştır. Ancak uygulama, kanunda öngörülenden farklılık göstermiş ve inşa edilen konutlar dar gelirli kitlenin ihtiyacına yönelik olmamış, inşa edilen konutlardan daha ziyade orta ve üst gelir düzeyine sahip kişiler faydalanmıştır (Dirikoç, 2016: 59-60).

Aşırı kentleşme karşısında ekonomik ve teknik imkânsızlıklar içinde bulunan yerel yönetimler, planlanmış ve altyapısı hazırlanmamış arsa üretiminde geri kalmıştır (Bayraktar, 2006: 152). 29 Nisan 1969 tarihli 1164 sayılı "Arsa Ofisi Kanunu" (Resmi Gazete, 10 Mayıs 1969). mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı konut yapımı, sanayi ve turizm tesisleri kurmaya uygun alanlarda arsa ve arazi almak olmuştur. Satın alınan arazi yahut arsanın amaca uygun bir biçimde lüzum olan harita, imar planı ve altyapı gibi kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesiyle yapıları hazır bir hale getirmektir (İsbir, 1991: 56-57). Ofisin arsa bulması muhtelif yollardan sağlanacaktır. Hazine arazisi bedeli

karşılığında ofise devir edileceği gibi; hazine, yerel yönetimler, özel idareler ve vakıflar tarafından satılacak arsalar da ofise beyan edilecektir (Yörükán T-Yörükán A, 1966: 30).

3.9.3. Gecekondu Kanunu Sonrası Gecekonducularla İlgili Atılan Adımlar

Gecekondulaşmanın hızla artmasının diğér bir nedeni de kabul edilen yasalardan kaynaklanmaktadır (Bayraktar, 2006: 153). 6 Mayıs 1976 tarihli ve 1990 sayılı “Gecekondu Kanununda Bazı Değişikliklerin Yapılmasına Dair Kanun” (Resmi Gazete, 15 Mayıs 1976). Bu kanun 1966-1976 yılları arasını kapsayan dönemde yapılmış gecekonducuların yıkım kararını iptal etmiştir. Bunun nedeni ise Cumhurbaşkanlığının 50. yılı münasebetiyle affedilen suçlular arasında izinsiz yapı yapanların bu aftan faydalanmamasından dolayı böyle bir yasanın çıktığı beyan edilmiştir (Keleş, 1997: 406).

18 Mart 1983 tarihli ve 2805 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 21 Mart 1983). Bu kanunun çıkarılma amacı kanunun birinci maddesinde açıkça belirtilmiştir. “İmar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılarla uygulanacak işlemleri düzenlemek ve bu işlemlere dair müracaat, tespit, değerlendirme, uygulama ve duyuru esaslarını ve ilgili diğér hususları belirlemektir” (İmar Affı Kanunu Madde 1). Bu kanun gecekondu ve imar mevzuatına aykırı olan yapılar için kanunda belirlenen tarihler öncesinde inşa edilen tüm yapıları affetmiştir. Yani meşrulaştırmıştır (Erdoğan-Ömürgönülşen, 1989: 177-178).

24 Şubat 1984 tarihli ve 2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 8 Mart 1984). Kabul edilen kanunun amacı imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak yapılmış ve yapım halindeki bütün yapılarla dair uygulanacak işlemleri düzenlemek ve bu işlemlere dair müracaat, tespit, değerlendirme, uygulama ve duyuru esaslarını ve ilgili diğér hususları belirlemek olarak saptanmıştır (İlgili Kanun, Madde 1). Bu kanun ilk kez imara değinmiştir (Ülger, 2010: 188). Bu yasa ile devlet daha önce gecekondu inşa edilmiş olan arsaları bedelsiz bir şekilde devrederken artık gecekondu sahibinden rayiç bedel üzerinden ödeme almaya karar vermiştir. Bu yasadán sonra bu arsalarda izinsiz konut yapan kimselerden, arsanın bedelini ödemesi öngörülmüştür. Ayrıca arsanın bedelini ödeyen bu kişilere Tapu Tahsis Belgesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu yasanın uygulanabilirliğini hızlandırmak, işlemleri

kolaylaştırmak, af süresi sonunda gecekonduların inşa edilmesini önlemek ve yapıların tespit ve değerlendirme işlemlerinin yapılabilmesi için Yeminli Özel Teknik Bürolar kurulmuştur (Erdoğan-Ömürgönülşen, 1989: 179-180). Bazı politik yaklaşımlarla bir seçim yatırımı olarak değerlendirilebilecek bu kanun, planladığı ıslah imar planları ile gecekonduların teşvik ve izne gerek olmadan mevcut arsa üzerinde dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bu dönüşümün kolay ve toplu olması amaçlanmıştır. Bunun nedeni apartmanlaşmanın meydana getirilmeye çalışılmasıdır. Bunun bir sonucu olarak tek katlı kaçak yapılardan çok katlı apartmanlara geçişin kolaylıkla sağlanmasıdır. Kanun, gecekonduların meşrulaştırmakla kalmamış gecekonduların sahiplerine uygulanan ıslah imar planları neticesinde kentsel dönüşümlerden kar elde etme fırsatı tanımıştır (Mutlu, 2007: 58-59).

247 sayılı KHK ile 775 sayılı Gecekondular Kanununun uygulanması için Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na verilen yetkilerin tamamının yerel yönetimlere devredilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu KHK ile gecekondular Kanunu'nda geçen Türkiye Emlak ve Kredi Bankası altında kurulan fon, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu KHK ardından çıkarılan 250 sayılı KHK'da fonun devriyle ilgili emirler yinelenmiş ve yerel yönetimler tarafından yaptırılan gecekonduların tasfiye, ıslah ve önleme bölgelerine ait yapılan projelere ilişkin TOKİ Başkanlığı tarafından kamulaştırma, arazi, altyapı ve konut yapımı için karşılıklı yahut karşılıksız yardım edileceği belirlenmiştir (Keleş, 1997: 407).

22 Mayıs 1986 tarihli ve 3290 sayılı “24 Şubat 1984 Tarih ve 2981 Sayılı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesine Dair Kanun. (Resmi Gazete, 7 Haziran 1986). 2981 sayılı kanunun gecekondular affi kapsamını daha da genişletecek bir biçimde gecekondulardan ayrı olarak konuttan işyerine dönüştürülmüş olan gecekondular da içine alacak yenilikleri yürürlüğe koymuştur (Özden, 2006: 222). Bu kanun değişikliğiyle gecekonduların tapu dağıtımını kolaylaştırılmak istenmiştir. 2981 sayılı kanunun 10. maddesi değişikliğe uğratarak “İslah planlarının olup olmadığına bakılmaksızın, olurlarının alınmasına ve ıslah işlemlerinin başlamasına, komisyonların kurulmasına gerek olmadan Tapu Tahriri ve Tapulama Kanunlarına göre hak sahiplerinin belirlenerek isimlerine tescil işlemlerinin yapılması kararlaştırılmıştır. 2981 sayılı kanunun 14. Maddesi, 22 Mayıs 1986 tarihinde 3290 sayılı kanunla değiştirilerek “İstanbul Boğazı kıyı kesimiyle öngörünüm bölgesinde” af kapsamını kısmen genişletmeye çalışmıştır. Fakat bu durum Anayasaya aykırı bulunduğu için 1989 yılında bu kanunun iptali gerçekleşmiştir (Keleş, 1997: 411-412).

Çıkarılan bu yasalarla gecekonduların çoğu meşrulaştırılmış ve aflar sonucunda yoğun bir şekilde gecekondulaşma artmıştır. Gecekondulaşmayı önlemeye yönelik çıkarılan bu kanunlar özendirme gibi algılanmıştır. Kabul edilen birçok kanun gecekondulaşmaya bir resmiyet kazandırmıştır. Birtakım siyasi kazançlar elde etmek için görmezden gelinen bu olgu neticede giderek büyümüştür.





4. TÜRKİYE’DE GECEKONDULAŞMAYI ÖNLEMENİN İÇİN ATILAN ADIMLAR

4.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı

Literatürde birden fazla kentsel dönüşüm tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlara göz atacak olursak; Türk Dil Kurumuna göre kentsel dönüşüm; “Kentlerin imar planına uygun olmayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, yerlerine imar planına uygun bir şekilde toplu yerleşim alanlarının kurulmasıdır” (TDK, 2019). Pelin Pınar Özden’e göre ise; “Zaman içinde eskiyen, köhneleşen, yıpranan yahut arsa değerinin mevcut üst yapı değerinin üzerinde olan ve çoğu zaman yaygın bir şekilde yoksunluğun olduğu kent dokusunun, altyapısının ekonomik ve sosyal programlar ile oluşturulduğu bir stratejik yaklaşım içinde, güncel ekonomik, sosyal ve fiziksel koşullara uygun olarak yenilenmesi, geliştirilmesi, değiştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden kurulmasıdır” (Özden, 2006: 217). Linchfield’e (1992) göre kentsel dönüşüm, “Kentsel yıpranma süreçlerini daha iyi kavrama ihtiyacının meydana getirdiği ve yapılacak dönüşümde elde edilen sonuçlar üzerindeki ortak kanıdır.” Dannison’a (1993) göre ise; “Kentsel çöküntü alanlarında yığılan problemleri koordineli bir şekilde neticelendirmek için ortaya konulan yöntem” dir. Roberts’a (2000) göre ise; “Kentsel dönüşüm, kapsamlı, bütüncül bir vizyon ve eylem planı olarak, bir alanın iktisadi, sosyal, fiziksel ve çevresel şartların devamlı iyileştirilmesine yönelik çalışma durumudur.” (Aktaran; İlkme, 2008: 5). Gündoğan’a göre; “Genişletilmiş yeniden üretim olarak yalnızca eski kentsel alanlar için değil, aynı zamanda henüz inşa olmamış ve inşa olması düşünülen kentsel alanlar için söylenen bir terimdir” (Gündoğan, 2006: 43). Smith’e (2002) göre ise; “Merkezleri etkin kılmak, kent içinde tarihi öneme sahip ya da konum olarak kent içinde faydalı alanların soylulaştırılması yahut revize ederek, geride bırakılmış sanayi bölgelerinin ve kıyı alanlarının türlü işlevlerle tekrar kullanıma açılmasını sağlamaktır” (Smith, akt; Aydınli-Turan, 2012: 63). Turok’a göre ise; “Farklı aktörler ve çıkarları içine alan, türlü karmaşık ve genellikle belirsiz bir şekilde adlandırılan eylemler sıralanmasıdır” (Turok, 2005: 25). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kentsel dönüşüm kavramı ekonomik, toplumsal, çevresel ve fiziksel koşulların tümünün ön planda tutulup; köhneleşmiş alanların revize edilip insanların hizmetine açılmasıdır.

Kentsel dönüşümün sağlanması için birtakım ayırt edici özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Turok’a göre; kentsel dönüşümün gerçekleşmesi için gerekli olan ana unsurları şöyle sıralayabiliriz;

- Bir mekânın tabiatını değiştirmeyi ve orada bulunan yerleşik halk ile adı geçen mekânın geleceğinde söz hakkı bulunan diğer insanları sürece dâhil etmektir.

- Bölgenin gizli ve özel problemlerine bağlı olarak devletin esas sorumluluklarıyla örtüşen çok çeşitli amaçları ve eylemleri içermesidir.
- Ortaklığın özel kurumsal yapısı değişkenlik gösterse de genellikle, türlü hissedarlar arasında işleyen bir ortaklık yapısını içermesidir (Turok, 2005: 25).

Kentsel dönüşümü daha iyi bir şekilde anlamak adına, ilişkili olan tüm terimleri ve dönüşümün uygulanmasına kolaylık sağlayan türlü modelleri de açmak gerekmektedir. Bu bağlamda; kentsel yenileme (urban renewal), yeniden canlanma/canlandırma (revitalization), yeniden oluşum (regeneration), sağlıklılaştırma (rehabilitation), yeniden geliştirme (redevelopment), soylulaştırma (gentrification) ve koruma (conservation) gibi terimleri incelemekte fayda vardır.

Kentsel yenileme (urban renewal): Üç amacın gerçekleşmesini sağlamak için kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, yoksulluk yuvalarının temizlenmesidir. (slum clearance). İkincisi ise, kent merkezinin, büyük kentlerin öbür tarafları ve yöre kentler ile aralarındaki ekonomik canlılık ayrımlarını karşılamak adına öbür tarafların yenilenmesidir. Üçüncüsü ise; kent merkezindeki belediyelerin bütçesinin artırılmasıdır. Kent yenileme, amaçlarından da anlaşılacağı üzere yalnızca yoksulluk yuvalarının temizlenmesinden ibaret değildir. Bunlara ek olarak, yeniden canlanma/canlandırma (revitalization), yeniden geliştirme de (redevelopment) ve koruma (conservation) kent yenilemenin çeşitlerindedir (Keleş, 1997: 297).

Yeniden Üretim (regeneration): Köhneleşmiş ve yıpranmış çöküntü bölgesi halini alan yerlerde yeni bir dokunun meydana getirilmesi yahut var olanın iyileştirilmesi yöntemiyle bu alanların kente kazandırılma çalışmasıdır (Özden, 2016: 159).

Yeniden Canlanma-Canlandırma (revitalization): Kendine gelme, hayat bulma anlamları taşımaktadır. Ruşen Keleş'e göre canlandırma: "Özgün işlevini kaybeden yapıların dışarıdan sağlam görünmelerine rağmen, kıymetlerinin çeşitli sebeplerle düştüğü durumlarda meydana gelen bir ihtiyaçtır" (Keleş, 2000b, akt. Özden, 2016: 150).

Yeniden canlandırma, yerleşim bölgelerinin ve kentsel alt yapının fiziksel bakımdan rehabilite edilmesi dışında, kentin ekonomik rekabeti ve toplumsal şartlarını iyileştirebilecek bazı standartlardan sadece birini açıklayan kentsel politikanın adıdır (Andersen-Leah<ter 1999, akt. Özden,2016: 151)

Ekonomik, toplumsal ve fiziksel koşulların meydana getirdiği bir çöküntü dönemi yaşayan yahut bu çöküntü dönemi neticesinde terk edilmiş kent parçalarının, özellikle de kent özeklerinin, çöküntü kaynağı olan etkenlerin önlenmesi ya da değiştirilmesiyle yeniden yaşam alanına açılması manasını taşımaktadır (Özden, 2016: 151).

Koruma (conservation): Çoğunlukla işlevini yerine getirebilen yapıların, tarihsel önem, mimari ve kültürel değer taşıyan bölgeler içinde, onlarla birlikte korunmasını sağlamak adına plansızlığın denetlenmesi ve yoğun nüfus birikiminin önüne geçilmesidir (Keleş, 1997: 298).

Sağlıklaştırma (rehabilitation): Eski halini almasıdır. İslah etme ve iyileştirme olarak adlandırılan ve yıpranmış ancak özgünlüğünü kaybetmemiş alanların dönüştürülmesini ele almaktadır (Tekeli, 2003: 276).

Yeniden Geliştirme (redevelopment): Var olan yapıların yıkılması ve ortaya çıkan toprağın yeni kullanımlara açılmasıdır. Sınırları belirlenmiş olan alanlarda, hem yapıların hem de bölgelerin bir bütün olarak, kaybetmiş olduğu ekonomik ve sosyal değerlerin eski standartlarına ulaştırma gayesidir (Keleş, 1997: 298).

Soylulaştırma (gentrification): Sanayi devrimi sonrası kent ve kentsel bölünmeye ilişkin ithal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Soylulaştırma işçi sınıfının yerleşkeleri veya yoğun nüfusun bulunduğu izbe mekânların burjuva sınıfları tarafından saldırıya uğraması, bu bölgede oturanların yerlerinden olması olarak tanımlanmıştır (Hamnet,1984,akt. Özden, 2016: 153). Bir başka tanıma göre kentlerin daha iç kısmında yaşayan yoksul ve dar gelirli işçi sınıfının yaşadığı orta sınıfın gelmesiyle yenilenen süreçtir (Smith, 1996, akt. Özden, 2016: 153).

Hem toplumsal hem de kültürel açıdan çöküntüye uğrayan dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulan özellikle tarihi kent alanlarında sosyal yapının yenilenmesini ele almaktadır (Özden, 2016: 153).

4.1.1. Kentsel Dönüşümün Hedefleri

Kentsel alandaki değişim ve dönüşümler ülkelerin coğrafi, demografik, ekonomik, toplumsal yapısıyla ilgiliyse de bu dönüşümler sırasında ve sonrasında ortaya çıkan sorunlar çoğu zaman aynı niteliktedir. Problemlerin önemli bir bölümü, kentlerin fiziki şartlarıyla ilişkilidir. Özellikle kentlerde yaşayan insanların konut, iskân ve altyapı gibi gereksinimlerinin karşılanması mühim bir problem olarak öne çıkmaktadır. Nüfus artışı ya da göçler, kentlerde çok sayıda konut ve kamusal gereksinimlerin karşılanmasına yönelik ortak alanların ve sosyal donatı alanlarının üretilmesini zorunlu kılmıştır. Başka bir deyişle kentsel dönüşüm projeleri kentin hızla değişmesiyle artan ekonomik, sosyal ve altyapı gereksinimlerini karşılamak adına kent parçalarının yeniden geliştirilmesini hedeflemiştir. Kentlerin eskiyen alanlarını yeniden düzenlemek kentsel dönüşümle olmaktadır. Köhneleşmiş yapıların güvenlik açısından riskli olabileceği gibi görsel açıdan da ıslah etme gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Aydınlı-Turan, 2012: 63).

Kentsel dönüşüm projelerinin yaşanılır kent hedeflerine bakacak olursak;

- Kent sınırları içinde kalan riskli çalışma alanlarının dönüştürülmesidir.
- Kaçak yapıların bulunduğu alanların yasal standartlara uygun bir şekilde konutlara dönüştürülmesidir.
- Kent sınırları içinde sağlıklı koşullar çerçevesinde yaşanılabilir kent ölçütleri dışında kalan mekânların dönüştürülmesidir.
- Fonksiyonunu kaybetmiş tarihi alanların, koruma alanlarına dönüştürülmesidir.
- Doğal afetlerde doğrudan etkilenecek olan riskli mekânların konut yahut başka kullanım mekânlarına dönüştürülmesidir (Bayraktar, 2006: 235).

Kentsel dönüşümü doğuran temel amaçlara bakacak olursak;

- Kent dokusunu meydana çıkaran birçok faktörün fiziksel olarak mütemediyen değişimini karşılamaktır.
- Kentsel refah ve yaşam niteliğine bağlı olarak ekonomik kazancı sağlamaktır.
- Kentsel alanların en etkili şekilde kullanımına ve yararsız kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejileri saptamaktır.
- Kentin fiziksel şartlarıyla, sosyal sorunları arasında doğrudan ilişkilendirilmesini sağlamaktır.
- Sosyal şartlar ve siyasi erklerin bir ürünü olarak kentsel politikaların belirlenmesi gereksinimine cevap vermektir (Bayraktar, 2006: 236).

Hızla gelişen kentlerin ihtiyaçlarına yönelik belirlenen hedefler kentsel dönüşüm projelerinin gelişmesiyle doğrudan ilgilidir.

4.1.2. Dünyada Kentsel Dönüşümün Tarihsel Süreci

Kentsel dönüşüm olgusu ilk defa gelişmiş Batılı ülkelerin kentlerinde ekonomik ve toplumsal açıdan çöküntü alanlarının tekrar etkin bir hal almasına yönelik müdahalelerle başlamıştır. Çoğunlukla kentin, nüfusunu yitirmiş yahut yoksul kitlelerin kötü ekonomik ve fiziksel koşullarda hayatlarını idame ettikleri ve toplumsal dayanışmanın yitirildiği konut alanlarında, kullanıma açık olmayan liman ve sanayi mekânlarında kentin iktisadi gelişimine fayda sağlayacak projelerin uygulanması şeklinde doğmuştur. Batı kentlerinin mekânsal şekillenmesine müdahale yöntemleri, yapılan yanlışlardan dersler çıkararak süreç içerisinde o toplumlara ait olan kurumsal yapıların varlığına ve sosyal dinamiklerine yeniden şekillenmesi olarak ortaya çıkmıştır (Ataöv-Osman, 2007: 58).

Kentsel dönüşüm, Batı dünyasında, II. Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanmıştır. Avrupa'da II. Dünya Savaşı ardından uygulanmaya başlayan sosyal refah devlet politikaları kapsamında , harap olan kentlerin tekrar canlandırılmasında merkez yönetime ve belediyelere önemli vazifeler düşmüştür. Savaş sırasında harap olan kentlerin iyileştirilmesi ve çöküntü alanlarının revize edilmesi, devlet tarafından destek görmüştür (Bayraktar, 2006: 236).

İnsan yerleşimleri konut ve çevre konularındaki problemleri çözmek adına evrensel çapta ilk organizasyonun 1976 senesinde Kanada'nın Vancouver kentinde gerçekleştirilen "BM I. İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat I" konferansıyla gerçekleştiğini görmekteyiz. Konferansta hususiyetle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları kentleşme ve konut problemlerinin çözümüne katkı sağlamak ve yerleşme konularında evrensel çapta işbirliği ve koordineli çalışmayı sağlamayı hedefleyen BM bünyesinde uzmanlaşacak bir merkez kurulması görüşülmüş ve bu prensip kararları onaylanmıştır. Bu bağlamda BM'nin almış olduğu karar neticesinde 1978 senesinde BM İnsan yerleşimleri Merkezi (UN-HABİTAT) kurulmuştur. Bu kurumun amacı; toplumsal ve çevresel sürdürülebilir insan yerleşimlerinin ilerletilmesi ve herkes için yeterli konut olanaklarının oluşturulmasını sübvans etmek. UN-HABİTAT ikinci konferansını "Dünya Kent Zirvesi" ismiyle 1996 senesinde İstanbul'da yapmıştır. Türkiye, TOKİ eşgüdümünde iştirak etmiş olduğu toplantıda ana hedef "herkese yeterli barınma ve sürdürülebilir insan yerleşimleri olmuştur" (Bayraktar, 2006: 236-237).

HABİTAT Konferansı'nda iki temel nokta üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri sürdürülebilir bir yerleşme sistemi meydana getirmek, diğeri ise herkese yeterli konut imal etmek olarak belirlenmiştir (Görmez, 2003: 94).

Türkiye bu konferans için bir hazırlık kurulu oluşturmuş ve bu kurul Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planını hazırlamıştır. Birçok konuda tartışmanın yaşandığı konferansın neticesinde İstanbul İnsan Yerleşmeleri Deklarasyonu yayınlanmıştır. Bu deklarasyonda; tüm insanlığın daha özgür koşullar içinde ve daha iyi bir hayat standardına kavuşmasına yönelik sorumluluklar üstlenilmiştir. Ardından insan yerleşmelerindeki hayat koşullarının artırılması için bazı durumlarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük problemlere yol açan küreselleşme koşullarıyla mücadele edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca kırsal ve kentsel hayatın birbirinden ayrı düşünülmemesine dikkat çekilerek göçün önüne geçmek ve gelişmemiş kentlerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır (Görmez, 2003: 95).

XIX. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde ortaya çıkan ekonomik, toplumsal, kültürel ve fiziksel sorunların çözümünde kentsel dönüşüm aracılığıyla mühim başarılar ortaya konmuştur. Bu başarılar neticesinde, 1950'li yıllardan sonra az gelişmiş yahut gelişmekte olan

lkeler benzer kentsel problemleri zmede, kentsel dönüşümü, faydalanacak mühim bir araç olarak kabul etmişlerdir. İlk dönemlerde çöküntü içinde bulunan alanların ekonomik ve fiziksel güçlüklerin açılması esas gaye olmuken, 1990'lı yıllardan itibaren alanın sahip olduğu toplumsal ve kültürel faydasızlığı yok etmek önem kazanmıştır (Aydınlı-Turan, 2012: 64).

4.1.3. Türkiye'de Kentsel Dnmn Gelişim Süreci

Kentsel dönüşüm, sanayilemi ülkelerde Sanayi Devrimi'nin kentlerde ortaya çıkardığı sağlıksız konut ve evre şartlarının rehabilite edilmesine yönelik hazırlanmış plan sınırları içinde sürdürülürken; Osmanlı Devleti'nde sanayileşmenin olumamasından ötürü kentsel dönüşüm bir modernite projesi olarak gerçekleştirilen kentsel planlarla uygulanmaya balanmıtır. Osmanlı Devleti'nin batıya entegre çabası neticesinde, Osmanlı Devleti'nin genelinde değil, ancak Batı'yla ekonomik ilişkileri bulunan İstanbul, İzmir ve Bursa gibi büyük kentlerin bira mahallesinde kentsel planlamalar başlatılarak kentsel dönüşüm sağlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde kentsel dönüşüm, kapitalist üretim ilişkilerinin ilk görüldüğü İstanbul, İzmir ve Bursa gibi gelimi, ekonomik getirisi yüksek olan kentlerde gerçekleşmiştir (Polat, 2015: 190).

Bu dönemde, devlet ilerinin idare edildiği Batılılamanın bir sonucu olarak kamu binalarının yapımının ne çıkmasıyla, yalnızca taşınır kültür varlığının korunması için ıkarılan Asar-ı Atika Nizamnameleri ile koruma yasal tabana oturtulmuştur. "Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni" bu yasayı uygulayacak kurum olmuştur. 1848 Ebniye Nizamnamesi ve daha sonra ıkarılan Ebniye Kanunu'yla kentsel dönüşümü sağlamaya yönelik yasal tanzimlere bavurulmutur. Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen bu kentsel dönüşüm kapsamında;

- Kent zekleri içinde geleneksel zekler meydana gelmeye balamıtır.
- Kent içi ulaşımda klasik ulaşımın yanı sıra tramvay gibi toplu ulaşım araçları kullanılmaya balanmıtır.
- Kent içinde yeni alanların yerleşime açılması ihtiyaı doğmuştur. Osmanlı Devleti'nde kentsel dönüşümde, halkın modernizme karşı tepkisinin artmaması için, mevcut yapıların yıkılması yerine yeni yerleşim alanları iskâna aılmı yahut yangınlar sonucunda harap olan ya da yangınlar sonucunda yeni açılan alanlar modern bir kentsel dönüşüme cevap vermiştir (Polat, 2015: 190).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentsel mekânın planlanması ve dntrlmesi Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi bir modernite planı olarak görülmüştür. Fakat Osmanlı Devleti'nde İstanbul ve İzmir gibi geniş hinterlanda sahip büyük liman kentlerinde bölgesel olarak uygulanan

kentsel dönüşüm projeleri Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ülkenin bütün kentlerinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu proje ile radikal bir değişim olmuştur (Polat, 2015: 190).

Türkiye'de kentleşme, II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük bir hız kazanmıştır (Keleş, 2014: 68). İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerin denetimsiz bir şekilde büyümesine yol açmıştır. Kırsal yerleşim alanlarından sanayileşmiş kentlere doğru gerçekleşen göçler sonucunda ekonomik, toplumsal ve kültürel problemlerin yanı sıra en başta karşımıza barınma problemi çıkmıştır (Aydınlı-Turan, 2012: 65).

Barınma gereksiniminin kısa vadede çözülmesi gayesiyle meydana gelen sağlıksız ve izinsiz konutlar, altyapı problemleri ve yıkılan tarihi öneme sahip mekânlar gibi sorunlar dönüşümün gereğini teşkil etmiştir (Özden, 2006: 219).

Genellikle dünyanın her yerinde kentleşme hızı tabii olarak kırsal alan nüfusunun artış hızından fazladır. Fakat Türkiye'de bu durumla alakalı nüfus artışının dengeli bir bölgesel gelişim eğrisi çizmediği ve aşamalı bir nüfus eylemi kapsamında artış göstermediği saptanmıştır. Türkiye'de göç küçük yerleşim alanından büyük kentlere doğru yaşanmaktadır. Bundan ötürü göç; ekonomik toplumsal kültürel ve barınma problemleri gibi yeni sorunların artmasına da sebep olmaktadır.

Göç eden nüfusun önemli bir bölümü ilk yerleşke olarak gecekondulu alanlarını seçmiştir. Fakat bu nüfusun bir bölümü de kent sınırları içinde, iş imkânlarına yakın fakat düşük gelirli kimselerin oturduğu kaçak yapıların oluşturduğu yerlerdir (Özden,2016: 237).

1950-1980 yılları arasındaki dönemde, ekonomik ilerleme ve kontrolsüz göç, sanayileşmiş kentlerin hızla büyümesine ve gecekondulaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu dönemde en mühim kentsel dönüşüm kent sınırları içinde kalan boş arazilerin gecekondulu alanlarına dönüşmesi ve ardından bu alanların iyileştirilerek tekrar revize edilmesi veya temizlenerek farklı nüfus kitlelerine yönelik tanzim edilmesi biçiminde gerçekleşmiştir (Ataöv-Osmay, 2007: 58). 1950'li yıllarda çok partili siyasi hayata geçiş ve ekonomide liberalleşme politikalarının uygulanmaya başlanması ile yeni imar eylemleri ele alınmış, bariz sermaye birikimlerinin doğması için kentlerde yeni yapı etkinliklerinin hazırlanması neticesinde kentsel yenileme uygulamaları meydana gelmiştir (Aydınlı-Turan, 2012: 65).

Kentte hayatını sürdüren nüfusun bir kısmı 1950'li yıllardan itibaren meydana gelen uydu kentlere yerleşmiştir. Bu grubun kent merkezinde boşaltmış olduğu alanlar ise gelir düzeyi düşük gruplar tarafından kullanılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da çöküntü alanları meydana gelmiştir. 1960'lı yıllarda kent merkezlerini etkin kılma çabaları devam ederken kent sınırları

içinde de gelişmeler sürdürülmüştür. 1950-1960 yılları arasındaki önemli bir gelişme de kent merkezindeki çöküntü alanların tamamen revize edilmesi olmuştur (Uzun, 2006: 49).

1960'lı yıllardan itibaren gecekondu alanlarının şekil değiştirmeye başlaması, izinsiz yapılaşma neticesinde meydana gelen konut dokusu, 1970'li yıllarda kentleri tehdit eden bir konuma gelmiştir. Bu dönemde çıkarılan birtakım imar afları problemi daha da çikılmaz bir hale sürüklemiş, yoğun göç alan büyük kentlerde üst derecede plansızlığa, sağlıksız kent çevresinin hızla artmasına ve altyapı sorununa sebep olmuştur (Özden, 2006: 220).

Takip edilen modernleşme politikaları dahilinde , büyük kentlerde planlı gelişmiş alanların yanı başında bulunan gecekondu alanları, düzenlenen ek imar planlarıyla standart kent parçaları haline getirilmiştir. Bu dönemde gecekondu alanlarının kanunlarla meşrulaştırılması ve dönüşüme uğraması, gecekondu sakinleri ile devlet arasında devamlı bir pazarlık konusu haline almıştır (Aydınlı-Turan, 2012: 65).

1980'li yıllardan itibaren bazı alanlarda olduğu gibi kentsel dönüşüm alanında da önemli değişimlerin yaşandığı bir döneme girilmiştir. Kentsel yeniden yapılandırma politikasının yaygın olarak uygulanması, bu dönemin kentsel dönüşüm projelerinin en önemli konusu olmuştur. 1980'li yılların dönüşüm projelerinin merkezinde, kentlerde boşaltılmış, arka plana atılmış ve çöküntü haline gelmiş alanlarda, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek hedeflenmiştir. 1980'li yıllarda gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin bir kısmı kamu-özel sektör ortaklığıyla yapılmıştır. Bu projelerde, özel sektör etkin bir duruma gelirken, kamu sektörü ise daha çok arazi ıslahı, kamu hizmeti ve altyapı sorunlarıyla ilgilenmiştir. Bunun yanı sıra kentsel dönüşümün yapılacağı alanlara özel sektörü çekme rolünü üstlenmiştir (Akkar, 2006: 31-32).

2981 sayılı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ve daha sonra çıkarılan 3290 sayılı Kanun , gecekondu affının kapsamını daha da genişletmiştir. Bu kanun ile gecekondu alanları için iyileştirme imar planı yapma olanağı sağlayan kentsel dönüşüm projelerinin de oluşması dolaylı olarak gerçekleşmiştir (Uzun, 2006: 50).

Belediyelerin özellikle 1985 yılından itibaren almış oldukları spekülasyon imar kararları çerçevesinde oluşturdukları imar planları ve yine belediyelerin kontrolsüz artan imar yetkileri kentlerimizde kaçak veya yasal, fakat tüm arsa kazanımını yükseltmek için oluşturulmuş bir kent formu meydana getirmiştir (Özden, 2006: 220).

1990'lı yıllara gelindiğinde, 1980'li yıllarda kentsel dönüşümde mekânın ekonomik ve fiziksel şartlarına dikkat çekilirken; 1990'lı yıllardan itibaren mekânın ekonomik, sosyal, fiziki ve çevresel koşullarına da dikkat edilmiştir. Ayrıca, ekonomik, sosyal, fiziki ve çevresel etkenlere dayanılarak, sürdürülebilir kent ve bölgelerin geliştirilmesine yol açacak adımların atılmasına başlanmıştır (Akkar, 2006: 33).

Kentsel canlandırma projeleri, kent pazarlama programlarında, kentlere yeni bir görünüm kazandırmaktan çok, kentlerin mevcut tarihi ve kültürel mirasını ön plana çıkaracak görünümler oluşturmuşlardır. Tarihi ve kültürel miras ile iktisadi gelişme arasındaki ilişkinin önemi artmıştır (Akkar, 2006: 33).

2000'li yıllarından günümüze kadar olan dönemde en mühim gelişme ise kentsel dönüşümün kanunlar arasında yer alması olmuştur. Bu doğrultuda daha önce yerel girişimlerde uygulanmaya konulan katılımcı yaklaşım ve katılım araçları kentsel planlama gündeminde yer almaya başlamıştır. Ayrıca, devam etmekte olan yoğun göç ve yerleşim alanlarına yansıyan ekonomik ve toplumsal kutuplaşmalar kentsel dönüşümün gerekçelerini ortaya çıkarmıştır (Ataöv-Osmay, 2007: 68).

4.1.4. Kanunlar Çerçevesinde: Aflar ve Kentsel Dönüşüm

Gecekondu alanlarının sağlık koşullarına uygun hale getirilmesi için mevcut olan kanunlar zaman içinde yetersiz görülmüş ve kentsel dönüşümün gerçekleşmesi için gerekli yasal düzenlemeler başlatılmıştır. Bu doğrultuda çıkan yasalara göz atacak olursak:

2 Mart 1984 tarihli ve 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu" (Resmi Gazete, 17 Mart 1984). mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı; vatandaşın barınma ihtiyacına cevap verilmesi için, inşaat yapanların hangi usul ve esaslara göre konutu inşa edeceklerini ve bölge koşullarına göre ne tür malzeme kullanacaklarını açıklamaktadır (2985 Sayılı Kanun, Madde 1).

Bu kanunla, TOKİ gecekondu bölgeleri, tarihi alanlar ve doğal afet tehlikesi bulunan bölgelerde proje yapmaya ve bu bölgelerde inşaat yapmaya yetkilendirilmiştir. Bu bağlamda yerel yönetim idarelerinin yetkileri alınarak, yetkilerin merkeze çekildiği görülmektedir (Ülger, 2010: 189)

Bu kanunun uygulama alanları 775 ve 2981 sayılı kanunların ilgili bölümleridir. Bu durumda hazine arazilerinin ve özel mülkün olduğu arsalar üzerinde yapılan kaçak

yapılaşmanın önüne geçmek için modern kent şartlarına uygun şekilde revize edilmesi kararlaştırılmıştır (Ülger, 2010: 190).

4 Mart 2004 tarihli ve 5104 sayılı “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” (Resmi Gazete, 12 Mart 2004). mecliste kabul edilmiştir. Bu kanun dönüşümle ilgili ilk kanun olmasından dolayı önem arz etmektedir. Kanunun birinci maddesinde Kuzey Ankara Girişi ve çevresinin sağlıklı koşullar altında fiziksel görüntüsünün güzelleştirilmesiyle kentsel yaşam mevcudiyetinin yükseltilmesi amaçlanmıştır (5104 Sayılı Kanun, Madde 1).

Proje dâhilinde olan bölgede, ilçe belediyeleri ve diğer kamu kuruluşlarına ait olan her ölçek ve nitelikteki imar planları, parselasyon planları ve benzeri inşaata dair izin ve yetkiler, Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne ait olduğu belirtilmiştir. Projenin tamamlanmasının ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin kanunda belirtildiği üzere yetkilerini ilçe belediyelere ve diğer kamu kuruluşlarına devredeceği açıklanmıştır (5104 Sayılı Kanun, Madde 4).

Proje dâhilindeki bütün gayrimenkuller, adı geçen kanundan önce yasal düzenlemelere uygun yapılan yapılar da dâhil olmak üzere, ilgili kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bu kanuna göre yeniden tanzim edilmesi gerektiği uygun görülmüştür (5104 Sayılı Kanun, Madde 4).

Fiilen bir kamu hizmetinde kullanılan ve üzerinde kullanım amacına yönelik yapı bulunan taşınmazlar dışında, proje sınırları içerisinde kalan bölgede proje için ihtiyaç duyulan arazi ve arsalardan, kamu tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar bedelsiz olarak yerel yönetimlere geçirilecektir ibaresi yer almıştır. Gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan gayrimenkuller 24 Şubat 1984 tarihli 2981 sayılı İmar Kanununa göre, hak sahibi olan kişilerin mülkiyetinde olan gayrimenkuller ise malik ve hak sahipleriyle yapılacak anlaşmalar çerçevesinde proje içinde kullanılması gerektiği belirtilmiştir (5104 Sayılı Kanun, Madde 5).

5104 sayılı kanun, proje için gerekli olan gayrimenkullerin sahipleri ve hak sahipleriyle, karşılıklı anlaşmalar yapılması ve gayrimenkullerin kamulaştırma yapılmadan bu anlaşma dâhilinde projede kullanılması olanağı tanımıştır. Anlaşmanın gerçekleşmemesi durumunda ise kamu yararına olacak şekilde kamulaştırma yoluna gidilmesi uygun görülmüştür (5104 Sayılı Kanun, Madde 5).

2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ile aynı kanunun bazı maddelerini değiştiren 3290 ve 3366 sayılı kanunlardan süre itibariyle faydalanamayan hak sahipleri için madde konulmuştur. Bu madde de 1 Ocak 2000 tarihinden önce yapıldığını kanıtlayan ruhsatsız yapı ve gecekondu sahipleri, hak sahipleri için yapılacak konutlardan, ücretini on yıl içinde ödemeyi kabul etmesi koşuluyla hak sahibi olabilecek ifadesi kullanılmıştır. Hak sahibi olacak kişilerin, bu ödemeleri 775 sayılı Gecekondu Kanunu’ndaki hükümlere bağlı olarak ödeme yapması kararlaştırılmıştır (5104 Sayılı Kanun, Madde 5).

Proje içeriğine bakıldığında; “Proje alanının bir bölümünde çok katlı konutlara ve villalara ilave olarak, 5.000 kişilik bir kongre merkezi yapılmıştır. Ayrıca bir adet beş yıldızlı otel, iki adet açık amfi, beş adet lüks restoran ve spor faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için uygun spor sahaları inşa edilmiştir. Diğer tarafına ise; gecekondu sahiplerinden olan hak sahipleri için yeni konutlar yapılmıştır. Projede yaklaşık 7.000 gecekondu yok edilmiş ve arazi toplulaştırılması yapılmıştır.” Belirlenen proje bölgesine dair bütün yetkiyi Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne ve TOKİ’ye veren yasa, alanda daha önceden mevzuata uygun olarak yaptırılan yapıların da dönüşüme tabi olduğunu ve mevcut imar planlarının da kanun çerçevesinde yapılacak yahut yaptırılacak imar planları çerçevesinde geçersiz kalacağını açıklamıştır (Dirikoç, 2016: 72).

16 Haziran 2005 tarihli ve 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 5 Temmuz 2005). Kabul edilen bu kanunla amaçlanan; Belediye sınırları içinde bulunan köhneleşen ve mevcut durumunu yitiren, kültür ve doğa varlıklarını koruma kurullarınca bu bölgelerinin korunmasını gerçekleştirerek bölge gelişimine uygun bir şekilde revize edilmesini sağlamaktır. Bunun yanı sıra konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması ve doğal afetlere karşı tedbirler alınarak mevcut tarihi önemin ön plana çıkarılması hedeflenmiştir (5366 Sayılı Kanun, Madde 1)

Bu kanunla belirlenen hedeflerin tarihi kent dokularını kapsayan kentsel dönüşüm projelerinin hedefleriyle örtüştüğü açıkça sunulmuştur. Fakat bu kanunda da köhneleşen ve mevcut yapısını yitiren kent bölgelerinin nasıl ve hangi ölçütlere göre belirleneceği bildirilmemiştir. Ayrıca bu kanunla kentsel sit alanı kararlarının ve koruma gayesi güdülen imar planlarının bütünlüğünün bozulması söz konusu olmuştur. Kanun, belirlenen hedefler ışığında oluşturulacak olan revize alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal ölçütlerin

belirlenmesine, projelerin oluşturulmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, kontrol, katılım ve kullanımına ilişkin usul ve esasları belirtmiştir (İlçme, 2008: 9-10).

Kanunun kapsamı sıralanacak olursa (Mutlu, 2007: 76-77);

- Revize alanlarının belirlenmesi, belediye meclisinin salt çoğunluğu ve Bakanlar Kurulu kararıyla yapılması ve uygulaması program dâhilinde planlı bir şekilde yapılması belirlenmiştir.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca karara bağlanmasını takiben, yenileme projesine yönelik kamulaştırma ve uygulama yapılacağı bildirilmiştir.
- İslah projeleri ve uygulamaları, İl Özel İdareleri ve yerel yönetimler tarafından TOKİ ile müşterek olarak yapılabilir ya da yaptırılarak uygulanması öngörülmüştür.
- Mevcut yapısı bozulmadan korunarak revize edilecek yapıların, proje kapsamı dışına çıkılmadan arsa sahibi tarafından inşa edilir ifadesi kullanılmıştır.
- Tabii afetler tehlikesine karşı, tasfiye de dâhil ihtiyaç olunan tanzimlerin yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır.
- Koruma Bölge Kurulları yenileme projelerini onaylamakla yükümlüken proje uygulaması belediyelere ait denmiştir.
- İslah projeleri 4 Ocak 2002 tarihli ve 4734 sayılı “Kamu İhale Kanunu” hükümlerinden muaf tutulmuştur.
- Taşınmaz tasarrufları üzerinde geçici kısıtlamalar uygulanabileceği belirtilmiştir. Anlaşma yolu açık bırakılmış, fakat uzlaşma sağlanamazsa kamu yararına uygun kamulaştırma yapılabileceği veya sınırlı ayni hak verileceği ifade edilmiştir.
- Hazineye ait gayrimenkullerin yerel yönetimlere bedelsiz bir şekilde geçirilebileceği ifade edilmiş ve ekonomik kazanç sağlayan etkinliklerden %25'inin Hazineye aktarılacağı belirtilmiştir.
- İslah projeleri, bütün vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur.
- Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı hesabından yerel yönetimlere aktarma yapılacağı ifade edilmiştir.
- Tarihi önem taşıyan yapıların, korunması koşuluyla, kişi ve kuruluşlara sınırlı ayni hak olarak verilmesi kararlaştırılmıştır.

3 Temmuz 2005 tarihli ve 5393 sayılı “Belediye Kanunu” (Resmi Gazete, 13 Temmuz 2005). mecliste kabul edilmiştir. Kanunun kentsel dönüşümle ilgili 74. maddesinde “Yerel yönetimler, kentin gelişimine uygun olarak yıpranan kent kısımlarını yeniden

tanzim ve restore etmekle mükellef kılınmıştır. Konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, doğal afetler tehlikesine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak maksadıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanacağını bildirmiştir. Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilebilmesi için; o yerin yerel yönetim ya da mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az elli bin metrekare olması koşulu belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında uzlaşma yolu açık bırakılmış ve kentsel dönüşüm projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davaları da, öncelikle mahkemelerde görüşülüp karara bağlanması kararlaştırılmıştır” (Ülger, 2010: 194). denilmiştir. Bu maddede kentsel dönüşüm projelerinin uygulanabileceği alanlar görece olarak kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır. Fakat bir alanın kentsel dönüşüm proje alanı olarak ilan edilebilmesi için yalnızca alan büyüklüğüne göre sayısal bir sınırlama getirilmiştir. Bundan başka, yıpranan kent bölümlerinin hangi standartlara göre kim tarafından belirleneceği ile ilgili herhangi bir karar verilmemiştir (Aydınlı-Turan, 2012: 67).

Bu kanunla belirlenen elli bin nüfus ölçütü ve elli bin metrekare ölçütlerinin dönüşüm alanını belirlemede temel teşkil etmesi, dönüşüm alanı kararının belediye meclisinde verilmesi, uzmanlardan fikir alınmaması gibi konular problem çıkarabilecek konular olmuştur (Özden, 2016: 286).

Nihat Enver Ülger’e göre; 5393 Sayılı Kanun’un 74. maddesi; yerel yönetimlerin az yapılaşmış kamu arazilerinin, imar durumu yoğun yerleşmelere imkân sağlayacak alanların, yoğun yerleşmelere açılarak imar tanzimi yapması dışında bir başka yarar sağlamayacağını belirtmiştir. Ayrıca yerel yönetim idarelerinin altyapısı hazır olmayan araziler üzerinden rant sağlamak adına yeni gecekondular alanları oluşturabileceklerine dikkat çekmiştir (Ülger, 2010: 195)

3 Mayıs 1985 tarihli ve 3194 sayılı “İmar Kanunu” (Resmi Gazete, 9 Mayıs 1985). Bu kanun, Türkiye’de, planlama etkinliklerine yönelik üretilen yasal tanzimlerin temelini oluşturmuştur (Yasin, 2005: 111). Bu nedenle kentsel dönüşüme dönük olarak ilk basamak seviyesinde mühim maddeler içermesi beklenmesine karşın, kanunda buna dönük olarak doğrudan hiçbir madde yer almamaktadır (Özden, 2016: 303).

Bu zamana değin uygulanan imar planları bu kanunun 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. Maddeleri ile arsa ve arazi tanzimi yapma adı altında 18. maddesine ve uygulama yönetmeliğine göre şekillendirilmiştir. Bu madde alan eşitliği prensibine dayandığından, yoğun yapılaşmış

bölgelerde uygulanması doğru değildir. Tanzim çerçevesi içindeki bütün parsellerden DOPO eşit bir şekilde bölünecektir. Ancak tanzimden sonra ortaya çıkacak olan değer artışı nedeniyle bölünen DOP parsellerin tanzimin ardından eşit bir şekilde değer artışı yaşanmadığından uygulamada adaletsizliğe sebep olmaktadır (Ülger, 2010: 195).

Bu kanunla yapılan en mühim değişiklik imar planının hazırlanması ve kabulünün yerel yönetimlere geçirilmesi olmuştur. Bayındırlık ve İskân Bakanlığının imar planı hazırlanması ve kabulü sınırlandırılmıştır.

Kanunun planlama aşamaları, mevcut alan ve gayeleri bakımından imar ve bölge planları olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca imar planları, nazım ve uygulama imar planları olarak ayrılmış ve açıklanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere ekonomik ve toplumsal gelişme eğilimlerini, sektörel amaçlarını, yerleşkelerin gelişme gizilini ve alt yapılarının dağılımını belirtmek için hazırlanan bölge planlarının hazırlanmasını devlet planlama teşkilatına vermiştir (İsbir, 1991: 48-49).

İmar planı; belirli bir bölgede yaşayan vatandaşların sağlığını korumak, toplumsal ve kültürel gereksinimlerini karşılamak, kaliteli yaşam sürmelerini ve ağır çalışma koşullarını hafifletmek gayesi ile ülke, bölge ve kent verilerine göre çalışma, dinlenme, barınma ve ulaşım gibi hizmetler arasında var olan ve gerçekleştirilebilecek olanaklar standardında en iyi çözüm yolunu belirlemek için nazım plan ve uygulama planı olarak tanzim edilen planlara denilmektedir.

Nazım imar planına değinecek olursak bölge veya çevre tanzim planlarına uygun bulunan haritalar üzerine çizilen arazi parçalarının kullanım şekilleri, nüfus yoğunluklarının bölge tiplerinin türlü yerleşme alanlarının gelişme prensiplerinin ve ulaşım sistemlerinin çözümünde temel alınan planların bütünüdür.

Uygulama imar planı ise; onaylı haritalar üzerinde bulunan nazım imar planını esas alarak çizilen türlü bölgelerin yapılarını, yoğunluğunu, düzenini, yolları ve uygulama için gerekli programı teşkil eden aşamaları ve diğer bilgileri ayrıntılı olarak açıklayan plandır (İsbir,1991: 50).

22 Haziran 2006 yılında TBMM’de ele alınan bir başka düzenleme ise, “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı” olarak ifade edilmiştir. Tasarının genel sebeplerine bakıldığında 1950’li yıllardan itibaren devam eden hızlı ve sağlıksız kentleşme, bölgeler arası gelişme farkları, tarım, kıyı ve orman alanları, su havzalarının iskâna açılması gibi sağlıksız

kentleşme özelliklerinden, bu problemlere çözüm olarak geçmişte geliştirilmiş olan önerilerden ve bu konuların yetersizliklerinden bahsedilmiştir (Genç, 2008: 120).

Bu tasarının amacı; “İmar planı olsun ya da olmasın kırsal ve kentsel bütün alanlarda bilim, teknik, sağlık ve sanat kurallarına uygun olarak, tabii afetlere ve kentsel tehlikelere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulmasını içermiştir. Bunun yanı sıra fiziki yıpranma ve toplumsal teknik altyapının yetersiz ve niteliksiz olduğu alanların ıslah, tasfiye, revize ve gelişimini gerçekleştirmek adına dönüşüm alanlarının belirlenmesine ve dönüşümün sağlanmasına dair bütün iş ve işlemler ile ilke ve esasları saptamaktır.” (madde 1). denilmiştir.

Tasarının ilk maddesinde ortaya konan amaçlar var olan hukuki düzenlemelerle sağlanırken imar planı bulunan alanların yeniden planlanması ve yerel yönetimlerin kendi sınırları dışında kalan alanlar üzerinde de yetki tanınarak uygulama yapma imkânı sağlanmıştır (Mutlu, 2007: 79).

Bu yasada da dönüşüm alanının nasıl ve hangi ölçütlerle belirleneceği açık olmamakla birlikte sadece dönüşüm alanının büyüklüğü için bir alt değer belirlenmektedir. Bununla birlikte, tasarıda yer alan “tasfiye, iyileştirme, geliştirme ve yenileme gibi dönüşüme konu alanın eksik olması durumunda, dönüştürülecek bölge ile ilişkili bulunmak, aynı meclis kararında belirtilmek ve toplam alan beş hektardan az olmamak koşuluyla, birbirinden ayrı ve birden fazla alan, tek dönüşüm alanı olarak belirlenebilir.” denilmiştir. Bu durum da bütüncül bir planlama yaklaşımının olmadığını gözler önüne sermiştir. Ayrıca bu kanun tasarısına göre dönüşüm alanları, 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” çerçevesinde belirlenmiş olan yenileme alanlarını da kapsamıştır. Bu durum da aynı alan için iki farklı yasal tanzimin varlığı planlama aşamasında büyük çelişkileri meydana getirmiştir (Uzun, 2006: 51).

Kanun tasarısında dönüşüm alanı çerçevesinde 12 Ekim 2004 tarihinden önce inşa edildiğini kanıtlayan gecekondu sakinlerine, ruhsatsız yapı sahiplerine ve burada yaşayanlara bedelini 20 yılı geçmemek kaydı ve borçlandırılmak koşuluyla yapılacak sosyal konutlardan ya da yapılardan, bağımsız bölüm verilebileceği belirtilmiştir. Bu durumda 1984 yılında çıkartılan 2981 sayılı kanunla getirilen son gecekondu affı yabana atılarak yeni bir affı gündeme taşımıştır. Günümüzde gecekondu artık bir barınma aracı olmaktan çok kentte ikamet edenlerin belirli bir bölümü için yatırım aracı niteliği taşımıştır (Uzun, 2006: 52).

Bu kanun tasarısı ile meydana gelen bir başka sorun da dönüşüm alanlarında yapılan planlarla, üst ölçek planlarının uyumuna dikkat edilmemesi, dönüşümün üst kademe planlarda yenilenme veya değişiklik yapılmasının gerektirdiği durumlarda bu yenilenmelerin 3 aylık bir zaman zarfında gerçekleştirilmesi söz konusu olmuştur. Bundan ötürü söz konusu tasarının kanunlaşması durumunda planlama sürecinde ölçekler arası bütünlük tümüyle yok olarak parçacı yaklaşımların ön plana çıkması kaçınılmaz olmuştur (Uzun, 2006: 52).

16 Mayıs 2012 tarihli ve 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” (Resmi Gazete, 31 Mayıs 2012) mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı doğal afet tehlikesi altındaki alanların standartlara uygun bir biçimde sağlıklı ve güvenli olması koşuluyla tasfiye edilmesi ve iyileştirilmesidir (6306 Sayılı Kanun, Madde 1).

Kanunun gerekçesinde, her şeyden önce tüm yurttaşların sağlıklı, güvenli ve dengeli bir çevrede hayatlarını idame ettirebilme hakkına sahip olduğunu hükme bağlayan 1982 Anayasası'nın 56. Maddesiyle meseleyi ele almıştır. Sağlıklı ve güvenli çevreyi içine alan mühim ilkelere bir tanesi de, yeterli altyapı tesisleriyle, sosyal donatı alanlarıyla, yeşil alan ve su kaynaklarıyla bütünleşmiş konutların yapılmasıdır. Konut etkeni, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) tarafından yapılan ve ülkelerin refah seviyelerini ölçen daha kaliteli yaşam endeksinde, yaşam niteliğini ve maddi şartları ele alan 11 ölçü biriminden bir tanesini ele almaktadır. TÜİK'in kentlerdeki hayatı farklı durumlarla işlediği illerde yaşam endeksi de, insanların daha iyi hayat şartlarına sahip olmalarının mühim şartlarından ve amaçlarından bir tanesi olarak konut durumundan söz etmektedir (Dirikoç, 2016: 81).

11 Mayıs 2018 tarihli ve 7143 sayılı “Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” (Resmi Gazete, 18 Mayıs 2018) mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunun geçici 16. maddesi kapsamında 3 Mayıs 1985 tarihli ve 3194 sayılı “İmar Kanunu'na” 16. madde ilave edilmiştir. Bu geçici 16. maddede doğal afet tehlikesine hazırlık kapsamında ruhsatsız ve mevzuata aykırı yapıların kayıt altına alınması ve imar barışının gerçekleştirilmesi amacıyla 31 Aralık 2017 tarihinden evvel inşa edilmiş olan yapıların Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yetkilendirilecek kurumlara 31 Ekim 2018 tarihine kadar başvuru yapılması, bu maddedeki koşulların sağlanması ve 31 Aralık 2018 tarihine kadar kayıt

bedelinin ödenmesi halinde Yapı Kayıt Belgesi verilebilir ibaresi yer almıştır (7143 Sayılı Kanun, Geçici 16. Madde).

Ödenecek olan kayıt bedeli, yapının bulunduğu arsanın 29 Temmuz 1970 tarihli ve 1319 sayılı “Emlak Vergisi Kanunu’na” göre yapının toplam maliyeti üzerinden emlak beyan değerine göre konutlarda %3, ticari kullanımda %5 kayıt bedeli alınacağı kararlaştırılmıştır (7143 Sayılı Kanun, Geçici 16. Madde).

Bu yapı kayıt belgesini alan yapı sakinlerinin daha önceden hakkında verilmiş olan yıkım kararları ve idari para cezalarının ortadan kalkacağı belirtilmiştir (7143 Sayılı Kanun, Geçici 16. Madde).

Bu geçici kanun maddesinde göze çarpan kelime imar barışıdır. İmar affı yerine imar barışı ifadesinin kullanımını tercih etmişlerdir. Bu bağlamda politik bir denge unsurunun gözetildiğini görmekteyiz. Hem kaçak yapı sakinlerinden oy alabilmek, hem de diğer vatandaşların tepkisine maruz kalmamak adına böyle bir ifadenin seçildiği görülmektedir.

29 Kasım 2018 tarihli ve 7153 sayılı “Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (Resmi Gazete, 10 Aralık 2018). mecliste kabul edilmiştir. Bu kanunun 21, 22, 23, 24, 25 ve 26. maddeleriyle, 16 Mayıs 2012 tarihli ve 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un” muhtelif maddelerinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişikliklere göre; bakanlığın riskli yapı tespiti için vazifelenirilmiş lisanslı kurumların faaliyetlerini denetlemesinin yolu açılmıştır. Mevzuata uymayan lisanslı kurumlar hakkında verilecek idari cezalar belirlenmiştir (7153 Sayılı Kanun, Madde 21).

Bu kanun değişikliğiyle, anlaşmalı bir şekilde tahliye edilmiş yapı sakinlerine, o konutta ikamet etmesi koşuluyla orada ikamet eden kişiye geçici konut, işyeri ya da kira yardımı yapılacağı belirtilmiştir (7153 Sayılı Kanun, Madde 22).

Bu Kanun kapsamında verilmesi planlanan krediler ile dönüşüm faaliyetleri kapsamında yapılacak konut ve işyerlerine ilişkin olarak, hak sahiplerinin bankalardan kullanacağı krediler ile kanun kapsamındaki uygulamalarda kullanılmak üzere İdarece İller Bankası Anonim Şirketinden ya da bankalardan kullanılacak kredilere, kentsel dönüşüm projeleri mevduat hesabından karşılanmak üzere faiz desteğinin verileceği belirtilmiş ve bu işlemlere verilecek desteğe ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanı’nın karar vereceği bildirilmiştir (7153 Sayılı Kanun, Madde 24).

Bu kanunla dönüşüme tabi tutulan yapı sakinlerinin daha sağlıklı ve güvenli binalarda ikamet etmeleri sağlanmıştır. Yapı sakinlerinin mağdur olamaması için kira yardımıyla bulunulmuştur.

Güncel bir şekilde kentsel dönüşüm projelerine tabi olmuş kent sayılarına bakacak olursak:

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2018 yılı faaliyet raporlarında riskli bölgelerde proje kapsamında alan çalışması yapmak için gerekli anket çalışmaları yapılmıştır. Projenin ikinci ayağında ise riskli bölge olarak bildirilen birçok kentte Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm Modeli oluşturularak gerçekleştirilecek olan kentsel dönüşüm projelerinde toplumsal boyutta kuvvet sağlanarak yol haritasının hazırlandığı belirtilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019: 86).

2018 yılında yapılan incelemeler sonucunda toplamda 53 ilde 238 riskli yapı olduğu tespit edilmiştir. Bu riskli yapıların dönüşüme tabi tutulması için kentsel dönüşüm kapsamında 185 adedinde yerel yönetimler, 4 adedinde TOKİ, 10 adedinde mülk sahipleri ve kalan 29 adette ise Çevre ve Şehir Bakanlığı dönüşüm işini üstlenmiştir. Ayrıca 10 tane riskli yapıya da iptal kararı verilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019: 87).

2018 yılı içinde riskli yapı tespitinde toplamda 35,744 yapı içinde 95,703 adedi konut, 12,950'si işyeri olmak üzere toplamda 111,653 adet bağımsız bölümde risk tespit edilmiştir. 6306 sayılı kanun çerçevesinde 60,896 adedi yıkıma tabi tutulmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019: 94).

2018 yılına kadar kentsel dönüşüm kapsamında dönüşüme tabi tutulan bina sayısı 486,605 olarak açıklanmıştır. Riskli yapı tespiti yapılan bağımsız birim sayısı ise; 611,678 olarak ifade edilmiştir (csb.gov.tr, Ağustos 2019).

4.2. Ekonomik Problemlerin Ortaya Çıkardığı Durumlara Alternatif Çözümler

Sanayi Devrimi'yle birlikte kırsal alandan kentlere doğru yoğun göçler yaşanmış bunun neticesinde hızlı kentleşme ve işsizlik sorunu meydana gelmiştir. İşsizlik sorununun ortaya çıkmasıyla gecekondulaşma meydana gelmiştir. Kentlerde farklı iş olanaklarının bulunması kentleşmeyi doğururken aynı zamanda kente, göçü teşvik eden çekici bir sebep olmuştur. Kentleşme, esasen sektörler arası işgücü geçişlerinin yaşandığı alan olarak nitelendirilmiştir. Sanayi sektörü sürekli bir büyüme ve gelişme içerisinde olduğundan gerekli olan işgücünü tarım sektöründen transfer etmiştir. Yani sanayi belli merkezlerde yoğunlaştığı için, kırsal alandan kentlere göç kaçınılmaz olmuştur (Es-Ateş, 2000: 219).

Sanayileşme hareketi kentleşmeyi hızlandırarak büyük kentlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ham madde yakınlığı ve ulaşım olanaklarının çeşitliğinden ötürü sanayi kurulan kentlere doğru kırsal alanlardan göçler başlamıştır. Bu iki özellikten birini içinde barındıran kent sanayi tesislerinin kurulmasıyla gelişmiş ve büyümüştür. Bu sebepten ötürü bu kentlerde yoğun nüfus artışı yaşanmıştır. Buna paralel olarak bu kentlerde çeşitli iş kollarının bulunması da iş gücünün buralara olan talebini arttırmıştır (Tutan, 1995: 66). Endüstrinin merkezlerde toplanması ve bu merkezlerin yoğun göç almasına neden olduğu için bu kentlerde çözülemez duruma gelen problemlerle yüz yüze gelmelerine yol açmıştır. Bu gelişmenin plansız gerçekleşmesi kentlerin imajında büyük tahribatlara sebebiyet vermiştir (Sencer, 1979: 122).

Kentleşme sebebiyle meydana gelen ekonomik problemlerin altında insan gücünün yanlış yönlendirilmesi yatmaktadır. Kırsal alanlardan kentlere göç eden nüfusun, üretici kesim ve imalat kesiminde istihdam edilmemesi sonucu , üretici olmayan hizmetler sektöründe ve marjinal iş kollarında kendilerine yer bulmuştur. İşte bu durum ekonomik problemlerin önündeki en büyük engeli oluşturmuştur (Adıyaman, 2008: 47).

Türkiye’de kırsal alanların gelir düzeyinin ne seviyede olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Fakat kırsal alanlardan kentlere doğru geniş kitleler halinde göç etmelerinin temelinde ekonomik etkenlerin olduğu düşünülünce, gecekondualarda yaşayan kimselerin gelirlerinin kırsal alanda yaşayanlarına göre biraz daha fazla olduğu sanılmaktadır. Fakat gecekondualarda yaşayan kimselerin kentin içinde yaşayan kentli kimselere göre daha dar bir gelire sahip olduğu bilinen bir gerçektir (Yörükan T-Yörükan A, 1966: 21).

1950’li yıllardan itibaren tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kentlerin ve sanayinin kendi kendine istihdam kapasitesini oluşturulacağı düşünülmüştür. Ancak durum düşünüldüğü gibi olmamış, Türkiye’deki kentleşme, sürekli artan bir işsizlik problemine sebep olmuştur. Türkiye’de kentleşmenin, sanayinin gelişmesiyle doğru orantılı olarak gelişmemesi, kent istihdam yapısında işsizlik problemini ortaya çıkarmıştır (Es-Ateş, 2000: 219).

Yoğun göçün önlenmesi için, kırsal kesimde üretken istihdam alanlarının meydana getirilmesi, bölgesel farklılıkların en aza indirilmeye çalışılması için birtakım politikaların oluşturulması büyük öneme haizdir. Eğer bu durum gerçekleştirilebilirse sanayi kentlerine olan göçler azalacak ve işsizlik oranlarının düşmesi gözlemlenecektir (Es-Ateş, 2000: 235).

Gelişmekte olan bölgelerde ve kırsal bölgelerde, bölgenin yeraltı zenginlikleri ve koşullara uygun bir şekilde el sanatlarının geliştirilmesine dikkat edilmelidir. Bu bölgelerde üretilen

ürünlerin kolay bir biçimde pazara çıkması için gerekli bağlantılar ve iyi bir tanıtım yaparak ürün satışı gerçekleştirilmelidir (Es-Ateş, 2000: 235).

İşsiz kimselere belli alanlarda uzmanlaşma kazandırmak için meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması elzem olmuştur. İşsizliğin önüne geçmek, her vatandaşın sağlıklı koşullarda ve refah düzeyleri yüksek bir şekilde hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlamak devletin asli görevleri arasındadır. Tüm bunların yanı sıra ekonomik olarak geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için bölgesel projelerin bir an evvel hayata geçirilmesi çok büyük önem arz etmektedir. Kentlerde yaşayan bireylerin sahip oldukları olanaklardan kırsal bölgede yaşayan bireylerin de aynı oranda faydalanmasını sağlamak yine göçün azalmasına neden olacaktır. (Es-Ateş, 2000: 235).

4.3. Kent Planlanmasıyla İlgili Alternatif Çözüm Önerileri

Kent bilimci Thomas Adams'a göre kent planlanması ; "Ekonomik ve toplumsal ihtiyaçları göz önünde bulunduran kentlerin fiziksel gelişimlerinin şekillenmesine yön vermekle ilgili problemlerle uğraşan bir bilim ve sanat dalıdır." Harvey S. Perloff'a göre kent planlanması "Hem büyük metropoliten alanları içine alan bütün kentleşmiş alanları, hem daha küçük kentsel toplulukları, hem de büyük bir kentin merkezini alakadar eden planlama hareketi."dir. Bazı Türk kent bilimcilerde "Ulusal bir yerleşme ve kalkınma planı sınırları içinde bilimsel yöntemlere göre yapılan araştırmalara dayanarak, plan, program ve projelerin hazırlanması ve bu gaye neticesinde çalışmaların gerçekleştirilmesini de içine alan bir uğraştır." demişlerdir (Perloff, akt, Keleş, 1997: 77).

Kentlerde olan yoğun nüfus artışı göç sebebiyle gerçekleşmiş ve kentlerin büyümesine neden olmuştur. Büyüyen bu kentlerin ekonomik, toplumsal ve fiziki yönlerini değerlendirilerek planlanması gerekmektedir. Özellikle burada planlama iki şekilde ele alınabilir. Birincisi kentlerle ilgili türlü problemlerin meydana geldiği anda kalıcı çözüm planları üretmektir. İkincisi ise; gelecekte ortaya çıkması muhtemel sorunların önceden önüne geçmek için plan hazırlamaktır. Kentlerde ileride meydana gelecek sorunların önüne geçilmesi planlama anlayışına daha uygun düşmektedir. Fakat bu planlanmanın ekonomik, sosyal ve mekân koşullarını içermesi gerekmektedir. Oysaki klasik manada olan bir kent görüşü estetik içermeli, rahat ve sağlıklı olmalıdır. Bu felsefe kentin yalnızca fiziki olarak planlanmasını temel almaktadır (İsbir, 1991: 40).

Kentin planlanmasında daha önceden belirlenen maksatlara en uygun şekilde gelişmesini hedefleyen planın, imar planının hazırlanabilmesi için kentin tarihsel gelişimi içinde

bugünkü problemlerini, ihtiyaçlarını ve kaynaklarını meydana getiren; ilerdeki gelişmeleri ön gören, çözüm yollarını göstermek amacıyla bir inceleme yapması elzemdir. Bu inceleme yapılmadığı takdirde kentin geleceği ile alakalı çözüm önerilerinin şekillendirilmesi mümkün değildir. Kent imar planını ele alan incelemenin bulgularına göre hareket edecek daha sonra uygulamaya geçilecektir. Kent planlama süreci ; araştırma, plan yapma, uygulama ve değerlendirme aşamalarından meydana gelmektedir (Yavuz-Keleş-Geray, 1973: 204).

Kentleşmenin, nazım planlar doğrultusunda gerçekleştirilmemesi, sanayinin belli bir yerleşim planından yoksun oluşu, imar ve yapı işlerinin isteğe göre bırakılmış olması denetim mekanizmasının ise doğru çalışmaması, Türkiye’de kentlerin çevre sorunlarına neden olması ile sonuçlanmıştır. Türkiye’de kentleşmenin fiziki açıdan üç mühim özelliği vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye’deki kentleşmenin, sanayiye tabi olarak gerçekleşmemesi.
- Çevreye zarar verme ve fiziki plansızlıkla çarpık bir kentleşme biçiminin oluşmasıdır.
- Kente göç edip gecekonduda yaşayan bireylerin beraberinde kır kültürünü kentlere taşıması yararlı , pragmatist bir kimlik kazandırmaktadır (Es-Ateş, 2000: 235).

Kent planlamasındaki çözüm önerilerini 3 başlık altında toplayabiliriz.

4.3.1. Konut Problemiyle Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri

Barınma gereksinimini karşılayan konut, toplum hayatının iktisadi ve toplumsal açıdan en mühim öğelerinden birisini oluşturmaktadır. Hızlı kentleşme eylemlerine tabi olarak kentlerin biçimlenmesinde konut yapımı önemli bir yer tutmaktadır.

Konutun maliyetli oluşu düşük gelirli grupların bu konuda devletin desteğine gereksinim duymalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra konut sorunlarına devlet el atmazsa çözümün başarıya ulaşması mümkün değildir. Konut problemiyle alakalı çözüm önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Konut probleminin çareleriyle alakalı devlet politikalarının meydana getirilmesidir.
- Konut üretiminde tarihsel önem ve kültürel değerleri ön planda tutarak projelerin oluşturulması gereklidir.
- Yeni kentlerin ve yerleşim bölgelerinin açılması sağlanmalıdır.
- Merkezi hükümetin gecekondulara önleme bölgeleri oluşturarak konut üretimine önem vermesi gereklidir.

- Konut yapımında iklim ve toplumsal yaşam şeklinin dikkate alınması önemlidir.
- Var olan konut stokunun rehabilite edilmesi gerekmektedir.
- Kırsal alandan kentlere göçün dengelenmesi gereklidir.
- Maliyeti düşük toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, bu maddelerin başarıya ulaşması merkezle belediyelerin eşgüdümlü çalışmasına bağlıdır. Bu birlikteliğin gerçekleşmesi aslında kent problemlerinin de azalmasına yardımcı olacaktır (Es-Ateş, 2000: 236).

Sonuç olarak gecekonduların iyileştirme ve konut üretiminin bu meseleye esaslı bir çözüm getirmemesi problemin ülkenin ekonomik gelişimiyle ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca günümüze kadar çıkarılan aflar gecekonduların yapımayı özendirmiştir (Kerem, 1998: 138).

4.3.2. Gecekondularla İlgili Konuların Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri

Gecekondularla ilgili konuların uzun veya kısa vadeli önlemlerle çözülmesi gecekondular politikasını oluşturmaktadır. Gecekondularla alakalı konular ekonomik, toplumsal, kentleşme ve kültürle alakalı konulardan meydana gelmektedir. Ekonomik konular, gecekonduda hayatını sürdüren kimselerin çalışma ve kazançlarıyla alakalıdır. Toplumsal konular ise; gecekonduda hayatını sürdüren kişilerin kent toplumuna uyum sağlayabilmek için toplumsal değerlerde ortaya çıkan değişimlere uyma zorunluluğunun meydana getirdiği konulardır. Kentleşme konusu ise; genellikle gecekondunun inşa edildiği arazinin mülkiyeti, plansız gelişim, çarpık yapılaşma ve altyapı hizmetlerinden faydalanmamalarından kaynaklanan konulardır. Kültür konusuna gelince, kırsal alanlardan kente göç edip, gecekonduya yerleşen grupların kent kültürüne uyum sağlamaya yönelik ortaya çıkan konulardır (İsbir, 1991: 83).

Gecekondular Kanunu'yla devletin almış olduğu tedbirler şöyledir;

- İmar ve İslah Önlemleri: Önlemler ve hayat koşulları bakımından tanzim edilecek gecekondular bu grubu oluşturmuştur. Yenilenme ihtiyacı duyan gecekondular bölgelerinin belirlenmesi, İmar ve İskân Bakanlığı'nın kontrolü altında yerel yönetim idareleri tarafından yapılır. Kanun, yenilenme ihtiyacı duyan gecekondular bölgelerini yerel yönetimler tarafından belirlenmesini kanunun resmi gazetede yayımlanmasından altı ay sonra yapacağını kararlaştırmıştır.

- Tasfiye Önlemleri: Önlemler, hayat koşulları bakımından tanzim edilmesi gerçekleştirilemeyecek düzeyde olan gecekondu bölgeleri için ortaya konan önlemlerdir. Tasfiye önlemlerinin uygulanacağı alanların belirlenmesinde yenileme önlemlerinde olduğu gibi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığının kontrolü altında yerel yönetimler tarafından yapılması kararlaştırılmıştır.
- Önleme Bölgeleri: Gecekonduların inşa edilmesini belirlemek için alınan tedbirlerdir. Kanunda mevzuata uygun şekilde yapılmayan izinsiz yapıların kolluk kuvvetleri tarafından yıkılması kararlaştırılmıştır (İsbir, 1991: 83-84).

Görüldüğü üzere devlet gecekondu kanunlarıyla, gecekondu yapımında bu tür önleme yoluna gitmiştir.

Gecekondu problemine getirilecek çözümler açıklanırken tüm bu konular göz önünde bulundurulmalıdır. Gecekonduların en mühim özelliği arazi yönünden hukuka aykırılığıdır. Rehabilite edilebilecek alanlardaki gecekondu, mülkiyet konusu ve topluma faydalı olacak meseleler gibi prensiplerin ön planda tutularak rehabilite edilmesi gerekmektedir.

Gecekonduların tasfiyesi gerçekleşecekse buralarda oturan nüfusun iskân edileceği mekânlar belirlendikten sonra yapılmalıdır. En güzel çözüm olarak da altyapısı hazır arsa üretip, bu arsaların gecekondu sahiplerine tahsis edilerek kendi evlerini kendilerinin yapması teşvik edilmelidir.

Gecekondularda yaşayan kimselerin kendi gecekonduklarını yenilemesine yardımcı olmak için onlara, ıslah ve tamirat konusunda her türlü kolaylık sağlanmalıdır. Bu konuda Denetimli Gecekondu kavramına değinmek gerekmektedir. Denetimli Gecekondu; yerel yönetimlerin gösterecekleri toprak parçası üzerinde, kırsal alanlardan kente göç eden ekonomik geliri az olan kimselerin, resmi makamlarca vazifelendirilecek teknik elemanların yardımıyla konutlarını inşa etmesidir. Böyle bir uygulamanın iki yararı vardır. Birincisi düşük geliri kimselerin konut edinimleri gerçekleşecektir. İkincisi ise merkezi hükümetin yasaklamış olduğu halde önüne geçemediği, alınan mahkeme kararlarına rağmen yıkmakta güçlük çektiği gecekondu varlığından ötürü itibar kaybının önüne geçilmesidir. Günümüzde gerçekleşen Gecekondu Önleme Bölgeleri uygulamasını bu düşüncenin bir yansıması olarak görebiliriz.

Sanayileşme, kırsal alanlardan kente göç, nüfus artışı ve gecekondu; aralarında sebep sonuç ilişkisi olan kavramlardır. Sanayileşme, bireylerin kırsal alandan kente göç etmesiyle kentlerde yoğun nüfus artışına sebep olurken, bu durumun bir sonucu olarak gecekondulaşmayı meydana getirmiştir. Gecekondu probleminin kaynağında kırsal alandan kente göç

yatmaktadır. Göçün temelinde ise tarım sektöründeki istihdam sorunu ve gelir düşüklüğü yatmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere gecekonduproblemi yalnız başına kentleşme politikaları ile aşılamaz, ekonomik ve toplumsal politikalarla sübvansedeilmelidir.

Öncelikle tarım sektöründeki randımanı arttıracak, çiftçiyi topraklandırarak dolayısıyla tarım sektöründe geliri arttıracak siyasi, ekonomik ve toplumsal önlemlerle göçün önüne geçilmesi gecekonduproblemini temelden çözüme kavuşturacaktır (Es-Ateş, 2000: 237-238).

4.3.3. Fiziki Planlamayla Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri

Esasen her ideoloji yahut her inanç sistemi kendi mekânını ortaya çıkarmaktadır. Batı Avrupa, Ortaçağ kültürüyle Gotik mimarinin en iyi örneklerini oluşturmuştur. Rusya'da sosyalist devrimin getirdiği büyük yapılar ve geniş ana caddeler merkezi planlamanın hâkimiyeti olarak meydana gelmiştir. Diğer yandan liberal düşünce ve bu düşüncenin ürünleri olan gökdelenler yapılmıştır. Örneğin; New York liberal düşüncenin mekâna yansımalarının ortaya çıkardığı bir kenttir. Gökdelenler artık dünya ticaret merkezleri durumuna gelmektedir. Demek ki her ideoloji, mekân anlayışında kendini gösteriyor. İşte Türkiye'nin en mühim problemi mekân anlayışında hangi ideolojiden yana olduğudur. Bu bilinmezlik kentlerin planlamasına da yansımakta ve problemler kendini açığa vurmaktadır. İnsanı şekillendiren esasen sahip olduğu inancıdır. Bu inanç uygulamada ideolojilere, kentçilik anlayışında mekânlara taşınmaktadır.

Günümüzde çoğu insanlara apartmanlarda oturmak sıkıcı gelmektedir. Çünkü bu çok katlı beton bloklar, komşuluk ilişkisini, dayanışmayı ve en mühimi mahalle kavramını sonlandırmaktadır. Kültürler ve değerler apartmanlara karşı tepki oluşturmaktadır. Hâlbuki Türkiye'de tek katlı bahçeli mekânların ve çevreyle topografya uyumlu mekânların mevcut olması söz konusudur. Çağdaşlaşma çok katlı bloklarda yaşamakla ölçülemez ve kentlerin simgesi halini almamalıdır. Bu durumda sürdürülebilir çözümler kendi öz değerleriyle ilgilidir.

Ev mekân, insan ölçeğinde bir ürün ve bir çevre unsurudur. İnsan ölçeğinde olmayan apartmanların aileler arasında sıradan fiziki mesafeler koyması, insanların birliktelik davranışlarını geliştirmek yerine insanlar arası gayri insani mükellefiyetlerin ve ilişki biçimlerinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Apartman ve mahalle birbirine zıt iki yerleşim şeklidir. Mahalle dayanışmanın olduğu, gönüllük esasına dayanan ve sorumluluk duygusuyla hareket edilen ürün iken; apartman, teknokratik despotizmin ürünü ve spekülâtif kararlara hizmet eden bir araç şeklindedir.

Fiziki planlama yapılırken ulusal bir mekân anlayışını benimsemek alınması gereken ilk önlemdir. Bunun yanı sıra şu iki ana esasa göre kent planlamalarının yapılması yarar sağlayacaktır. Bunlar;

- Artan nüfus ve yeni etkinlikler için yeni yerleşme bölgeleri açmaktır.
- Var olan tarihi önem ve kültür değerlerine sahip konut ve yapı stokunun korunmasını gerçekleştirmektir.

Bu iki esasın yanında planlama yapılırken işin insani boyutunun da göz önünde bulunması kentleri daha yaşanır hale getirecektir. Bu iki hususun başarılması tarihe ve gerçeğe saygı ile yaklaşmakla, taklitçiliklerin, spekülatif etkilerin yok edilmesiyle sağlanacaktır (Es-Ateş, 2000: 239-240).

4.4. Kültürel Yapıyla Alakalı Alternatif Çözüm Önerileri

Kentleşme sürecinde, kentle bütünleşme ve kente uyumun sağlanmadığı dönemlerde uyumsuz grupların sosyal patlamalara neden olması beklenmektedir. Ancak Türkiye’de kente uyumsuzluk sosyal patlamalara şu ana kadar sebebiyet vermemiştir. Doğrusu çözülmüş bir toplum, toplum değildir. Toplumlara birbirine kenetleyen ve toplumsal olaylara ve değişimlere karşı onları birbirine bağlayan bazı değerler gereklidir. Geçiş süreçlerinde de bu bağlar tampon mekanizma olarak fayda sağlamaktadır. Bu anlamda, bu mekanizmalardan insanların kentleşmesinin gerçekleştirilmesi noktasında yararlanılabilir.

Kentlerde olan uyumsuzluk yabancılaşma, yalnızca kentli değerlerin benimsenememesinden kaynaklanan bir etmene bağlamak doğru değildir. Buradaki asıl etmen devletin, halktan kopuk olarak tanımladığı kentsel değerler ve benimsediği kentlileşme anlayışı karşısında insanların dışlanmış olmasıdır. Uluslararası geçerli kentsel değerler bulunmamaktadır. Farklı ideolojiler ve inanç sistemleri kentlerin hayatını biçimlendirmektedir. Bu durumda Doğu ve Batı kentlerinin birbirlerinden farklı olması bir realitedir.

Yerleşme problemi açıklanırken, kentlerin genelde fiziki ve demografik tarafları öne çıkarılmakta, toplumun sahip olduğu kültürel kimlik ve değerler hep arka plana atılmaktadır. Türkiye’nin kent-insan ilişkisinde en büyük kazancı sahip olunan değerlerinden meydana gelmektedir. Bu durumda, sosyo-kültürel yapıdaki problemler özellikle kente uyumsuzluk, var olan değerlerin göz önünde bulundurulmasıyla önlenecektir. Bu temel prensipten yola çıkarak, gecekonduyu, aileyi ve marjinal sektörü geçiş sürecinde kentleşmenin yumuşatılması için tampon mekanizmalar olarak kullanmak gereklidir.

Gecekondu, kentlerde konut sorununu belli ölçüde azaltabilirse, aile, kentlerde uyumsuzluk sonucu sosyal patlamaları engelleyebilirse, marjinal sektör kentlerde işsizliğe belli ölçüde çözebilirse bu mekanizmaları reddetmekten geri durulmalıdır (Es-Ateş, 2000: 240).



5. SONUÇ

Sanayi Devrimi'yle birlikte sanayi kentleri meydana gelmiş ve bu büyük kentlere doğru yoğun göçler yaşanmıştır. Bu göçler neticesinde de kentleşme ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi dolaylı olarak toplumsal değişiklikleri de meydana getirmiştir. Bu değişiklikler insanların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarda olan değişimlerin tümü olarak adlandırılabilir. Fakat kentleşmeyi ortaya çıkaran en büyük faktör ise ekonomidir diyebiliriz.

Kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan göçlerde itici ve çekici etmenlerin olduğundan söz etmek gerekmektedir. Kırsal alanlarda yaşanan geçim sıkıntısı ve kente göre daha geri kalmış olmasından ötürü itici sebepler meydana gelmektedir. Kentlerin sunduğu farklı imkan ve koşullar ise kırsal alanda yaşayan toplulukları ,kendisine çekmesi noktasında başat rol oynamaktadır. Kentlerde sağlık, eğitim, güvenlik, ulaşım ve sosyal faaliyetlerin gelişmiş olmasından ötürü göçerler için kentleri daha cazip bir hale getirdiği için bu imkan ve fırsatlar çekici etmenler olarak adlandırılmaktadır.

Tarım sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler birtakım sonuçların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde temel geçim kaynağı toprak olan kimseleri olumsuz yönde etkilemiştir. Teknolojik araçların kullanımının artması ve yaygınlaşması toprağa bağlı olan kimseleri mevcut işlerinden etmiştir. Tarım sektöründe makine kullanımı iş ve ürün verimini arttırdığı için tarım işçilerini bir anda işsizliğe sürüklemiştir. Toprağa bağlı bu kimseler çözüm arayışlarına girmişlerdir. Çareyi büyük sanayi kentlerine göç etmekte bulmuşlardır. Büyük sanayi kentlerinde çeşitli iş imkânlarının olması kentlere olan ilgiyi giderek arttırmıştır. Geçim kaygısı güden bu kimseler kentlere göç ederek iş aramaya koyulmuşlardır. Büyük çoğunluğu vasıfsız olan bu kimseler herhangi bir iş kolunda uzmanlaşmadığından ötürü düşük statülü işlerde çalışma fırsatı bulmuşlardır. Bu durumun bir sonucu olarak da kentlerde marjinal sektör adı verilen işler ortaya çıkmıştır. Bu marjinal meslekler grubu işporta, ayakkabı boyacılığı ve garsonluk gibi yevmiye usulü çalışılan ancak günlük giderlerine yetecek kadar kazanç sağlanabilen sektöre verilen isim olmuştur. Kentlere göç eden insan yığınları bu sektörde belli bir süre istihdam etmiştir.

Kente göç ettikten sonra ortaya çıkan bir başka durumsa göçmenin barınma ihtiyacı olmuştur. Denetimsiz bir şekilde gerçekleşen göçler sebebiyle kentlerin bu insan yığına hazır olmamasından ötürü konut yetersizliği problemi baş göstermiştir. Konut yetersizliğinden ötürü konutlara olan talep artınca bazı fırsatçılar konut satış ve kira fiyatlarını artırma yoluna gitmişlerdir. Kırsal alandan kente göç etmiş gelir düzeyi düşük bu topluluklar ,barınma

ihtiyaçlarını giderme anlamında kaliteli konut temin veya imar etmek gibi bir kaygıya düşmemişlerdir. Gelir düzeyleri düşük olan bu kimseler çareyi izinsiz bir şekilde başkalarına ait olan ruhsatsız yapılar inşa etmekte bulmuşlardır. Başkasına ait olan gayrimenkuller üzerine izinsiz bir şekilde bir anda dikilen yapılara gecekondu adı verilmiştir. Bu gecekonduların yapımının kolay ve maliyetsiz olması kentlere göçle gelen maddi durumu yetersiz kimseler için büyük yararlar sağlamıştır. Ancak izinsiz olması, kentin görüntüsünü bozması, inşa edildikleri bölgede altyapının hazır olmaması ve sağlıksız yapılar olmasından ötürü resmi makamlar ve kentte yaşayan diğer kesimler tarafından hiç iyi karşılanmamıştır. Kent estetiğini bozan bu sağlıksız yapılar , Türkiye'deki büyük şehirlerin yaşanabilir vasfında önemli tahribatlar meydana getirmiştir.

Göç yoluyla kırdan kente gelen gruplar kentlileşmekte de birtakım güçlükler çekmişlerdir. Geldikleri bölgelerin örf, adet, gelenek, görenek ve ananesini yanlarında getiren bu gruplar kentin sosyal ve kültürel hayatına adapte olmakta zorluklar yaşamışlardır. Kent hayatıyla kır hayatı arasında uyum sağlamaya çalışan bu göç kitleleri arada kalmışlardır. Toplumsal bakımdan kırdan kente göç eden kimseler için gecekondu kentlileşmeye geçmek için bir tampon bölge görevi üslenmiştir. Birçoğu yeniliğe açık olan bu gecekondulu gruplar, zaman içinde kent hayatına uyum sağlamak için çabalamışlardır. Kentli kültürü ve kır kültürü arasında kalan gecekondu insanı , kendi kimliğini bulma noktasında sıkıntılar yaşamış ve hala yaşamaktadır. Bu arada kalmışlık ve aidiyet eksikliği marjinal gruplar ,siyasi ideolojiler ve fikirler için fırsat niteliği taşımaktadır.

Gecekondulu kişiler genel olarak politik meselelerden uzak durmaktadırlar. Ancak kentte gelip gecekondu alanlarına yerleşen kimseler geldikleri bölgedeki akraba ya da hemşerihlerini yanlarına davet ederek gecekondu bölgelerinde geniş ailelere ve aşiret yapılanmalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda politikacılar, büyük oy potansiyelini içinde barındıran gecekonduları görmezden gelmemektedir. Politikacılar ile gecekondu sakinleri arasında kişisel çıkarlar da ön plana çıkmaktadır. Gecekondularının yıkılmaması vaadine karşılık iktidarla anlaşarak ilgili siyasi partiye geniş çapta oy kazandırmaktadırlar. Bilhassa seçim dönemlerinde hatırlanan gecekondular için çok defa imar aflarının yapıldığı görülmektedir.

Türkiye'de gecekondu meselesi resmi makamlar tarafından ilk kez 1948 yılında ele alınmıştır. Bu süreçten sonra sürekli olarak kanunlarla bu sorunun önüne geçmek için çabalar gösterilmiştir. En önemli kanun olan 775 sayılı Gecekondu Kanunu'yla iyileştirme ve ıslah politikaları ile , gecekondulu kişilerin daha sağlıklı konutlarda yaşamaları hedeflenmiştir. Mecliste kabul edilen kimi kanunlarda da imar affi yoluna gidilerek gecekondu yapımının özendirici bir hal almasına

neden olunmuştur. Yukarıda değindiğimiz gibi bu aflar genellikle seçim dönemlerinde gerçekleşmektedir. Hazırlanan kalkınma planlarıyla gecekondulu meselesi irdelenmiş hukuki çerçeveler içinde çözüme kavuşturmak için gerekli adımlar atılmıştır. Bu kalkınma planlarıyla gecekondulu sakinlere sağlıklı ve güvenli konutların inşa edilmesi için yardımlarda bulunulmuştur.

Türkiye'nin hızlı gelişmesine bağlı olarak 1980'li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmıştır. Bu projeler kapsamında TOKİ kurulmuş ve toplu kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaya konulmuştur. Bu projelerde gecekondulu bölgelerini yenilemek, iyileştirmek ve tekrar yapılmasını önlemek adına gerekli çalışmalar yapılmıştır. Fakat yapılan tüm çalışmalar ve çıkarılan kanunların gecekondulaşmayı önlemek adına başarı sağladığı söylenemez.

Gecekondulaşmanın önüne geçmek için öncelikle atılması gereken adım ekonomik olarak kalkınmanın sağlanması olacaktır. Tüm ülkeyi bir şantiye haline getirip gerekli sanayi yatırımları yapılarak toplumsal refahın sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Bölgeler arası ekonomik dengesizlikler giderilerek tüm bölgelere eşit miktarda yatırımların sağlanması öncelikle bölgeler arası göçü durduracak dolaylı olarak gecekondulaşmanın önüne geçilmiş olacaktır.

Türkiye'nin özel konumundan dolayı coğrafyamız, tüm bölgelere eşit fırsatlar sunmamaktadır. Ancak bunun yanında iklim çeşitliliğinin olması ve yeraltı zenginliklerinin çeşitlilik göstermesi bölgelerin ekonomik kazanımlarını ona göre şekillendirmesine ve kalkınmayı sağlamasına yardımcı olacaktır. Doğru yönlendirilmelerle yerel kalkınmalarda başarı sağlanacağı bir gerçektir. Yerele ait olan zenginliklerin yerel yönetim idareleri tarafından doğru yönlendirme ve üretime sevkî sağlanabilirse o yöreye ait olan gıda, el örgüsü, hayvansal ürünler işlenerek doğru bir reklam ve pazarlama yöntemiyle yerel halkın ekonomik düzeyi yükseltilebilir. Türkiye'de kimi kentlerin tarihi önem arz etmesi o kentin bir zenginliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası tanıtımlarla ülkeye turistin çekilerek ilgili kente turizm gelirinin girmesi sağlanabilir. Bu gibi çalışmalarla yerel düzeyde kalkınma da gerçekleştirilecektir.

Toplumun eğitim seviyesi yükseltilerek gecekondulaşmanın önüne geçmek mümkündür. Daha bilinçli bireylerin yetişmesine önem vermek hem kalkınmayı hem de toplumsal sorunları bertaraf etme noktasında keskin bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalifiye işçi yetiştirmek için gerekli eğitim kurumları tam teçhizatlı bir şekilde kurularak kaliteli bir eğitimin verilmesinin ardından nitelikli uzmanlar yetiştirmek mümkün olacaktır. Bu uzman çalışanlarla üretim süreci daha verimli bir hale getirilerek kalkınmaya fayda sağlayacaktır.

Tüm toplumsal sorunlarda en temel faktör ekonomi karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik kalkınmanın sağlanması durumunda halkın refah düzeyi yükselecek ve toplumsal eşitsizliklerin önüne geçilecektir. Bu durumda birçok toplumsal problemlerin aşılması kolaylaşacaktır. Bu bağlamda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bir problem olan geçekondu sorunu da ortadan kalkacaktır.



KAYNAKLAR

- Adıyaman, K. (2008). *Kentleşme Sürecinde Türkiye ve Kent Kimliği*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akkar, M. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama Dergisi*, 2, 29-38.
- Altinkaya, Ö.F. (2009). *Adana İli Örneğinde Gecekondulaşma, Göç ve Terörizm*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Altuntaş, N. (2001). Gecekondu, Getto ve Kimlik. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 11-28.
- Aslanoğlu, C. (2011). *Gecekondu Dönüşümü Pendik Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. *METU JFA Dergisi*, 2, 57-83.
- Aydınlı, H.İ. ve Turan, H. (2012). Kuramsal ve Yasal Çerçeve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 61-70.
- Bal, H. (1997). *Kentsel Toplumda Anomi-Yabancılaşma Olgusu Kente Göç Edenlerin Alternatif Çözümü: Hemşehri Birlikleri*. II. Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç. Ankara: DİE Yayınları.
- Bal, H. (2003). *Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bayraktar, E. (2006). *Gecekondu ve Kentsel Yenileme*. Ankara: Ekonomik Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Çakır, S. (2007). *Kentleşme ve Gecekondu Sorunu Elazığ Örneği*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-223.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1983)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Ankara: DPT Yayınları.

- Devlet Planlama Teşkilatı (1994). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2013). *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Dirikoç, A. (2016). *Kentsel Dönüşümün Mevzuat Çerçevesinde Türkiye'deki Gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Doğan, C. (1986). *Türkiye'de Gecekondulaşmanın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, C. (1990). *Türkiye'de Gecekondu Meselesi ve Ümraniye Mustafa Kemal Paşa Gecekondu Bölgesinde Bir Saha Araştırması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eke, F. (2000). Gecekondu Alanlarının Değerlendirilmesine İlişkin Çözümler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1), 43-54.
- Erder, S. (1995). Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksullar. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 66.
- Erdoğan, M. ve Ömürgönülşen, U. (1989). Yeminli Özel Teknik Bürolar: Gecekondu Sorunu İmar Affı ve Kamu Hizmetlerinin Özel Kişilere Gördürülmesi Açıklarından Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1-2), 173-214.
- Erkan, R. (2004). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Ersavaş, Ö. (2009). *Gecekondu Alanlarının Dönüşümü: Ankara Gültepe Mahallesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 205-248.
- Genç, F.N. (2008). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(1), 115-130.
- Gençay, M. (1962). *Gecekondu Problemi*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları.
- Görmez, K. (2003). *Çevre Sorunları ve Türkiye*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güllüpinar, F. (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 21(3), 1-29.

- Gündoğan, Ö. (2006). Kentsel Dönüşüm, Tarihsel ve Güncel Bir Kırılma Noktası mı?. *Planlama Dergisi*, 2, 39-47.
- Harvey, D. (2016). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Heper, M. (1983). *Türkiye’de Kent-Göçmeni ve Bürokratik Örgütler*. Ankara: Üçdal Neşriyat.
- Huot, J.L., Thalmann, J.P. and Valbelle, D. (2000). *Kentlerin Doğuşu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İlkme, M. (2008). *Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu*. Bursa: TMMOB Şehir Plancısı Odası Yayınları.
- İnternet: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı <https://csb.gov.tr/> , Son Erişim Tarihi: 23.06.2019.
- İnternet: gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1960/10/, Son Erişim Tarihi: 26.04.2019.
- İnternet: resmigazete.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 29.07.2019.
- İnternet: Türk Dil Kurumu <http://sozluk.gov.tr/>, Son Erişim Tarihi: 18.04.2019.
- İsbir, E.G. (1991). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Karaboran, H.H. (1988). Dünya’da ve Türkiye’de Gecekondu Sorunu- Gecekondu, Sırlar, Bidonevler. *Ankara Üniversitesi DTCF Coğrafya Araştırma Dergisi*, 11, 111-130.
- Kartal, K. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Kartal, K. (1982). *Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara*. İçinde: Kentsel Bütünleşme (Edt. Erder, T.). Ankara: Türkiye Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Kartal, K. (1983). *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Yurt Yayıncılık.
- Kavruk, H. (1999). *Türkiye’de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi Yabancı Ülke Örnekleriyle Karşılaştırmalı Bir Model*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, R. (1984). *Kentleşme ve Konut Politikası*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Keleş, R. (1997). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2014). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondulaşma*. İstanbul: Cem Yayıncılık.
- Kerem, Z. (1998). *Gecekondulaşmaya Çözüm Arayışları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.

- Kıray, M. (1972). Gecekondu: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Toprakdan Kopma ve Kentle Bütünleşme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(3), 561-574.
- Kongar, E. (1972). *İzmir’de Kentsel Aile*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kongar, E. (1978). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kongar, E. (1982). *Kentleşen Gecekonducular ya da Gecekondulaşan Kentler Sorunu*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı.
- Kongar, E. (1985). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (2012). *22. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mutlu, S. (2007). *Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Oktik, N. (1997). *Köyün Çekiciliği-Kentin İticiliği*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç, Ankara. Ankara: DİE Yayınları.
- Onat, Ü. (19993). *Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Önen, E. (1997). *Kent, Dayanışma ve Hemşehrilik Dernekleri*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç, Ankara. Ankara: DİE Yayınları.
- Özcan, F. (2006). *Kahramanmaraş Gecekondu Önleme Bölgelerinde Hane Halkının Sosyoekonomik, Sosyo-Kültürel ve Siyasal Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Özden, P.P. (2006). *Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler*. *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi*, 35, 215-234.
- Özden, P.P. (2016). *Kentsel Yenileme Yasa-Yönetmelik Boyut Planlama ve Uygulama*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Peynircioğlu, N. (1998). *Kalkınma Planlarında Gecekondu Meselesinin Şehirleşme ve Konut Sektörü ile İlişkisi*. İstanbul: Birsan Yayınları.
- Polat-Aktaş, Y. (2015). *Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elazığ Örneği*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(21), 185-205.
- Sağ, V., Güldiken, N. ve Çağlayandereli, M. (1997). *Sivas’ta Göç Olgusunun Siyasal Katılma Üzerine Etkileri*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç, Ankara. Ankara: DİE Yayınları.

- Sencer, Y. (1979). *Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şahin, Y. (2010). *Kentleşme Politikası*. Trabzon: Murathan Yayıncılık.
- Şenyapılı, Ö. (1978). *Kentleşen Köylüler*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Şenyapılı, T. ve Türel, A. (1996). *Ankara’da Gecekondu Oluşum Süreci ve Ruhsatlı Konut Sunumu*. Ankara: Batıbirlik Yayınları.
- Tekeli, İ. (1982a). *Başkent Ankara’nın Öyküsü*. İçinde: Türkiye’de Kentleşme Yazıları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (1982b). Gecekondu Planlama Sorunları ve Yolları. İçinde: Türkiye’de Kentleşme Yazıları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2003). Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek. İçinde: Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*. Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tercan, B. (1996). Günümüze Değın İmar Afları. *TMMOB Dergisi*, 1-4, 5-8.
- Turok, İ. (2004). *Kentsel Dönüşüm Neler Yapılabilir ve Nelerden Kaçınılmalı?*. Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul.
- Tutan, H. (1995). *Türkiye’de Gecekondu Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (1996). *Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2006). *İstanbul Gecekondu Kimliği*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Uzun, N. (2006). Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüm Etkileri. *Planlama Dergisi*, 2, 49-53.
- Üçdoğruk, Ş. (2002). İzmir’deki İç Göç Hareketinin Çok Durumlu Logit Teknikle İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 157-184.
- Ülger, N.E. (2010). *Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yasa, İ. (1996). *Ankara’da Gecekondu Aileleri*. Ankara: Akın Matbaası.
- Yasin, M. (2005). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Hukuki Boyut. *Türkiye Barolar Birliğı Dergisi*, 60, 105-137.
- Yavuz, F., Keleş, R. ve Geray, C. (1973). *Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Yılmaz, N. (2008). *Hemşehri Kimliği*. İstanbul: Beta Yayınları.

Yılmaz, N. ve Bulut, Y. (2009). *Kent Yoksulluğu ve Gecekondu*. İstanbul: Beta Yayınları.

Yörükan, T. (2006). *Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yörükan, T. ve Yörükan, A. (1966). *Türkiye’de Şehirleşme ve Konut Durumu*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları.



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : AKTAŞ Fatih
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri : 10.04.1985 - Ankara
Medeni hali :Bekar
Telefon : 0535 614 51 69
e-mail : fatihaktas69@hotmail.com



Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/ Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F & Polis Akademisi	2008
Lise	A.Atatürk Anadolu Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017- devam ediyor	Özel Sektör	
2008-2012	Emniyet Genel Müdürlüğü	İkmal ve Bakım D. Başkanlığı
2012-2014	Emniyet Genel Müdürlüğü	Başbakanlık Koruma Başkanlığı
2014-2016	Emniyet Genel Müdürlüğü	Cumhurbaşkanlığı Koruma B.

Yabancı Dil

İngilizce, Macarca

Hobiler

Kitap Okumak, Seyahat Etmek, Yüzmek, Yeni Kültürler Tanımak ve Diller Öğrenmek,
Doğa Yürüyüşü Yapmak..



